

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ВИДАННЯ РЕКОМЕНДОВАНЕ ДО ДРУКУ ВЧЕНОЮ РАДОЮ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ПРОТОКОЛ № 4 ВІД 22 ЖОВТНЯ 2019 РОКУ

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ

ВИДАВЕЦЬ: РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

ЗАСНОВНИКИ: ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕНТР КОНСТИТУЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ
РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: ОЛЕНА БОРИСЛАВСЬКА

Наша місія — створення платформи для фахового обговорення сучасних проблем конституціоналізму як українськими, так і зарубіжними вченими; обмін досвідом та результатами наукових досліджень між українськими та європейськими конституціоналістами завдяки двомовній політиці журналу

ЧАСОПИС ВНЕСЕНО ДО ПЕРЕЛІКУ НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНИ
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ КВ 22166-12066Р ВІД 07.06.2016 РОКУ

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЇ /

ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ **3**
Сергій Різник

НАУКОВІ СТАТТІ /

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: АРХАЇЧНА І НЕБЕЗПЕЧНА «ПАМ'ЯТКА ДОКТРИНИ» ЧИ МІЦНИЙ
«НАРІЖНИЙ КАМІНЬ» І ГАРАНТІЯ ДІАЛОГУ МІЖ ГІЛКАМИ ВЛАДИ У СПРАВЖНІЙ ДЕМОКРАТІЇ **17**
Збігнєв Вітковський, Івона Врублевська

РУЙНАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В 2015-2019 РОКАХ - ОКРЕМІ ПИТАННЯ **32**
Катажина Вітковська-Хжчонович

СУДОВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ : ОСНОВИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЇ
КОНЦЕПЦІЇ **43**
Андрій Крусан

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ /

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРЕАМБУЛИ ДО КОНСТИТУЦІЇ ЯК ВИРА-
ЗНИК ДИНАМІКИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ **53**
Ольга Никорак

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД / **64**

Сергій Різник

доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету
ім. Івана Франка,
Львів, Україна

ПРО НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ¹

ON THE INDEPENDENCE OF THE JUDICIARY IN UKRAINE: CURRENT CONSTITUTIONAL CHALLENGES

Serhii Riznyk

Docent, Candidate of Juridical sciences,
Docent of the Department of Constitutional Law of Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract | The article is dedicated to the problem of independence of the judiciary in Ukraine, which is crucial for unbiased, objective, impartial and independent performance by the courts and judges of their duties to protect the rights and freedoms of man and citizen, the rule of law and constitutional order in the state.

The article analyzes in detail the practical aspects of the implementation of constitutional principles, proclaiming that the state power in Ukraine is exercised on the basis of its division into legislative, executive and judicial; that the independence and integrity of the judge are guaranteed by the Constitution and laws of Ukraine, and that influence on the judge is in any way forbidden; that the judge holds the office indefinitely.

It is emphasized that although these principles have received widespread (including international) recognition at both the doctrinal and regulatory levels, in practice their implementation in Ukraine still faces serious challenges. This is confirmed in particular by the adopted on October 16, 2019 by the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On judiciary and status of judges "and some Laws of Ukraine on the activity of judicial governance bodies".

The article deals with the constitutionality of four innovations to the Law, namely: the reduction of the maximum number of Supreme Court judges in a systematic connection with the normative definition of the procedure for their dismissal (translation); the formation of a Commission on Integrity and Ethics; a new procedure for bringing judges to disciplinary liability; reduction of the salary of a judge of the Supreme Court.

¹ Стаття підготовлена за матеріалами Науково-експертного висновку, наданого Конституційному Суду України в процесі розгляду справи щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування", "Про судоустрій і статус суддів", "Про Вищу раду правосуддя".

The article substantiates the unconstitutionality of a number of provisions of the Law, also draws attention to its provisions, which, while not contradicting the Constitution of Ukraine, still require their regulatory improvement.

In addition, the article draws attention to the new tasks that Ukrainian society is setting today for the domestic judiciary. It is emphasized that they are significantly different from those traditionally required before. Now, the court is expected to dispense justice on the basis of the principles of both the rule of law and the Constitution of Ukraine which function directly, should be improved, but cannot be replaced by acts of the legislature or the executive.

Keywords: justice, judiciary, judicial reform, independence of judges, The Constitutional Court of Ukraine, constitutionality of legal acts, constitutional control.

Анотація | Стаття присвячена проблемі незалежності судової влади в Україні, забезпечення якої є вирішальною для неупередженого, об'єктивного, безстороннього та незалежного виконання судами і суддями своїх обов'язків щодо захисту прав та свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права та конституційного ладу в державі.

В статті детально проаналізовано практичні аспекти реалізації конституційних принципів, якими проголошено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України, а вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється; що суддя обіймає посаду безстроково. Підкреслено, що хоча ці принципи отримали своє широке (в тому числі міжнародне) визнання як на доктринальному, так і на нормативному рівні, проте на практиці в Україні їх реалізація досі зіштовхується з серйозними викликами. Це підтверджується і прийнятим 16 жовтня 2019 року Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких законів України щодо діяльності органів суддівськогорядування".

В статті аналізується питання конституційності чотирьох нововведень Закону, а саме щодо: зменшення граничної кількості суддів Верховного Суду у системному зв'язку з нормативним визначенням процедури їх звільнення (переведення); утворення Комісії з питань доброчесності та етики; нового порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; зменшення посадового окладу судді Верховного Суду.

В статті обґрунтовується неконституційність низки приписів Закону, також звертається увага на ті його положення, що хоча й не вступають в суперечність з Конституцією України, проте потребують свого нормативного удосконалення. Крім того, в статті звернута увага на нові завдання, які українське суспільство ставить сьогодні перед вітчизняною судовою владою. Наголошено, що вони суттєво відрізняються від тих, що традиційно вимагалися раніше. Тепер від суду як інституційного втілення справедливості замість каральних функцій чи формального вирішення юридичних спорів очікують здійснення правосуддя на основі принципів верховенства права та Конституції України, які діють безпосередньо, повинні розвиватися, але не можуть підмінятися актами законодавчої чи виконавчої влади.

Ключові слова: правосуддя, судова влада, судова реформа, незалежність суддів, Конституційний Суд України, конституційність нормативно-правових актів, конституційний контроль.

Вступ

Значення правосуддя для практичного утвердження в Україні доктрини конституціоналізму неможливо переоцінити. Відтак увага до актуальних проблем національного судоустрою є безумовною вимогою часу, важливим завданням як різних суб'єктів політичної влади, так і єдиного органу конституційної юрисдикції.

Як відзначив Конституційний Суд України, захищеність суддів на рівні Конституції є найважливішою гарантією незалежності судової влади, неупередженого, об'єктивного,

безстороннього та незалежного виконання суддями своїх обов'язків щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права та конституційного ладу в державі.²

Конституція проголошує, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України, а вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється; що суддя обіймає посаду безстроково (статті 6, 126 Конституції України). Ці принципи отримали своє широке (в тому числі міжнародне) визнання як на доктринальному, так і на нормативному рівні. Проте на практиці в Україні їх реалізація досі зіштовхується з серйозними викликами. Це підтверджується і прийнятим 16 жовтня 2019 року Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування” (далі – Закон № 193).

Ще Александер Гамільтон підкреслював, що судова влада “слабша серед трьох, і вона ніколи не зможе успішно протистояти будь-якій з інших двох, тому потрібно проявити найбільшу турботу, щоб дати їй можливість захиститися від них. Це так само доводить, що хоча в окремих випадках суди можуть утискати, від них ніколи не буде виходити загроза свободі народу, звичайно, це твердження справедливе тільки, поки судова влада по-справжньому відділена від законодавчої та виконавчої... Про свободу не може бути й мови, якщо судова влада не відділена від законодавчої і виконавчої влади”³.

Водночас важливо розуміти, що в контексті гарантій правосуддя, для завчасного запобігання можливим посяганням на судову владу, не існує більш дієвого правового засобу, ніж справедливий конституційний контроль, первинна сутність якого якраз і полягає у втіленні в реальне життя зазначених конституційних принципів і цінностей. Зокрема, розглядаючи порушене тут питання, важливо приділити увагу і процедурним нюансам проблеми. Адже саме на прикладі прийняття вказаного закону існує низка очевидних суперечностей в частині дотримання власне процесуальних приписів Конституції. Необхідне поєднання вказаних двох підходів дозволить всебічно розглянути цю складну і особливу проблему.

У контексті зазначених підходів принаймні чотири нововведення Закону № 193 потребують ретельного конституційно-правового аналізу, а саме щодо:

1. *Зменшення граничної кількості суддів Верховного Суду у системному зв'язку з нормативним визначенням процедури їх звільнення (переведення).*
2. *Утворення Комісії з питань доброчесності та етики.*
3. *Нового порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.*
4. *Зменшення посадового окладу судді Верховного Суду.*

При цьому важливо наголосити, що запропоноване розташування питань та їх наступний виклад здійснені не в порядку їх важливості, а побудовані так виключно для цілей методологічної і логічної послідовності їх конституційного аналізу.

1. Зменшення граничної кількості суддів Верховного Суду та нормативного визначення процедури їх звільнення (переведення)

Ця найбільш комплексна новела закону має розглядатися в контексті почергової перевірки таких питань:

1.1. виникнення конституційних підстав для звільнення (припинення повноважень) суддів Верховного Суду в результаті нормативного скорочення їх кількості;

² У справі щодо конституційності положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” у редакції Закону України “Про забезпечення права на справедливий суд”: Рішення Конституційного Суду України № 11-р/2018 від 04 грудня 2018 року.

³ Hamilton A., *Federalist No. 78*, The Judiciary Department. – Alexander Hamilton, John Jay, and James Madison (Jacob E. Cooke, ed., *The Federalist* (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1961). URL: <https://www.congress.gov/resources/display/content/The+Federalist+Papers#TheFederalistPapers-78>

1.2. наявності законодавчих приписів, які передбачають реорганізацію Верховного Суду як підставу для початку процедури звільнення (переведення) судді);

1.3. юридичної визначеності критеріїв відбору суддів Верховного Суду для їх потенційного звільнення (переведення);

1.4. дотримання конституційної вимоги щодо попередньої (перед звільненням) пропозиції переведення судді Верховного Суду до іншого суду;

1.5. виникнення надмірного навантаження на Верховний Суд в контексті ризиків для забезпечення конституційного права на судовий захист.

1.1. Виникнення конституційних підстав для звільнення суддів Верховного Суду в результаті нормативного скорочення їх кількості

Законом № 193 змінено положення ч. 1 ст. 37 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” – граничну кількість суддів Верховного Суду зменшено з двохсот до ста.

Відповідно до статті 126 Конституції України (без врахування Перехідних положень пункту 16-1 Конституції) виключні та вичерпні підстави для звільнення і припинення повноважень судді сукупно можна класифікувати так:

а) *об’єктивно зумовлені*: неспроможність виконувати повноваження за станом здоров’я; досягнення суддею шістдесяти п’яти років; набрання законної сили рішенням суду про визнання судді безвісно відсутнім або оголошення померлим, визнання недієздатним або обмежено дієздатним; смерті судді; припинення громадянства України або набуття суддею громадянства іншої держави;

б) *зумовлені вчиненням правопорушення*: порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов’язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення обов’язку підтвердити законність джерела походження майна; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину;

в) *добровільні*: подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням;

г) *незгода на переведення до іншого суду* у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду (як окрема підстава, що не підпадає під загальну класифікацію).

Відповідні конституційні приписи знайшли своє належне законодавче продовження в статтях 112, 119 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, відповідно до яких суддя може бути звільнений з посади або його повноваження можуть бути припинені “виключно з підстав, визначених частинами шостою, сьомою статті 126 Конституції України”.

Відтак, *сумнівів* у тому, що жодних інших (додаткових, виняткових) підстав для звільнення (припинення повноважень) судді Верховного Суду, окрім тих, що прямо визначені в статті 126 та п. 16-1 Перехідних положень Конституції України *бути не може*. Суддя не може бути “виведений поза штат”, “увільнений від виконання обов’язків”, “відсторонений від здійснення правосуддя”, “скорочений”.

Свою чергою, серед цих виключних конституційних підстав немає жодної, що цілковито б підпадала під новели Закону № 193. Єдина норма, навколо якої можна принаймні дискутувати – п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції, що передбачає як підставу звільнення судді незгоду на переведення його до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду.

Як відзначає з цього приводу Венеційська комісія, “незмінюваність суддів гарантується статтею 126 Конституції України, яка дозволяє переведення судді до іншого суду лише у разі реорганізації або ліквідації суду, в якому суддя обіймає посаду. Винятками з цього принципу може бути лише «реформа організації судової системи»⁴. Судді можуть бути переведені проти їх волі

⁴ Рекомендація СМ / Рес (2010) 12 Комітету Міністрів державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, п. 52.

після реорганізації їх суду⁵. Тож, як наголошує Венеційська комісія, “питання полягає в тому, чи внесені до Закону № 193 зміни і можливі додаткові проекти законів, які готуються, можна тлумачити як «реформу організації», що є концепцією, яку необхідно тлумачити вузько. Зрозуміло, що ні реорганізація в суді, ні звичайне зменшення кількості суддів не охоплюються цим винятком (п. 38)”⁶.

Тому ще раз варто підкреслити, що застосувати положення п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції у даному випадку можливе лише *за однієї з двох умов*: а) якщо трактувати передбачене Законом № 193 скорочення кількості суддів власне як реорганізацію Верховного Суду; б) якщо іншим законом буде (є) передбачена така реорганізація. Оскільки на сьогоднішній день жодним іншим нормативним актом не передбачено реорганізації Верховного Суду, залишається відповісти на запитання, чи передбачена вона самим Законом № 193.

1.2. Наявність законодавчих приписів, що передбачають реорганізацію Верховного Суду

Обґрунтований сумнів з цього приводу впливає і з загальноприйнятого змісту поняття реорганізації, яке, очевидно, передбачає зміну структури тієї чи іншої інституції (зокрема й суду), її поділ, приєднання до неї інших юридичних осіб, злиття, зміну порядку та процедур її діяльності, функцій чи повноважень тощо. Опосередковане визначення поняття реорганізації суду містить і сам Закон “Про судоустрій і статус суддів”, у п. 5 статті 19 якого відзначено, що “утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів”.

У цьому контексті теж слід звернути увагу, що відповідно до пунктів 6, 7 Перехідних положень Закону № 193: “Останнім днем роботи судді касаційного суду у складі Верховного Суду, який не пройшов процедуру відбору, є дата, зазначена у рішенні Вищої ради правосуддя. Таким чином, безпосередньою підставою для звільнення (переведення) суддів Верховного Суду Закон № 193 встановлює не реорганізацію Суду, як того вимагає Конституція України, а *непроходження суддею процедури відбору*. Це підштовхує до висновку, що законодавець або сам свідомо не пов’язує ці гіпотетичні звільнення з реорганізацією, або ж що така “реорганізація” є лише формальним приводом для інших цілей, а не реальною процедурою.

Потрібно звернути увагу і на те, що відповідно до ч. 2 статті 125 Конституції України суд реорганізовується законом, проект якого вносить до Верховної Ради Президент України *після* консультацій з Вищою радою правосуддя. Якщо б Закон № 193 все ж розглядався як такий, що передбачає реорганізацію Верховного Суду, тоді б відбулось порушення встановленої Конституцією процедури його розгляду та ухвалення, адже останній був внесений Президентом України 29 серпня 2019 року *без попередніх консультацій* з Вищою радою правосуддя. Відповідний Висновок Вищої ради правосуддя був наданий вже після внесення проекту закону до парламенту – 5 вересня 2019 року. Інформації про проведення таких консультацій ані пояснювальна записка до законопроекту, ані інші доступні матеріали та ресурси не містять.

Звичайно, відповідно до юридичної позиції Конституційного Суду України, для визнання акта неконституційним необхідна наявність таких фактів (обставин), що мають системний, грубий характер порушення конституційної процедури розгляду й ухвалення нормативного акта, а також тих, що здійснюють істотний вплив на остаточний результат його ухвалення.⁷ Проте, у будь-якому разі, порушення імперативного припису ст. 125 Конституції України має стати предметом аналізу та обов’язково отримати свою належну конституційно-правову оцінку.

Отже, відповідаючи на поставлене вище запитання, варто підсумувати, що більшість аргументів свідчить на користь висновку, що Закон № 193 все-таки не передбачає реорганізації

⁵ Попередній висновок щодо запропонованих змін до Конституції стосовно судової влади України, п. 24. 19 CDL- REF (2019) 039.

⁶ Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).

⁷ У справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про всеукраїнський референдум“: Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018.

Верховного Суду. Вказане означає, що конституційних підстав для звільнення (припинення повноважень) суддів Верховного Суду немає.

1.3. Юридична визначеність критеріїв відбору суддів Верховного Суду для їх потенційного звільнення (переведення)

Висновок про відсутність конституційних підстав для звільнення (припинення повноважень) суддів Верховного Суду в принципі знімає потребу дослідження інших питань, що стосуються цієї частини проблеми. Однак для повнішого висвітлення різних її аспектів доцільно вказати на таке.

У п. 5 Розділу II “Прикінцеві та перехідні положення” Закону № 193 передбачено, що Вища кваліфікаційна комісія суддів України протягом двох місяців з дня формування її нового складу проводить *відбір* суддів до касаційних судів у складі Верховного Суду із числа суддів відповідних касаційних судів за критеріями *професійної компетентності, етики та добросовісності*.

Згідно цілком слушної позиції Венеційської комісії, єдині критерії відбору, зазначені у Законі № 193 «професійна компетентність, етика та добросовісність», не викладені достатньою мірою детально для їх застосування на практиці. Надаючи ВККС (під контролем ВРП) повноваження визначати критерії (як частину процедури) у цих широких правових рамках, а потім застосовувати ці критерії, пункт 7 Прикінцевих положень надає ВККС дуже широкі межі розсуду, що є несумісним з принципом незалежності суддів та незмінюваності суддів (п. 57).⁸ Отже, такі критерії не відповідають загальноновизнаним вимогам до юридичної визначеності (якості) закону.

Юридична визначеність – “загальний принцип права ЄС та Ради Європи”. Це одна з кількох юридичних концепцій, визнаних відповідно Судом ЄС та Європейським судом з прав людини. Це основний принцип національних правових систем Європи: у Німеччині це *Rechtssicherheit*, у Франції – *Sécurité juridique*, в Іспанії – *la seguridad jurídica*, в Італії – *certezza del diritto*, у країнах Бенілюксу – *Rechtszekerheid*, у Швеції – *Rettsssäkerhet*, у Польщі – *Obowiązującego prawa*, а у Фінляндії – *Oikeusvarmuuden Periaate*. Юридична визначеність навіть змогла повернутися в англійську термінологію через систему загального права Сполученого Королівства. Тож правова система, яка не визнає важливості юридичної визначеності, навряд чи гідна цієї назви.⁹

Як відомо, вимога юридичної визначеності полягає в тому, щоб акти права (їх приписи) було укладено в зрозумілий спосіб, що забезпечує актам права (їх приписам) передбачний характер. Передбачність означає, що приписи акта права мають бути передбачними за своїми наслідками: “їх має бути сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю, щоби суб’єкти права могли впорядкувати свою поведінку згідно з ними”.¹⁰ Конституційний Суд України неодноразово відзначав, що принцип правової визначеності не виключає при цьому визнання за органом державної влади певних дискреційних повноважень у прийнятті рішень, однак у такому випадку має існувати механізм ними.¹¹

Все-таки, видається, що дискреція, якою Закон наділив і Вищу кваліфікаційну комісію, і Вищу раду правосуддя для здійснення відбору суддів – надмірна, а механізми запобігання можливим зловживанням цими дискреційним повноваженням в законі відсутні. Це порушує вимогу юридичної визначеності як невід’ємного компоненту принципу верховенства права, а тому порушує і вимоги ст. 8 Конституції України.

Крім того, слід звернути увагу, що зазначена надмірна дискреція поєднується з особливою проблемністю усього періоду відбору, протягом якого судді Верховного Суду продовжуватимуть

⁸ Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).

⁹ Maxeiner, J. R. (2008). Some realism about legal certainty in the globalization of the rule of law. *Houston Journal of International Law*, 31(1), p. 32.

¹⁰ Мірило правовладдя. Дослідження № 711/2013. Ухвалено Венеційською Комісією на 10-му пленарному засіданні, 11-12 березня 2016 року, параграф 58.

¹¹ У справі про припинення виплати допомоги при народженні дитини: Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2016 року № 3-рп/2016.

виконувати свої обов'язки, здійснюючи правосуддя. Як було відзначено раніше, Вища кваліфікаційна комісія суддів “протягом двох місяців з дня формування її нового складу проводить відбір суддів до касаційних судів у складі Верховного Суду”. Тобто протягом цих двох місяців увесь склад Верховного Суду, не знаючи результатів відбору, проте щоденно здійснюючи правосуддя, перебуватиме в безпрецедентних умовах поточного тиску та потенційного впливу на суддів.

Більше того, відповідно до п. 6 Закону № 193, судді касаційних судів у складі Верховного Суду вже після завершення відбору продовжуватимуть здійснювати правосуддя у межах повноважень, визначених процесуальним законом, *до моменту прийняття відповідного рішення Вищою радою правосуддя*. Таким чином, увесь наступний період з моменту завершення відбору і повідомлення про його результати аж до моменту прийняття рішення ВРП (строки якого, на відміну від строків проведення відбору, законом не визначені) – створюватиме чергову низку ризиків впливу на суддів через довільне визначення терміну звільнення (переведення) кожного судді окремо, непередбаченого вибору черговості відповідних кандидатур.

Також необхідно підкреслити, що сама юридична природа “проведення відбору” – незрозуміла та має ознаки повторного конкурсу на посаду судді Верховного Суду, в якому *замість змагання за зайняття вакантних посад* (що відповідає суті конкурсу), *судді Верховного Суду будуть поставлені в умови змагання між собою за право не бути звільненими зі своїх посад*.

Вищевказане свідчить про нормативне створення умов для посягання на незалежність суддів Верховного Суду під час та після завершення процесу відбору, не враховує необхідності забезпечення високого авторитету та суспільного статусу суддів Верховного Суду.

1.4. Дотримання конституційної вимоги щодо попередньої (перед звільненням) пропозиції переведення судді Верховного Суду до іншого суду

Варто нагадати, що *відповідно до п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України, незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду, є обов'язковою передумовою його звільнення*. Відтак закономірно, що отриманню такої незгоди має передувати *обов'язкова пропозиція переведення судді до іншого суду*.

Натомість, в пункті 7 Перехідних положень Закону № 193 встановлено, що судді Верховного Суду, *які не пройшли процедуру відбору*, передбачену пунктом 5 цього розділу, *можуть бути переведені до відповідних апеляційних судів з урахуванням рейтингу, сформованого за результатами відбору*.

Невідповідність вказаної норми п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України є настільки очевидною, що спершу спадає на думку припущення про всього лише її невдале формулювання, яке могло б бути усунуте в порядку конформного з Конституцією тлумачення норми так: суддя обов'язково отримує пропозицію переведення до іншого суду та *може* бути переведений в разі, якщо погодиться на це.

Проте уважніший аналіз Закону в цій частині неспростовно свідчить, що вказана норма говорить про інше: серед суддів, *які не пройшли процедуру відбору*, ще додатково визначатимуться ті, які будуть переведені до відповідних апеляційних судів *з урахуванням уже отриманих результатів рейтингу*. Іншими словами, п. 7 Закону № 193 прямо допускає звільнення судді Верховного Суду без попередньої пропозиції про переведення його до іншого суду, що безпосередньо порушує ст. 126 Конституції України.

1.5. Виникнення надмірного навантаження на Верховний Суд в контексті ризиків для забезпечення конституційного права на судовий захист

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод визначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.¹² Право на судовий захист належить до основних, невідчужуваних прав та свобод людини і громадянина та відповідно до статті 64 Конституції України не може бути

¹² Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. Голос України від 10.01.2001- №3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

обмежене навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану.¹³ Відповідно до приписів статті 1, статті 8, статті 55 Конституції України, утвердження правової держави полягає, зокрема, у гарантуванні кожному судового захисту прав і свобод, а також у запровадженні механізму такого захисту. Конституційний Суд України у своїх рішеннях послідовно підкреслював значущість положень статті 55 Конституції України щодо захисту кожним у судовому порядку своїх прав і свобод від будь-яких рішень, дій чи бездіяльності органів влади, посадових і службових осіб, а також стосовно неможливості відмови у правосудді.¹⁴

Крім того, завдання, які нині ставить суспільство перед вітчизняною судовою владою, суттєво відрізняються від тих, що традиційно вимагалися раніше. Тепер від суду як інституційного втілення справедливості замість каральних функцій чи формального вирішення юридичних спорів очікують здійснення правосуддя на основі принципів верховенства права та Конституції України, які діють безпосередньо, повинні розвиватися, але не можуть підмінятися актами законодавчої чи виконавчої влади. Це потребує уважного і виваженого аналізу кожної судової справи.

Натомість, за даними Верховного Суду, до Суду щоденно надходить близько 360 нових справ, за період з грудня 2017 року по вересень 2019 року Судом розглянуто близько 150 000 (!) касаційних скарг, ще близько 60 000 досі залишаються нерозглянутими з числа тих, котрі передані з Верховного Суду України. Наведена статистика є безсумнівним свідченням вкрай серйозної проблеми з забезпеченням права людини на судовий захист в Україні, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції України), права на касаційне оскарження судового рішення (п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції), права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції).

Тому збереження (чи навіть збільшення) чинної кількості суддів Верховного Суду не є вирішенням проблеми, яка описана. Розгляд однією колегією по декілька десятків судових справ щодня, в умовах, коли безперервно прибувають нові справи, потенційно перетворює касаційне провадження в просту формальність, яка, крім того, збільшує ризики винесення Судом помилкових рішень.

Натомість сьогодні надмірний акцент робиться саме на кількісних і формальних характеристиках, як нібито на основних чинниках у забезпеченні справедливого правосуддя в Україні. Це викликає занепокоєння і вказує на відсутність спільного розуміння завдань судової влади. Це заслуговує на серйозні застереження щодо необхідності спрямування зусиль Верховного Суду в справі забезпечення конституційного права на судовий захист в якісне, а не кількісне русло.

Але в будь-якому разі, до того часу, поки порядок касаційного оскарження судових рішень в Україні не змінено, а необхідні нововведення не запроваджені, до того часу поки усі подані касаційні скарги не розглянуті, скорочення чисельності суддів Верховного Суду – *недопустиме*. Адже це ще більше ускладнить і без того критичну ситуацію з забезпеченням права людини на судовий захист в Україні, зробить практично неможливим сьогодні виконання державою її головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав та свобод людини.

Отже, в контексті зменшення граничної кількості суддів Верховного Суду, для визнання Закону № 193 та змінених ним норм інших законів України конституційними, необхідно було б послідовно встановити:

- 1) що закон започаткував процедуру реорганізації Верховного Суду;
- 2) що не порушена конституційна процедура його ухвалення;
- 3) що встановлений законом порядок відбору суддів Верховного Суду є юридично визначеним, передбачає зрозумілі, чіткі та справедливі критерії такого відбору, які виключають ризики тиску на суддів Верховного Суду, посягання на їх незалежність;

¹³ У справі щодо конституційності статті 248-3 ЦПК України: Рішення Конституційного Суду України від 23 травня 2001 року N 6-рп/2001.

¹⁴ У справі про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини: Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року N 19-рп/2011.

4) що закон передбачає надання обов'язкової пропозиції судді Верховного Суду, який не пройшов відбір, щодо переведення його до іншого суду;

5) що додаткове навантаження на суддів Верховного Суду не створить ще більших ризиків для забезпечення конституційного права на судовий захист.

Спростування хоча б одного з наведених припущень тягне за собою висновок про неконституційність ч. 1 ст. 37 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" у її системному зв'язку з пунктами 4-7 Перехідних положень Закону № 193 вищезазначеним нормам Конституції України.

2. Утворення Комісії з питань доброчесності та етики

За Конституцією України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і *через органи державної влади та органи місцевого самоврядування* (частини друга, третя статті 5). Закріплення в Основному Законі України положення, згідно з яким народ здійснює владу через органи державної влади, означає, що лише народ у Конституції України може визначити, які органи державної влади він уповноважує на здійснення влади від його імені.¹⁵

Не потребує додаткового доведення, що належне здійснення судової влади є однією з найважливіших функцій держави, яка забезпечується низкою засобів і гарантій, однією з яких є належна процедура притягнення суддів до юридичної відповідальності. Оскільки права та свободи людини і громадянина захищаються судом (ст. 55 Конституції України), а забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком саме держави (в особі її органів та посадових осіб) (ст. 3 Конституції), то й притягнення до відповідальності суддів, а також членів Вищої ради правосуддя, як невід'ємного елементу організаційно-правового механізму забезпечення права людини на судовий захист в Україні, *зобов'язані здійснювати виключно органи державної влади*. Згідно з цим держава, в особі Верховної Ради України, через прийняття відповідного закону, не може відмовлятися від свого функціонального обов'язку, передаючи його суб'єктам невизначеної юридичної природи.

Всупереч цьому очевидному висновку, відповідно до нової статті 28-1 Закону України "Про Вищу раду правосуддя", утворено Комісію з питань доброчесності та етики, що є *колегіальним органом, який діє при Вищій раді правосуддя* та утворюється з метою забезпечення прозорості і підзвітності членів Вищої ради правосуддя та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. При цьому Комісія уповноважена притягати за правилами, визначеними законом, до відповідальності як суддів Верховного Суду, так і членів Вищої ради правосуддя.

Зокрема, Законом України № 193 (п. 9 Розділу II "Прикінцеві та перехідні положення") передбачено, що протягом шести років з дня набрання чинності цим Законом Комісія з питань доброчесності та етики уповноважена притягувати суддю Верховного Суду до відповідальності за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. При цьому Комісія керується правилами статей 48, 49 Закону України "Про Вищу раду правосуддя" і користується повноваженнями Дисциплінарної палати.

Окрім відсутності в Комісії статусу органу державної влади, варто звернути увагу і на звужене коло суб'єктів дисциплінарної відповідальності – лише суддів Верховного суду. Конституційний Суд України вже наголошував, що Конституція закріплює однаковий юридичний статус суддів через систему гарантій забезпечення їх незалежності, яка є невід'ємною складовою їхнього статусу. Встановлена система гарантій незалежності суддів не є їхнім особистим привілеєм, вона пов'язана з набуттям статусу судді, має юридичне призначення, спрямоване на захист прав та свобод людини і громадянина через здійснення правосуддя незалежним і безстороннім судом

¹⁵ У справі про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 5-р/2019.

(суддею).¹⁶ Таким чином, однаковий юридичний статус усіх суддів виключає різний порядок та різних суб'єктів розгляду справ про притягнення суддів різних судів (незалежно від інстанції) до дисциплінарної відповідальності.

Щодо притягнення до відповідальності членів Вищої ради правосуддя, то слід звернути увагу ще й на таке. Відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону України "Про Вищу раду правосуддя", рішення про звільнення з посади члена Вищої ради правосуддя з підстав, зазначених у пунктах 3-6 частини першої цієї статті, приймається за поданням Комісії з доброчесності та етики на спільному засіданні Вищої ради правосуддя і Комісії з питань доброчесності та етики протягом п'яти днів після надходження подання. Рішення про звільнення члена Вищої ради правосуддя вважається прийнятим, якщо подання не буде відхилене на спільному засіданні Вищої ради правосуддя та Комісії з питань доброчесності та етики більшістю голосів учасників засідання за умови, що за це проголосувало принаймні два міжнародні експерти – члени Комісії з питань доброчесності та етики.

У п. 10 Закону передбачено, що Комісія протягом 30 днів з дня її утворення перевіряє членів Вищої ради правосуддя (крім Голови Верховного Суду), призначених (обраних) на посаду до набрання чинності цим Законом, на відповідність критеріям доброчесності, етичних стандартів судді як складової професійної етики члена Вищої ради правосуддя, за результатом чого може ухвалити рішення про звільнення члена Вищої ради правосуддя.

Але як чітко встановлено в ч. 10 ст. 131 Конституції, відповідно до закону в системі правосуддя додатково можуть утворюватись органи та установи лише "для забезпечення добору *суддів, прокурорів*, їх професійної підготовки, оцінювання, розгляду справ щодо їх дисциплінарної відповідальності, фінансового та організаційного забезпечення судів". Таким чином, ст. 131 Конституції України не передбачає можливості утворення будь-яких додаткових органів для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності членів Вищої ради правосуддя.

До речі, Венеційська комісія звертала увагу на проблематичність встановлення презумпції звільнення членів Вищої ради правосуддя, відзначивши, що це правило голосування надає надмірні повноваження Комісії з питань доброчесності та етики і має ознаки неконституційності.¹⁷ Проте цю проблему радше необхідно розглядати не в контексті надмірності повноважень Комісії, а в контексті їх неприйнятності та неконституційності загалом.

3. Запровадження нового порядку притягнення суддів до відповідальності

У ч. 1 ст. 42. Закону України "Про Вищу раду правосуддя" передбачено, що дисциплінарне провадження розпочинається після отримання відповідно до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" скарги щодо дисциплінарного проступку судді, повідомлення про вчинення дисциплінарного проступку суддею або після самостійного виявлення членами Вищої ради правосуддя з *будь-якого джерела* обставин, що можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного проступку.

Ч. 3 ст. 47 цього Закону містить припис, відповідно до якого в разі відсутності судді, скаржника розгляд дисциплінарної справи здійснюється Дисциплінарною палатою *без їх участі* за виключенням випадків, коли суддя не був повідомлений або повідомлений з порушенням частини четвертої статті 48 цього Закону (попередня ж редакція передбачала можливість відкласти розгляд справи за наявності поважних обставин).

Крім того, суддя та скаржник мають бути повідомлені про засідання Дисциплінарної палати не пізніше ніж за *три дні* (попередня редакція – сім днів) до дня його проведення в порядку, визначеному регламентом Вищої ради правосуддя, та шляхом розміщення відповідної інформації на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя (ч. 4 ст. 48 Закону "Про Вищу раду правосуддя").

¹⁶ У справі щодо конституційності положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ у редакції Закону України „Про забезпечення права на справедливий суд“: Рішення Конституційного Суду України № 11-р/2018 від 04 грудня 2018 року.

¹⁷ Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).

Звичайно, доктрина конституціоналізму, в основі якої лежить ідея обмеження влади, стосується і судової влади. Тому, очевидно, потрібно шукати баланс між забезпеченням незалежності правосуддя та необхідністю протидії і запобіганню можливих зловживань суддями.

Але у своїй сукупності вищевказані норми свідчать про те, що цей баланс тут не збережено, оскільки вони допускають ситуації, коли *анонімно* ініційоване дисциплінарне провадження може бути розглянуто усього, по-перше, *за три дні*, по-друге, *без участі* самого судді. Такі випадки повинні бути виключені в принципі, чого внесені законодавчі новели зовсім не забезпечують, а отже, мають всі підстави бути визнаними такими, що не відповідають ч. 1 статті 126 Конституції України.

4. Зменшення посадового окладу судді Верховного Суду

Законом № 193 змінено положення п. 3 ч. 3 ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» таким чином, що базовий розмір посадового окладу судді Верховного Суду зменшено з 75 до 55 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Очевидно, що сама по собі декларація незалежності суддів не призводить до проголошеного результату, а потребує наявності комплексу дієвих гарантій для підтримання високого соціального статусу та матеріального забезпечення суддів. Невипадково Конституційний Суд відзначив, що зменшення органом законодавчої влади розміру посадового окладу судді призводить до зменшення розміру суддівської винагороди, що, у свою чергу, є посяганням на гарантію незалежності судді у виді матеріального забезпечення та передумовою впливу як на суддю, так і на судову владу загалом.¹⁸

Венеційська комісія з цього приводу теж звертає увагу, що зменшення заробітної плати лише для певної групи суддів порушує їх незалежність¹⁹. У цій справі зменшення спеціально спрямоване лише на суддів Верховного Суду. Крім того, заробітна плата суддів є не лише елементом незалежності суддів. Зменшення оплати праці суддів може призвести до ризику корупції і це зменшить привабливість посади, оскільки вона поширюється на готовність кандидатів у судді та суддів, які беруть участь в розгляді справи, залишатися у професії.²⁰

Тому необхідно погодитись, що питання фінансового забезпечення суддів Верховного Суду потрібно розглядати в світлі вищевикладених позицій, зокрема сталої практики Конституційного Суду України: системно, цілісно, не звужуючи проблему до забезпечення окремих галузевих гарантій, а беручи за основу аналізу усі фактори впливу цього питання на правову систему України, права і свободи людини, у їх взаємозв'язку та взаємовпливі.

Звичайно, здійснене вище дослідження не претендує на всебічну повноту та остаточну завершеність, а в багатьох моментах є дискусійним. Але сам факт можливості дискусії на цю тему є важливим кроком для утвердження верховенства права та Конституції України, гарантій правосуддя та незалежності судової влади, ефективної конституційної юстиції, а головне – якісної конституційно-правової науки, без залучення у спільну справу якої досягнення вказаних цілей буде неможливим.

¹⁸ У справі щодо конституційності положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд»: Рішення Конституційного Суду України № 11-р/2018 від 04 грудня 2018 року.

¹⁹ Див. *Amicus Curiae* для Конституційного суду «Колишньої Югославської Республіки Македонія «про внесення змін до деяких законів, що стосуються системи зарплат та винагороди обраних та призначених посадових осіб», пп. 16-20. (CDL-AD (2010) 038, короткий виклад)

²⁰ *Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).*

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Hamilton A., Federalist No. 78, The Judiciary Department. – Alexander Hamilton, John Jay, and James Madison (Jacob E. Cooke, ed., The Federalist (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1961). URL: <https://www.congress.gov/resources/display/content/The+Federalist+Papers#TheFederalistPapers-78>
2. Maxeiner, J. R. (2008). Some realism about legal certainty in the globalization of the rule of law. *Houston Journal of International Law*. 31(1). 46 p.

Перелік юридичних документів:

1. Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).
2. Amicus Curiae для Конституційного суду „Колишньої Югославської Республіки Македонія“ про внесення змін до деяких законів, що стосуються системи зарплат та винагороди обраних та призначених посадових осіб, пп. 16-20. (CDL-AD (2010) 038, короткий виклад).
3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. *Голос України* від 10.01.2001-№3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Мірило правовладдя. Дослідження № 711/2013. Ухвалено Венеційською Комісією на 10-му пленарному засіданні, 11-12 березня 2016 року, параграф 58.
5. Попередній висновок щодо запропонованих змін до Конституції стосовно судової влади України, п. 24. 19 CDL-REF (2019) 039.
6. Рекомендація CM / Rec (2010) 12 Комітету Міністрів державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, п. 52.
7. У справі про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 5-р/2019.
8. У справі про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини: Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року N 19-рп/2011.
9. У справі про припинення виплати допомоги при народженні дитини: Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2016 року № 3-рп/2016.
10. У справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум»: Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018.
11. У справі щодо конституційності положень частин третьої, десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд»: Рішення Конституційного Суду України № 11-р/2018 від 04 грудня 2018 року.
12. У справі щодо конституційності статті 248-3 ЦПК України: Рішення Конституційного Суду України від 23 травня 2001 року № 6-рп/2001.

References

Bibliography:

1. Hamilton A., Federalist No. 78, The Judiciary Department. – Alexander Hamilton, John Jay, and James Madison (Jacob E. Cooke, ed., The Federalist (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1961). URL: <https://www.congress.gov/resources/display/content/The+Federalist+Papers#TheFederalistPapers-78>
2. Maxeiner, J. R. (2008). Some realism about legal certainty in the globalization of the rule of law. *Houston Journal of International Law*, 31(1). 46 p.

List of legal documents:

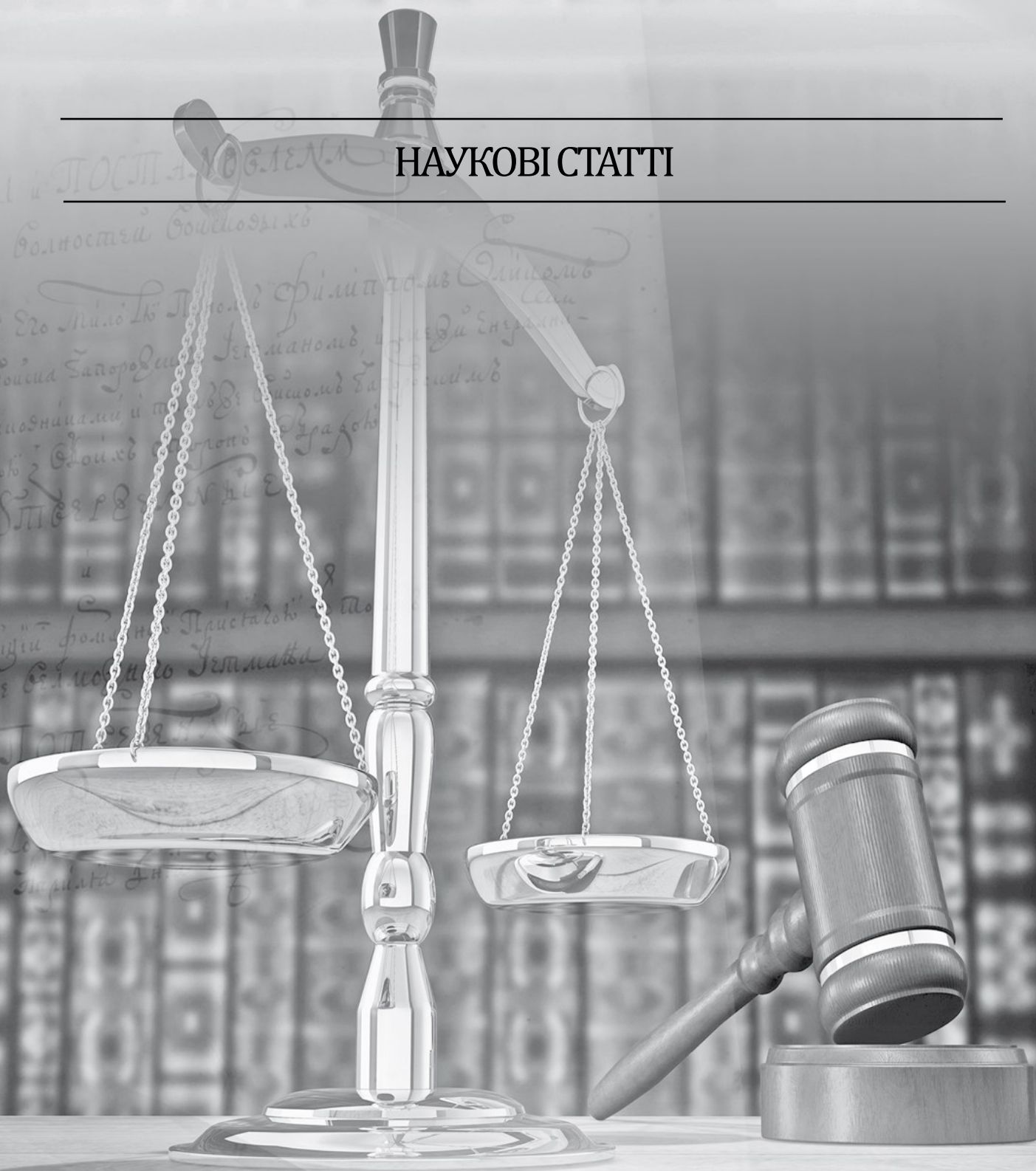
1. Opinion on amendments to the legal framework governing the supreme court and judicial governance bodies / adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session (Venice, 6-7 December 2019).

2. Amicus Curiae dlia Konstytutsiinoho sudu «Kolyshnoi Yuhoslavskoi Respubliki Makedoniia» pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv, shcho stosuutsia systemy zarplat ta vynahorody obranykh ta pryznachenykh posadovykh osib, pp. 16-20. (CDL-AD (2010) 038, korotkyi vyklad).
3. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod 1950 r. Holos Ukraïny vid 10.01.2001-№3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Mirylo pravovladdia. Doslidzhennia № 711/2013. Ukhvaleno Venetsiiskoiu Komisiieiu na 10-mu plenarnomu zasidanni, 11-12 bereznia 2016 roku, parahraf 58.
5. Poperednii vysnovok shchodo zaproponovanykh zmin do Konstytutsii stosovno sudovoi vlady Ukrainy, p. 24. 19 CDL-REF (2019) 039.
6. Rekomendatsiia CM / Rec (2010) 12 Komitetu Ministriv derzhavam-chlenam shchodo suddiv: nezalezhnist, efektyvnist ta vidpovidalnist. p. 52.
7. U spravi pro Natsionalnu komisiiu, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 13 chervnia 2019 roku № 5-r/2019.
8. U spravi pro oskarzhennia bezdiialnosti subiektiv vladnykh povnovazhen shchodo zaiav pro zlochynty: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 14 hrudnia 2011 roku N 19-rp/2011.
9. U spravi pro prypynennia vyplaty dopomohy pry narodzhenni dytyny: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 8 chervnia 2016 roku № 3-rp/2016.
10. U spravi shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukraïny (konstytutsiynosti) Zakonu Ukraïny «Pro vseukrainskyy referendum»: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 26 kvitnia 2018 roku № 4-r/2018.
11. U spravi shchodo konstytutsiinosti polozhen chastyn tretoi, desiatoi statti 133 Zakonu Ukraïny «Pro sudoustrii i status suddiv» u redaktsii Zakonu Ukraïny „Pro zabezpechennia prava na spravedlyvyi sud“: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy № 11-r/2018 vid 04 hrudnia 2018 roku.
12. U spravi shchodo konstytutsiinosti statti 248-3 TsPK Ukrainy: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 23 travnia 2001 roku № 6-rp/2001.

НАУКОВІ СТАТТІ

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДУ: НЕДОСЯЖНИЙ ІДЕАЛ ПОДІЛУ ВЛАДИ?

УДК 342.33

doi.org/10.30970/jcl.3.2019.2

Збігнєв Вітковський

Доктор габілітований, професор
Кафедра конституційного права
Факультет права і адміністрації

Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3220-2697>

Івона Врублевська

Доктор, професор
Кафедра конституційного права
Факультет права і адміністрації

Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9422-0992>

ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: АРХАЇЧНА І НЕБЕЗПЕЧНА «ПАМ'ЯТКА
ДОКТРИНИ» ЧИ МІЦНИЙ «НАРІЖНИЙ КАМІНЬ» І ГАРАНТІЯ
ДІАЛОГУ МІЖ ГІЛКАМИ ВЛАДИ У СПРАВЖНІЙ ДЕМОКРАТІЇ¹

THE PRINCIPLE OF SEPARATION OF POWERS: AN ARCHAIC AND
DANGEROUS "DOCTRINE MEMORIAL" OR A SOLID
"CORNERSTONE" AND THE GUARANTEE OF THE DIALOGUE
BETWEEN BRANCHES OF GOVERNMENT IN TRUE DEMOCRACY

Zbigniew Witkowski | Iwona Wroblewska

Doctor of Habilitation, Professor, Department of Constitutional Law, Faculty of Law and Administration Nicholas Copernicus University in Torun | Doctor, Professor, Department of Constitutional Law, Faculty of Law and Administration, Nicholas Copernicus University in Torun

¹ Стаття є зміненою, актуалізованою та доповненою версією праці авторів "Princip podilu vladi ak element sine qua non súčasného acquis constitutionnel i jego відображенâ teperišn'omu pol'skomu konstitucionalizmi opublikowanâ w Nauk. Vis. Ćernivec'kogo Univ. Pravozn. Vip. 641. 2012. s. 40-52". В редакції назви використані поняття, наведені у статті [Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 216].

Abstract | The article presents the fundamental importance of the principle of separation of powers for the formation of democracy and constitutionalism in the Republic of Poland, as well as the transformations, which its interpretation and the manner of regulation in the provisions of subsequent basic laws were subject to. To this end, the most representative statements present in the Polish constitutional literature have been presented in the first place. The interpretation of the principle of separation of powers established by the ruling circles of government is radically different from the widely accepted one. In particular, the principle is presented in the populist rhetoric of contraposition of the Parliament which is the institution that represents the will of the people to the courts as the bodies which are undemocratic and not controlled by anyone.

Besides, the rich jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal has been reviewed; it has been strongly emphasized that within the framework of the rule in question, the separation and independence of courts are extremely important, although it does not mean the elimination of mechanisms providing the necessary balance between the authorities.

At the end of the article threats resulting from the systematic withdrawal since 2015, i.e. since the takeover of power by the populist right-wing and conservative government, from the achievements developed in Polish constitutionalism with regard to the systemic principles defining the Polish system after 1989, such as the rule of law or the separation of powers itself, were identified.

Keywords: separation of powers, independence of the court, democracy.

Анотація | У статті представлено основоположне значення принципу поділу влади для формування демократії та конституціоналізму в Республіці Польща, а також трансформації, яким воно піддалося внаслідок тлумачення та застосовуваних прийомів регулювання через положення прийнятого базового законодавства. З цією метою, передусім, були представлені найбільш репрезентативні твердження з польської конституційно-правової літератури. Інтерпретація принципу поділу влади, здійснена правлячими колами, радикально відрізняється від загальноприйнятої. Зокрема, принцип представляється в популістській риторичній протиставленні Парламенту, тобто інституції, що представляє волю народу, судам, як органам недемократичним і неконтрольованим ніким.

Далі переглянуто багату юриспруденцію польського Конституційного Трибуналу. Так, у ній наголошено, що саме в рамках розглядуваного питання надзвичайно важливою є відокремленість та незалежність судів, хоча це зовсім не заперечує необхідності існування балансу в системі поділу влади.

Завершення статті присвячене дослідженню тих загроз поділу влади, які стали результатом систематичного відхилення від нього, починаючи з 2015 року, тобто з моменту здобуття влади популістськими правими та консервативними урядами. Такі відхилення стосуються здобутих у польському конституціоналізмі досягнень у сфері системних принципів, що визначили польську систему після 1989 р., таких як верховенство права та поділ влади. Зокрема, демократія в сучасних політичних реаліях Республіки Польща, всупереч доктрині і юриспруденції Конституційного Трибуналу, сприймається як влада більшості, не обмежена правом, а влада, в типовий для популістів спосіб, посиляється на волю народу, виражену на виборах, що має виправдовувати реалізацію всіх політичних намірів.

Ключові слова: поділ влади, незалежність суду, демократія.

Безперечно, мають рацію автори, котрі стверджують, що неможливо знайти інший принцип організації і здійснення державної влади, який на такому ж рівні, як принцип поділу влади, відіграв би важливу роль в механізмі демократії, і водночас принцип, який би так різнобічно

трактувався політиками і доктриною конституційного права², і це не лише в минулому³, але й сьогодні⁴. В своїй історії та історії польського конституціоналізму принцип поділу влади пройшов фундаментальну і важливу еволюцію. Принцип був відомий ще з визначного Урядового Закону від 3 травня 1791 р., який, зазвичай, називають Конституцією 3 Травня. На вказаний принцип посилався також Закон від 17 березня 1921 р. Конституція Республіки Польща. Згодом принцип був відкинтий Конституційним законом від 23 квітня 1935 р., відомим як Квітнева Конституція. Формально принцип визнавався так званою Малою Конституцією від 19 лютого 1947 р., яка була конституційним законом. Потім принцип був відкинтий Конституцією Польської Народної Республіки від 22 липня 1952 р. Справді «реабілітованим» принцип став ще під час набуття чинності Конституції від 1952 р., однак не її знаменитою оновленою версією від 7 квітня 1989 р., а її версією зі змінами від 28 грудня 1989 р.⁵ Згодом на принцип посилався Конституційний закон від 17 жовтня 1992 р., названий Малою конституцією, і врешті принцип формально прийняла діюча сьогодні конституція, хоч і не повністю дотримана чинною владою, а саме Конституція Польщі від 2 квітня 1997 р. у статті 10.

Первинно мета принципу поділу влади полягала у протидії прагненням правителів та абсолютистських режимів, через побудову нового способу організації політичної влади держави, з часом принцип почав розглядатися як гарантія дотримання прав суспільства і окремих його членів, що і залишилось пріоритетним в цьому принципі й до нині. Окрім цього, принцип поділу влади також забезпечує інші принципи та цінності, такі як принцип суверенності народу в діях держави як політичної організації і зміцнення проявів політичного плюралізму у демократії⁶. Принцип, про який йдеться, отримав статус пріоритетного принципу в ліберальних поглядах, отримавши формальне визнання і прийняття вже у XVIII столітті, і значною мірою, незважаючи на радикальні зміни його моделі, це визнання зберігається і до наших днів⁷.

В основі впровадження принципу поділу влади в правові механізми переважно були «побожання за наслідки концентрації занадто великого обсягу владних повноважень в одних руках»⁸, а також забезпечення прав та свобод громадян, оскільки влада, навіть самого суспільства-народу, чи законодавча «не могла сягати далі, ніж передбачає загальне благо» (параграф 135)⁹. Вважалося, що навіть якщо, з прагматичної точки зору, поділ влади ускладнює ефективне функціонування

² Wiszowaty M., *Hasło „podział władzy”*. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010. s. 355.

³ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 212.

⁴ В доктрині конституційного права трапляється погляд, згідно з яким перебільшенням є зарахування принципу поділу влади до «стовпів конструкції демократичної правової держави». Так, наприклад: [Pułło A. *Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego*, red. Pułło A. Gdańsk 1993. s. 45.]

На щастя, цей погляд є поодиноким: [Jamróz L., вказана праця, s. 215; Garlicki L. *Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007. s. 3]. В гроні радикальних політологів з'явилася точка зору, що дискредитує зазначений принцип, представлена проф. Й. Бартизела, на думку котрого, поділ влади не має нічого спільного з демократією. URL: <https://www.tvp.info/33219163/prof.-jacek-bartyzel-trojpodzial-wladzy-nie-ma-nic-wspolnego-z-demokracja> (dostęp: 26.01.2020).

⁵ Тут погоджуємось із проф. Winczorek P.: [Winczorek P. *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 36], а не Маґайну Р. М., який вказує на новелу від 7 квітня 1989 р., хоча він влучно застосував поняття «реабілітація принципу» - див. його класифікацію державних органів у світлі поправок до Конституції Народної Республіки Польща 1989 р.: [Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3. s. 35].

⁶ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 212.

⁷ Jamroz L. *Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny*. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 211 i 217.

⁸ Piotrowski R. *Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy*. 2007/4. s.113.

⁹ Locke J. *Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua*. Warszawa 1992.

державних інститутів, він буде цікавим державникам, оскільки не має жодних переваг відкидання можливості ризику державного деспотизму і єдиновладдя¹⁰.

З вищезазначеного видно, що від 1989 р., тобто від конституційного перевороту, після підписання у Польщі Угод «Круглого Столу», принцип поділу влади не одразу був виражений в конституційній нормі.

У конституційно-правовій літературі відомі погляди, що навіть такий важливий принцип поділу влади не має бути безпосередньо виражений в конституції. Вважається, що його матеріалізація може відбутися через структуру конституції або через так званий інституційний контекст принципів державного ладу¹¹. Дійсно, основою нової конституційної аксіології після 1989 р. став принцип демократичної держави (далі – ПДД), а точніше, своєрідне поєднання різноманітних важливих цінностей, притаманних цій концепції. На думку польського Конституційного Суду, однією зі складових цінностей принципу ПДД є принцип стримування і протидії владі¹². На певному етапі розвитку державного ладу Польщі після 1989 р. з принципу ПДД КС екстраполював зазначений принцип поділу влади. При нагоді, зрештою, за власною логікою, з цих декількох слів, а саме «демократична правова держава» вивів десяток інших принципів державного ладу¹³.

Польський законодавець остаточно в квітні 1997 р. підтвердив, що оскільки принцип поділу влади є одним з ключових принципів, які характеризують державний лад нової держави, позаяк ця ідея – фундамент сучасного конституціоналізму демократичних держав, універсальна основа конституційної демократії, що належить до головного канону правил так званої доброї держави¹⁴, тому принцип обов'язково має бути *explicite* виражений в конституційних нормах. Іншими словами, принаймні найбільш фундаментальні конструктивні частини принципу мають бути виражені в положеннях основного закону держави¹⁵. Передумовою такого становища було прагнення імунізувати (захистити) поділ влади від втручання зі сторони законодавця через політичні причини¹⁶. Між іншим, оскільки польський законодавець мав намір у новій конституції дотримуватись принципу ПДД, не мав іншого виходу як послідовно записати обґрунтовані рішеннями КС твердження щодо іманентного зв'язку принципу ПДД з принципом поділу влади¹⁷.

Суть поділу влади полягає у виокремленні трьох фундаментальних функцій держави і передачі їх у руки окремих та незалежних органів. Справедливо зазначається, що «важко знайти приклад держави, в державному ладі якої використовується чиста форма поділу влади»¹⁸. З цим висловлюванням кореспондує інше слушне спостереження, що сьогодні «практично неможливо, щоб поділ влади набув абсолютного характеру, а всі завдання і компетенції були чітко поділені між конкретними органами держави, відповідно до характеру функції та приналежності до конкретної влади»¹⁹. З огляду на це, власне лише поділ влади, як організаційної і класифікаційної дії, виявляється недостатньо. Він тягне за собою постійний ризик, що якась з гілок влади в природній спосіб

¹⁰ Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 36.

¹¹ Цей погляд колись пропагувався в літературі: [Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państwa demokratycznych. Kraków 2004. s. 391; Pułko A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006. s. 111].

¹² Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007. s. 52.

¹³ Witkowski Z. Witkowski Z. red., Prawo konstytucyjne, Wyd. TNOiK, Toruń 2011. s. 94 i n.

¹⁴ З цього питання див.: Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006. s. 75.

¹⁵ Witkowski Z., Witkowski Z. red., op. cit., s. 99; Також див.: Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 64.

¹⁶ Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996. s. 384.

¹⁷ Переконання в існуванні такого очевидного зв'язку впливає з обґрунтування рішення Конституційного Трибуналу в справі K 11/93.

¹⁸ Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010. s. 364.

¹⁹ Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 66.

намагатиметься взяти верховенство над іншими, що саме собою є небезпечним з огляду на можливість ламання принципу поділу влади. Отож, як не парадоксально, але для забезпечення реальної незалежності зазначених гілок влади поділ влади має бути підкріплений механізмами, які протидіятимуть порушенню, певною мірою сприятимуть поділу чи сепарації. Таким механізмом має бути механізм стримування і противаг, тобто впровадження до механізмів організації всіх гілок влади, певної групи засобів врівноваження, іншими словами «галъм організації і здійснення державної влади». Тут варто звернути увагу, що органи, які належать до конкретних гілок влади, можуть взаємодіяти лише певною мірою чи в певному обсязі. Якому? В такому, що не призведе до порушення сутності компетенції кожної з гілок влади²⁰. Варто зауважити, що поділ влад – це не лише технічне блокування влади, яка перевищує допустимий обсяг компетенції. Б. Банашак слушно зауважив в доктрині, що в принципі йдеться про взаємне стримування гілок влади, а також про контроль внаслідок сприяння належному розподілу компетенції між гілками влади. Важливим спостереженням і водночас інтерпретаційною директивою є позиція Конституційного Суду, який зазначив, що наслідком так званого вертикального (саме його стосується ст. 10 Конституції від 1997 р.) поділу влад є те, що: «влада законодавча, виконавча і судова мають бути відокремлені, між ними має бути рівновага, і вони мають співпрацювати»²¹. Повноваження законодавчої та виконавчої влади переплітаються, що ж стосується судової влади, то тут поділ влади варто розуміти як чітку сепарацію, позаяк з сутності системи правосуддя випливає, що судову владу здійснюють лише суди, а інші гілки влади в цьому процесі не лише не беруть участі, але й в жодному разі не можуть втручатися в діяльність судів.

Далі проаналізуємо проблему обсягу впливу принципу поділу влади. У літературі чітко виокремлені дві тези. Перша сформульована П. Вінчорка, відповідно до якої «оскільки Польща є членом Європейського Союзу, якому відделегувала компетенцію своїх державних органів в деяких справах (ст. 90 ч. 1 Конституції), можна вважати, що принцип поділу влади поширюється на рівень наднаціональний»²², другу тезу сформулював Конституційний Суд, вказуючи на факт, що «принцип стримування і противаг є принципом внутрішнього устрою Польщі. З цього приводу немає безпосереднього стосунку до відносин між владами (органами) Спільноти та Європейського Союзу»²³. Видається, що в цьому спорі має рацію Б. Банашак, який слушно звернув увагу на те, що зміна системи поділу влади має реальне місце під впливом як прогресуючих інтеграційних процесів в регіоні, так і розвитку наднаціональних інститутів²⁴. Проф. Банашак слушно зауважив також і те, що «компетенція цих інститутів часто входить в сферу традиційних повноважень внутрішньо-державних органів, що стає причиною реалізації частини влади наднаціональними органами. Це призводить до посилення контролю над внутрішніми органами держави через незалежні від них наднаціональні органи»²⁵, а свого часу ухвалений в ЄС так званий Фіскальний Пакт є належним

²⁰ Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000. s. 83.

Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 67.

²¹ Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>

Також див.: Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009. s. 139-145. zwłaszcza s. 141.

²² Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008. s. 38.

²³ Wyrok TK K.18/04 z dnia 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>

²⁴ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14, s. 216-218.

²⁵ Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000. s. 83; Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012. s. 85.

прикладом цього. Підсумовуючи цю частину статті, варто наголосити ще раз, що сучасні конституції є свого роду суспільним договором, який передбачає, як і за часів авторів принципу поділу влади, схвалення (апробацію) суспільства-народу на управління від його імені і на його користь. Однак це правління повинне бути корисне для всіх членів суспільства, має реалізовуватись в душі забезпечення свободи і не може сягати далі, ніж передбачає загальне благо. Сучасні відомі нам моделі організації держави і відносин між органами змінилися від часів просвітництва «батьків-засновників» принципу поділу влади, тож є багато причин визнати (це робить, серед інших, Л. Гарлицький)²⁶ «що три групи органів держави, які є наслідком прийняття принципу поділу влади у сфері реалізації своїх функцій, виражають безпосередню волю народу. Держава не є виключно структурою органів влади, але має сприйматися також «як *sui generis* організація суспільства, що функціонує в ній» і у підсумку «органи держави є також органами самого суспільства (народу)»²⁷. Поділ влади в цій ситуації має передбачати недопустимість «нуліфікації» жодного з її демократично легітимізованих сегментів, що мало б бути безпосередньо кваліфіковане як антисуспільна діяльність. Не вважається «нуліфікацією» жодною з гілок влади факт піддання їх механізмів взаємного контролю і стримування у сфері перевірки правильності виконання своїх зобов'язань і компетенції, зокрема у сфері правотворчості, якими диспонує законодавча влада, а також виконавча. Як людина, як писав Дж. С. Мілль, «може виправляти свої помилки за допомогою дискусії та досвіду», так і «обов'язок урядів (...) полягає в тому, щоб поширити найбільш правдиві думки; виробити їх старанно і ніколи не нав'язувати їх іншим, якщо вони не впевнені у їх правоті»²⁸. Тож, доходимо висновку, що в основі принципу поділу влади сьогодні є директива змістовного діалогу між самими органами влади, а також між ними і суспільством.

У сучасній демократії, в умовах зростання складності справ, завдань, компетенцій, домовленостей, переплетіння різноманітних суспільних інтересів у відносинах всередині держави і поза нею, взаємини між суспільством і владою, безперечно, мають опиратись на ідею діалогу, позаяк лише діалог, консультації і схильність до компромісу захищають «від бурхливої реакції стосовно векторів державної політики»²⁹. Діалог, започаткований посланням понтифікату і фундаментальною основою Костелу в часах св. Івана Павла II, ідентифікується в його суспільному вченні як «пошук добра за допомогою мирних засобів; має проводитися з використанням усіх можливих форм переговорів, медіації, арбітражу з прагненням до пошуку всього, що зближить сторони, за винятком того, що ділить або веде до егоїзму, посилення агресії чи збільшення ненависті; кожен діалог має опиратися на повазі до життя людини, бо діалог скерований на суспільну природу людини»³⁰.

У вченні св. Івана Павла II, в Енцикліці *Centesimus annus* (1991), папа сприймає сучасну державу як громаду і суверенний суб'єкт, який вільно приймає свої політичні і економічні рішення. Він зазначає, що аби подбати про те, щоб в умовах такої демократичної і справді вільної держави «кожна влада мала противагу іншої влади та інших повноважень, які втримували б її у відповідних межах». Схвалення цього механізму має бути основою «держави верховенства права», тобто держави, де основою є авторитет права, а не конкретних партій або людей, які керуються власними слабкостями чи нездоровими амбіціями і можуть створити систему тоталітарного правління³¹.

²⁶ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 217.

²⁷ Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. T. 5. red. Garlicki L. Warszawa 2007. s. 2-3.

²⁸ Цит за: Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 218.

²⁹ Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny. Red. Balicki R., Jabłoński M. Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018. s. 215. przyp. 14 oraz s. 216.

³⁰ Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005. s. 52.

³¹ Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń, 2015. s. 176; Encyklika *Centesimus Annus* (1991), nr 47. Wrocław 2000.

Доктрина «батьків-засновників» поділу влади створена згідно духу нових часів трансформації, оновлення, адаптації до нових умов, а це лише свідчить про її велику життєдайність та незмінну затребуваність, зокрема і сьогодні.

У подальшій частині цього дослідження ми спробуємо навести приклади судових рішень польського Конституційного Суду з питання наявності та розуміння принципу стримування і протидії владі, вміщеного *expressis verbis* у ст. 10 польської Конституції від 1997 р.

Представляючи інтерпретаційні напрацювання польського КС на тему поділу влади, варто зробити одне важливе застереження. Конституційний Суд, як і інші органи судової влади, після виборів 2015 р., коли перемогла популістська партія «Право і Справедливість», був введений у процес змін, про які йтиметься нижче, і як наслідок, став повністю політизованим і підпорядкованим законодавчій та виконавчій владі³². Аналіз прецедентної практики за останніх п'ять років не дає права зробити висновок, що відбулась зміна *acquis constitutionnel* щодо принципу поділу влади, офіційно і формально нинішній склад від нього не відступив. Безумовно, не варто сподіватись, щоб орган, підпорядкований політикам, продовжував лінію судової практики, головною ознакою якої було прийняття фундаментального значення поділу та рівноваги влади в правовій державі.

Насамперед варто зазначити, що питання конституційно-правових термінологічних розбіжностей, пов'язаних з визначенням зазначеного принципу як «поділ влади» або «поділ влад» Суд визнав, що відповідним є друге поняття, позаяк більше відповідає ст. 2 ч. 1 тогочасних конституційних норм 1992 р., в якій йшлося про те, що верховна влада (а не влади) належить народові³³.

Поділ влади в судовій практиці КС є «найбільш фундаментальним положенням», про що, на думку КС, свідчить як її місце в систематичі, так і особливий порядок змін положень розділу I основного закону³⁴. Можна стверджувати, що присутність принципу в судовій практиці має матеріальний характер, позаяк виходить за межі організаційних аспектів. КС підкреслює, що метою принципу є «захист прав людини шляхом запобігання зловживанню владою будь-яким її органом»³⁵.

Зарахування поділу влади до основних принципів державного ладу має в судовій практиці такі наслідки. По-перше, решта положень Конституції мають інтерпретуватися у спосіб, «що забезпечує відповідність їх змісту до вищої ролі цього принципу»³⁶. Принципи державного ладу з розділу I Конституції трактуються як певний вид інтерпретаційного дороговказу, який використовується у процесі тлумачення і застосування всіх конституційних норм. Як принципи права (тобто норми загального характеру) підлягають передусім функціональній (цільовій) інтерпретації. По-друге, адресатами норм, що містяться в ст. 10 Конституції, є лише органи публічної влади. Для осіб не виникає жодних безпосередніх суб'єктних прав чи претензій. КС стверджує, що у зв'язку з цим скарги щодо порушення таких принципів не можуть бути самостійною підставою для конституційної скарги³⁷.

Щоби повністю відтворити зміст принципу поділу влади в судовій практиці польського Конституційного Суду, насамперед важливо зобразити способи представлення взаємних відносин між конкретними гілками влади. Основний і загальний зміст принципу поділу влади зводиться до погляду, що «влада законодавча, виконавча і судова мають бути відокремлені, і між ними має бути

³² Варто навести висловлювання суддів Конституційного Трибуналу, що брали участь 9 травня 2017 р. у науковій конференції в Оксфордському університеті, який у відповідь на питання чи представляє КС нинішню владу, відкрито визнав, що представляє ці дві інституції. Запис конференції. URL: <https://www.law.ox.ac.uk/news/2017-05-11-oxford-symposium-polish-constitutional-crisis-sparks-public-debate>.

³³ Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

³⁴ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

³⁵ Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>

³⁶ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

³⁷ Наприклад, рішення Конституційного Трибуналу від 13.12.2005 р., sygn. SK 53/04. Відповідно до напрацьованої лінії судових рішень: «Не можна піддавати сумніву через подання конституційної скарги, норми, із застосуванням якої не можна пов'язати порушення жодного з конституційних прав чи свобод» (рішення КС від 14.07.2004 р., sygn. Ts 21/04). Це стосується також і випадку, в якому норма суперечила б основним принципам державного ладу, таким як принцип демократичної правової держави чи поділу влади.

рівновага та вони мають співпрацювати між собою»³⁸. Ми вже звертали увагу на те, що Конституційний Суд приймав елемент стримування і співпраці влад ще до того, як це було впроваджено у зміст Конституції 1997 р. Однак саме цей підхід, використаний в ст. 10 чинного основного закону, і виражає цей принцип «глибше». «Суттю принципу поділу і рівноваги влади є не лише функціональний поділ влади, а стан стримування і противаг влад, з метою забезпечення поваги до повноважень кожної з них і створення основ для стабільної діяльності механізмів демократичної держави»³⁹. У Конституції від 1997 р. в місці «статичного» («захисного») вираження принципу поділу влади (віднесення органів держави до конкретних гілок влади і декларування їхньої незалежності), використано динамічний підхід до відносин між гілками влади, заснований на збалансуванні (формулі рівноваги). «Врівноваження Równoważenie się», своєю чергою, означає «вплив влад на себе, взаємне доповнення своїх функцій органами і виражене у співпраці гілок влади між собою, як і їх взаємний контроль, а також проявляється у можливостях ведення діалогу між ними»⁴⁰.

У контексті поділу влад КС сформулював концепцію компетенційних презумпцій, відповідно до якої «кожній з трьох гілок влади мають належати матеріальні повноваження, що відповідають своїй суті, і що більше – кожна з трьох гілок влади має зберігати певний мінімум виключних повноважень, що становлять її суть»⁴¹. Це покладає на законодавця обов'язок формування повноважень окремих державних органів у такий спосіб, аби не порушувати «важливого обсягу» цієї влади⁴². Водночас Конституційний Суд неодноразово вказував, що принцип поділу влади не має абсолютного характеру, а має певні обмеження. Можливе «надання законодавцю певного обсягу свободи формування системи повноважень «на околицях» окремих органів влади, там, де характер регульованого питання викликає можливість перетину чи навіть накладення повноважень»⁴³. Варто підкреслити, що цей останній погляд стосується відносин між законодавчою та виконавчою владою. Конституційний Суд звертає увагу, що як для президентської системи (Мала конституція), так і для парламентарної системи (Конституція від 1997 р.) «типовим є накладення повноважень влад або їх перетин (...), що сягає інколи навіть до їх суті»⁴⁴. Прикладом є делеговані права або закон про бюджет. «Бюджет хоч і приймається завжди у формі закону – змістом наближений до встановлення завдань конкретним державним органам (...). Про специфіку бюджету говорить і його характер, як політичного компромісу між владою законодавчою і виконавчою»⁴⁵.

З точки зору міркувань, викладених у цій статті, важливе значення мають ті елементи *acquis constitutionnel* Конституційного Суду, що належать до позиції судової влади, з огляду на інші гілки влади. КС завжди підкреслював, що її поділ означає «сепарацію», «ізоляцію» від решти гілок влади. Незалежність судів і безсторонність суддів сприймалися КС як «обов'язкові елементи принципу поділу влади»⁴⁶. Принцип є «напрочуд делікатним механізмом, дуже легко його знищити, а надзвичайно важко відновити»⁴⁷. «Судова влада може здійснюватися лише судами, тому інші гілки влади не можуть втручатися в її діяльність чи брати участь в ній»⁴⁸. У цьому випадку «не може бути винятків від принципу поділу влади, які можуть мати місце у випадках з іншими гілками влади, де такі відносини допустимі. Жодна влада не може втручатися у справи структур, складу або діяльності судової влади, за виключенням випадків, визначених Конституцією. Варто наголосити, що інтерпретація принципу поділу влади відносно судової влади – це гарантія такої позиції судової

³⁸ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

³⁹ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴⁰ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07.

URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴¹ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁴² Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. K 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

⁴³ Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. K 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>

⁴⁴ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁴⁵ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁴⁶ Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140193>

⁴⁷ Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220331>

⁴⁸ Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>

влади, де діє принцип незалежності судів і монополії компетенції судочинства і виконання судової влади, тобто остаточне врегулювання прав та обов'язків фізичної чи юридичної особи. У випадку судової влади «основа повноважень» полягає у здійсненні правосуддя з метою реалізації права кожного на звернення до суду»⁴⁹.

Відокремленість та незалежність судів не означає усунення механізмів необхідної рівноваги між владами. Конституційний Суд підтримав цю позицію після 1997 р., коли в ст. 173 Конституції було запроваджено цю ознаку судочинства⁵⁰. Згідно позиції КС ст. 10 і 173 Конституції є однією конструкцією ладу, в рамках якого гілки влади зобов'язані співпрацювати з метою, проголошеною на початку основного закону, обов'язкового забезпечення надійності і ефективності публічних інституцій⁵¹.

У рамках поділу влади важливим є дотримання принципу свободи законодавця у творенні матеріального змісту права. Конституційний Суд зазначив, що він не має повноважень оцінювати конкретні варіанти рішень, їх обґрунтованість, цілеспрямованість та актуальність⁵². «Якщо контрольована норма була прийнята в рамках конституційно визначених повноважень парламенту, тоді парламент зберігає певну свободу у виборі найбільш відповідних рішень та формуванні їх конкретного змісту»⁵³. Конституційний Суд як орган судової влади не повинен втручатися у права парламенту у сфері законодавчої свободи, за винятком, якщо з'являться «достатньо серйозні та доведені порушення, визначені правом процедурні вимоги, що свідчать про перевищення меж цієї свободи». Суддівські обмеження вимагають, щоб відправною точкою для здійснення контролю за конституційністю права було припущення раціональності законодавця і презумпція відповідності закону Конституції⁵⁴. Його втручання є обґрунтованим, якщо законодавець в жадливий спосіб порушує вимоги раціональності, навіть якщо положення відповідають усім формальним критеріям правильності⁵⁵.

У судовій практиці Конституційного Суду неодноразово з'являлась проблема визначення позиції місцевого самоврядування в рамках конституційної поділу влади. У польській науці переважає думка, що зазначений принцип стосується лише системи вищих органів влади і не стосується безпосередньо системи місцевого самоврядування. КС наголошує, що самоврядування має конституційно гарантовану участь у здійсненні влади, що полягає у виконанні в рамках законів важливої частини публічних завдань, що означає, що в принципі поділу влади його органи репрезентують владу виконавчу⁵⁶.

Спосіб формування відносин в рамках виконавчої влади представлений у важливому рішенні КС від 20 травня 2009 р., в якому вирішено спір щодо повноважень Президента Польщі та Кабінету Міністрів (КМ). Спір стосувався визначення того, хто з двох членів виконавчої влади уповноважений представляти Польщу на засіданнях Європейської Ради (ЄР), з метою представлення позиції держави. КС підтвердив, що Президент як найвищий представник держави має право ухвалити рішення про свою участь у конкретному засіданні ЄР. Однак аналіз норм Конституції, де перелічено повноваження Кабінету Міністрів, схилив КС до висновку, що саме КМ представляє позицію Польщі на засіданнях ЄР, натомість прем'єр-міністр представляє Польщу на форумі міжнародних організацій та у відносинах з іншими державами і представляє узгоджену позицію⁵⁷. КС

⁴⁹ К 28/09; Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/home.xsp>

⁵⁰ Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

⁵¹ Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>

⁵² Наприклад: Wyrok TK z 20.12.1999 r., sygn. K 4/99; 21.12.1999 r., sygn. K 22/99; 25.06.2002 r., sygn. K 45/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/home.xsp>

⁵³ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁵⁴ КС обґрунтовує з порівняльно-правового погляду, що це презумпція „загальноприйнята в рішеннях конституційного суду”. Наприклад: Wyrok z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011091>

⁵⁵ Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610678>

⁵⁶ Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050110089>

⁵⁷ Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>

зазначив про конституційний обов'язок Президента Польщі співпрацювати у сфері зовнішньої політики з Головою Кабінету Міністрів і відповідним міністром з метою забезпечення тотожності дій, що вчиняються від імені держави у відносинах з Європейським Союзом і його інституціями.

Підсумовуючи вищезазначені твердження та рішення КС, з огляду на питання, поставлене на початку, можна з певністю стверджувати, що принцип поділу влади має чи також може мати – через призму поточної політичної ситуації – в Польщі статус тривалого „наріжного каменю” і гарантії діалогу між владами. На жаль, як уже згадувалось, в діяльності правлячої від 2015 р. політичної групи можна спостерігати систематичний відхід від домінуючого в доктрині права і напрацьованого в судовій практиці підходу у сфері найважливіших принципів державного ладу нашої держави після 1989 р., таких як держава права та поділу влади. Демократія зараз сприймається як влада більшості, не обмежена правом. Влада, в типовий для популістів спосіб, посилається на волю народу, виражену на виборах, що має виправдовувати реалізацію всіх політичних намірів. В поглядах, висловлених протягом останніх п'яти років у вітчизняних і зарубіжних правових колах низкою організацій, таких як ЄС, Венеційська Комісія, Європейська Асоціація Суддів, Рада ООН з прав людини чи ОБСЄ, неодноразово зазначалось, що дії, які вчиняються нинішньою владою, порушують фундаментальні елементи принципу правової держави. Маємо справу з протидією демократії верховенству права, послабленням авторитету права, маргіналізацією значення конституції неконституційними змінами конституційного порядку, зниженням стандартів творення права. Одним з напрямків діяльності є також очевидне переосмислення принципу поділу влади, який можна звести до «гіркового» перефразування ст. 10 ч. 2 Конституції Польщі: «законодавчу владу здійснює ПіС, виконавчу владу ПіС, а судову владу ПіС⁵⁸». Особливо остання група дій, спрямована насамперед на незалежність судової влади, що створює серйозний конфлікт між Польщею та ЄС. Внаслідок цього тривають численні провадження перед Європейською Комісією (далі ЄК) і Судом Європейського Союзу (далі Суд ЄС). Проблема також полягає в тому, що відсутність незалежності судів викликає сумніви, чи право ЄС є ефективним. Реалізація права вибору моделі системи правосуддя, яке належить кожній державі-члену ЄС, має відбуватися з повагою до принципу верховенства права і гарантувати незалежність судів та безсторонність суддів, і поділ влади.

Порушення принципу поділу і врівноваження влади видно насамперед у діях, спрямованих на підпорядкування судової влади виконавчій владі⁵⁹. Законодавчі положення, які набрали чинності за останні п'ять років, стосуються всієї судової системи держави: зазнали реформації Верховний Суд і загальні суди, Конституційний Суд, Національну Раду Судочинства та прокуратуру. Метою цих перетворень, всупереч поширеним в засобах масової інформації повідомленням, насправді не є бажання покращити роботу судів. Ланцюг законодавчих і фактичних змін, які здійснюються у сфері судової влади, є доказом того, що маємо справу зі систематичним знищенням принципу поділу влади. Першим його етапом була згадувана кадрова зміна у КС, а також призупинення публікації на термін близько 2 років, 3 рішень, негативних для влади⁶⁰. В контексті змін у КС і в Національній Раді Судочинства, органу, що готує майбутніх суддів загальних судів, в юридичній літературі використовується поняття «hollowing out», себто «вилучення» компетенції. Авторитарним системам властиве утримування державних інституцій лише як оболонки, нездатних здійснювати свої функції⁶¹. Зміни, що стосуються Національної Ради Судочинства, повністю змінили її систему, перетворюючи в орган, який заперечує незалежність судів і безсторонність суддів. Багато

⁵⁸ Matczak M. Poland's Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. s. 4. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.

⁵⁹ Зазначені дії були описані в вітчизняній та зарубіжній літературі. Див. наприклад: Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. *Osteuropa Recht*. 4/2017. s. 439-442.

⁶⁰ Це рішення: К 47/15 від 16.03.2016р.; К 39/16 від 11.08.2016р.; а також, К 39/16 від 7.11.2016 р. URL: <https://www.saos.org.pl/search>

⁶¹ Matczak M. Poland's Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.

авторитетів у сфері права, зокрема колишній І Голова ВС А. Стжембош і колишній Голова КС та колишній Уповноважений з прав людини А. Цоль відкрито стверджують, що нинішня Національна Рада Судочинства, обрана Сеймом (а не, як було до сих пір, самими суддями⁶²), не має повноважень, наданих Раді Конституцією Польщі, а тому її ухвали не мають юридичної сили⁶³. Асоціація польських суддів «Justitia» визначає Національну Раду Судочинства як «орган, що вдає Національну Раду Судочинства»⁶⁴. Останньою подією, пов'язаною з цим органом, є ухвала трьох палат Верховного Суду від 23 січня 2020 р., винесена у зв'язку з рішенням Суду ЄС⁶⁵, де зазначається, що судді, призначені за участі нової Національної Ради Судочинства, не мають права виносити рішення, і можливим є визнання недійсними винесених рішень після 23 січня 2020 р. Реакція Міністерства юстиції, а саме офіційне визнання ухвали недійсною, є яскравим виявом неповаги до принципу поділу влади і незалежності судової влади, а також рішень Суду ЄС.

Незважаючи на спроби влади, починаючи від 2017 р., підпорядкувати собі Верховний Суд, цей орган й надалі зберігає незалежність. Законом від 8 грудня 2017 р.⁶⁶ знижено пенсійний вік суддів, що мало забезпечити передчасне скорочення каденції І Голови Верховного Суду, не визнаючи при цьому критеріїв, якими мав керуватися Президент, приймаючи рішення про можливе продовження строку повноважень суддів. Реакцією на вищезазначені зміни стало звернення Європейської Комісії в липні 2018 р. зі скаргю до Суду ЄС⁶⁷ у зв'язку з порушенням незалежності судочинства, зокрема непорушності суддів, а також можливе порушення Польщею зобов'язань, передбачених ст. 19 ч. 1 Договору про Європейський Союз, у зв'язку зі ст. 47 Хартії основоположних прав і свобод Європейського Союзу⁶⁸.

Жахливим проявом запровадження політичного контролю над суддями є нова система дисциплінарних заходів. У склад створеної у 2017 р. Дисциплінарної Палати ВС⁶⁹ входять виключно судді, обрані новою заполітизованою Національною Радою Судочинства. Польське законодавство дає змогу охоплювати суддів загальних судів дисциплінарними діями і процедурами та накладати на них дисциплінарні покарання, з огляду на зміст виданих ними рішень. На думку ЄК, яка в жовтні 2019 р. прийняла рішення подати скаргу до Суду ЄС, це негативно впливає на безсторонність суддів у Польщі і не забезпечує необхідних гарантій захисту суддів від політичного контролю⁷⁰.

Відповідно до започаткованого після зміни ладу і винесених на основі чинної Конституції судових рішень у сфері „поділу” влади, воно полягає у тому, що кожна з гілок влади має відповідний обсяг повноважень, що відповідають її суті, а також кожна з них має зберігати певний мінімум виключної компетенції, що передбачає збереження її призначення⁷¹. Специфікою судової влади є те,

⁶² Ustawa zmieniająca ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

⁶³ Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>

⁶⁴ Justitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>

⁶⁵ Постанова Верховного Суду мала на меті усунути юрисдикційні розбіжності, які виникли у зв'язку із рішенням Суду Європейського Союзу від 19.11.2019 р. в наступних справах: C-585/18, C-624/18 і C-625/18.

⁶⁶ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>

⁶⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spozynku-522777286>

⁶⁸ Остаточно польська влада виконала рішення Суду ЄС від 19.10.2018 р. про негайне призупинення проблемних норм і прийняли наступний закон про Верховний Суд, частково змінюючи наслідки реформи.

⁶⁹ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>

⁷⁰ Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033

⁷¹ Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

що лише щодо неї «поділ» означає також «сепарація», позаяк суттю системи правосуддя є те, щоб воно здійснювалося лише судами, а решта гілок влади не могли втручатися в їх діяльність⁷².

Інтерпретація принципу поділу влади, здійснена правлячими колами, радикально відрізняється від наведених вище тверджень. Принцип представляється в популістській риторичній протиставленні Парламенту, тобто інституції, що представляє волю народу, судам як органам недемократичним і неконтрольованим ніким⁷³. Іронією є той факт, що вищезазначена ситуація має своєю основою принцип демократичної правової держави, щодо якої знаходиться в опозиції. В рамках поділу влади судам належить роль «охоронця правової держави». Вона не може здійснюватися без забезпечення незалежності судів і безсторонності суддів. На жаль, складається враження, що вся сукупність дій, які мають слугувати «інтерпретації принципу поділу влади у спосіб, що враховує провідну роль Парламенту», по суті веде до повного стирання цього принципу і повернення до властивого попередньому державному ладу принципу єдності (однорідності) державної влади.

Переклад з польської мови: Христина Потапенко

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000.
2. Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państw demokratycznych. Kraków 2004.
3. Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. Osteuropa Recht. 4/2017.
4. Encyklika Centesimus Annus (1991), nr 47. Wrocław 2000.
5. Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
6. Iustitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>
7. Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018.
8. Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996.
9. Locke J. Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua. Warszawa 1992.
10. Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3.
11. Matczak M. Poland’s Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.
12. Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012.
13. Piotrowski R. Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy. 2007/4.
14. Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>
15. Pułło A. Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego, red. Pułło A. Gdańsk 1993.
16. Pułło A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006.
17. Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033
18. Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007.

⁷² Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>

⁷³ Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s.25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)

19. Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006.
20. Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008.
21. Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010.
22. Witkowski Z. Witkowski Z. red. Prawo konstytucyjne. Wyd. TNOiK. Toruń 2011.
23. Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005.
24. Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009.
25. Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń. 2015.

Перелік юридичних документів:

1. Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>
3. Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s. 25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)
4. Ustawa zmieniającej ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111260714>
5. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>
6. Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;z;dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>
7. Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>
8. Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351618>
9. Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220331>
10. Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140193>
11. Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610678>
12. Wyrok TK z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011091>
13. Wyrok TK K.18/04 z 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>
14. Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>
15. Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU2005011089>
16. Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spoczynku-522777286>

References

Bibliography:

1. Banaszak B. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Wyd. C.H. Beck. Warszawa 2000.
2. Banaszak B. Porównawcze prawo konstytucyjne państwa demokratycznych. Kraków 2004.
3. Bień-Kacała A. Poland within the EU – Dealing with the Populist Agenda. Osteuropa Recht. 4/2017.
4. Encyklika Centesimus Annus (1991), nr 47. Wrocław 2000.
5. Garlicki L. Komentarz do art. 10 Konstytucji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. 5. red. L. Garlicki, Warszawa 2007.
6. Iustitia: Z żalem obserwujemy obrady organu podającego się za KRS. URL: <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1175570,iustitia-o-obradach-krs.html>

7. Jamroz L. Znaczenie podziału władzy jako przejawu praw człowieka we współczesnej myśli liberalnej. Państwo i jego instytucje. Konstytucja-Sądownictwo-Samorząd Terytorialny, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wyd. Uniw. Wrocławskiego, Wrocław 2018.
8. Łętowska E., Łętowski J. Co wynika dla sądów z konstytucyjnej zasady podziału władz. Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej. Wyd. Trybunału Konstytucyjnego. Warszawa 1996.
9. Locke J. Dwa traktaty o rządzie z 1690 r. w tłumaczeniu Z. Raua. Warszawa 1992.
10. Małajny R. M. „Studia Nauk Politycznych” 1989/3.
11. Matczak M. Poland’s Constitutional Crisis: Facts and Interpretation, Policy brief of FLJS. 6 July 2018. URL: http://monitorkonstytucyjny.eu/wp-content/uploads/2018/07/Matczak_Polands-Constitutional-Crisis-Facts-and-interpretations_0.pdf.
12. Opaliński B. Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Lex a Wolters Kluwer business. Warszawa 2012.
13. Piotrowski R. Zasada podziału władz w Konstytucji RP. Przegląd Sejmowy. 2007/4.
14. Prof. Strzembosz i Prof. Zoll: nowa Krajowa Rada Sądownictwa nie ma nic wspólnego z organem określonym w Konstytucji, a jej uchwały będą nieważne. URL: <http://konstytucyjny.pl/1600-2/>
15. Pułło A. Podział władzy we współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce. Zagadnienia współczesnego prawa konstytucyjnego, red. Pułło A. Gdańsk 1993.
16. Pułło A. Ustroje państw współczesnych. Warszawa 2006.
17. Rule of Law: European Commission refers Poland to the Court of Justice to protect judges from political control. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6033
18. Safjan M. Wyzwania dla państwa prawa. Oficyna a Wolters Kluwer business. Warszawa 2007.
19. Winczorek P. Dobre państwo: kryteria i wskaźniki (spojrzenie prawnika). Winczorek P. Polska pod rządami Konstytucji z 1997 r. Warszawa 2006.
20. Winczorek P. Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Wyd. II – rozszerzone. Liber. Warszawa 2008.
21. Wiszowaty M. Hasło „podział władzy”. Leksykon prawa konstytucyjnego. 100 podstawowych pojęć. red. Szmyt A., Wyd. Beck C.H. Warszawa 2010.
22. Witkowski Z. Witkowski Z. red. Prawo konstytucyjne. Wyd. TNOiK. Toruń 2011.
23. Witkowski Z. Dialog w Nowej Europie. Dialog w Nowej Europie. Red. Z. Witkowski. Toruń 2005.
24. Witkowski Z. Dyrektywa „współdziałania władz” jako element organizujący życie wspólnoty państwowej w świetle Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz pod red. Wawrzyniaka J. i Laskowskiej M. Wyd. Sejmowe. Warszawa 2009.
25. Witkowski Z. Państwo w refleksji społecznej św. Jana Pawła II. Ocalić dziedzictwo. Red. nauk. J. Bagrowicz, W. Karaszewski. Wyd. Naukowe UMK. Toruń. 2015.

List of legal documents:

1. Konstytucja RP. Art. 173 „Sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Postanowienie TK z 20.05.2009 r., Kpt 2/08. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20090320478>
3. Raport Zespołu Ekspertów do spraw Problematyki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2016 r. s. 25. URL: [http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/\\$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf](http://www.sejm.gov.pl/media8.nsf/files/ASEA-ADRKBW/$File/Raport%20Zespo%C5%82u%20Ekspert%C3%B3w%20do%20spraw%20Problematyki%20Trybuna%C5%82u%20Konstytucyjnego.pdf)
4. Ustawa zmieniająca ustawę z 12 maja 2011 o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. 2018 poz. 3. (Art. 9a). URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111260714>
5. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz.U. 2018 r., poz. 5. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180000005>
6. Wyrok TK z 9.11.1993 r., sygn. K 11/93. URL: <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/trybunal-konstytucyjny/orzeczenie;?dnia;1993-11-09,k,11,93,182,orzeczenie.html>
7. Wyrok TK z 21.11.1994 r., sygn. K 6/94. URL: <https://www.saos.org.pl/judgments/205596>
8. Wyrok TK z 22.11.1995 r., sygn. akt 19/95. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20082351>
9. Wyrok TK z 24.06.1998 r., sygn. K 3/98. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19980220>
10. Wyrok TK z 14.04.1999 r., sygn. K 8/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990140>
11. Wyrok TK z 22.06.1999 r., sygn. K 5/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19990610>
12. Wyrok TK z 8.11.2000 r., sygn. SK 18/99. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20001011>

13. Wyrok TK K.18/04 z 11.05.2005 r. OTK-A 2005, Nr 5, poz. 49. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050860744>
14. Wyrok TK z 19.07.2005 r., sygn. K 28/04. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050950806>
15. Wyrok TK z 29.11.2005 r., sygn. K 11/01. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20050110089>
16. Wyrok TK z 15.01.2009 r., sygn. K 45/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090090057>
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2019 r. C-619/18. Obniżenie wieku przejścia w stan spoczynku urzędujących sędziów Sądu Najwyższego a zasady nieusuwalności i niezawisłości sędziów. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/c-619-18-obnizenie-wieku-przejscia-w-stan-spozynku-522777286>

УДК 342.56

doi.org/10.30970/jcl.3.2019.3

Катажина Вітковська-Хжчонович

Доктор габілітований, професор
Кафедра Міжнародного та Європейського Права
Факультет права та адміністрації
Університет Миколая Коперника у Торуні, Польща
kwch@umk.pl

РУЙНАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В 2015-2019 РОКАХ - ОКРЕМІ ПИТАННЯ

DESTRUCTION OF THE POLISH JURISDICTION IN 2015-2019 – SELECTED QUESTIONS

Katarzyna Witkowska-Chrzczonec

Doctor of Habilitation, Professor, Department of International and European Law, Faculty of Law and Administration, Nicholas Copernicus University in Torun, Poland
kwch@umk.pl

Abstract | The destruction of the judiciary in Poland began in 2015 and affected not only the general courts but also the Constitutional Court, the Supreme Court and the National Judicial Council. This process is related to the degradation of state institutions, violation of the Constitution by the state bodies which are obliged to adhere to its rules as well as by the state policy which often contravenes the law.

The failure of the Constitution to comply with state bodies, who are obliged by its rules, as well as by public policy, which is often contrary to law.

Such actions have caused a considerable weakening of Poland's position in the international arena, particularly in the European Union. The current institutional crisis in Poland began in 2015, when the political party « Law and Justice» won the parliamentary elections in Poland. From that time the large-scale activities started, aimed at subordinating the political goals of the ruling majority to the judicial system in Poland.

The events under investigation are reflected in Poland's position in the European Union, the institutions of which commenced the proceedings against Poland for the protection of the rule of law in accordance with art. 7 of the Treaty on European Union. In addition, the EU Court has repeatedly responded to the aforementioned processes in Poland, effectively defending the Polish Constitution, in situations when national authorities called upon to perform this function cannot or are not willing to perform it properly. The actions of the Polish authorities after 2015 are estimated in the European Union as a manifestation of authoritarian tendencies and are considered to be a lot more of a threat to the idea of the European Union and its stability than Brexit.

The research touches upon the political changes that have affected the Polish justice system and other institutions since 2015. The abovementioned crisis concerns, in particular, the Constitutional Court, the

Supreme Court, the National Council for the Judiciary and the general courts. Special attention is devoted to the problems of influencing the constitutional judiciary, the politicization of the National Judicial Council, and the general institutional crisis in Poland.

Keywords: judiciary, political influence on the judiciary, independence of the court.

Анотація | Руйнування судочинства у Польщі розпочалось у 2015 році і торкнулося не лише загальних судів, але і Конституційного Суду, Верховного Суду та Національної Ради Судочинства. Цей процес пов'язаний з деградацією державних інститутів, порушенням Конституції державними органами, які зобов'язані дотримуватися її норм, а також з державною політикою, яка часто суперечить праву. Наслідком таких дій є стрімке послаблення позиції Польщі на міжнародній арені, зокрема в Європейському Союзі. Сучасна інституційна криза у країні розпочалась у 2015 р., коли в Польщі на парламентських виборах перемогла партія «Право і Справедливість». Відтоді розпочато масштабну діяльність, спрямовану на підпорядкування політичним цілям правлячої більшості системи судочинства у Польщі.

Описані події відображаються на позиції Польщі в Європейському Союзі, інститути якого розпочали проти Польщі процедуру захисту верховенства права відповідно до ст. 7 Договору про Європейський Союз. Крім того, Суд ЄС вже декілька разів реагував на згадувані процеси у Польщі, стаючи фактичним захисником польської Конституції у ситуації, коли національні органи, покликані виконувати цю функцію, не можуть або не хочуть її виконувати в належний спосіб. Дії польської влади після 2015 р. оцінюються в Європейському Союзі як прояв авторитарних тенденцій і вважається, що для цілісності Європейського Союзу та його стабільності вони є набагато більшою загрозою, ніж Brexit.

Дослідження стосується політичних змін, які торкнулися польської системи правосуддя та інших інституцій від 2015 року. Вищезгадана криза стосується, зокрема, Конституційного Суду, Верховного Суду, Національної Ради Судочинства та загальних судів. Окрему увагу присвячено проблемам впливу на конституційне судочинство, політизації Національної ради судочинства, а також загальній інституційній кризі в Польщі.

Ключові слова: судова влада, політичний вплив на судову владу, незалежність суду.

Вступ

Руйнування судочинства у Польщі розпочалось у 2015 році і зачепило не лише загальні суди, але і Конституційний Суд, Верховний Суд та Національну Раду Судочинства. Цей процес пов'язаний з деградацією державних інститутів, недотриманням Конституції державними органами, які зобов'язані дотримуватися її норм, а також з державною політикою, яка часто суперечить праву. Наслідком таких дій є яскраве послаблення позиції Польщі на міжнародній арені, зокрема в Європейському Союзі. Сучасна інституційна криза у Польщі розпочалась у 2015 р., коли в Польщі на парламентських виборах перемогла партія «Право і Справедливість». Відтоді розпочато масштабну діяльність, спрямовану на підпорядкування політичним цілям правлячої більшості, системи судочинства у Польщі.

I. Деструкція польського Конституційного Суду

Польський Конституційний Суд став першою інституцією здійсненого «ворожого поглинання». Найважливіші зміни щодо нього були запроваджені у 2015-2016 роках, передусім шляхом внесення змін у закон про Конституційний Суд у 2015 р.¹, а згодом через новий закон про Конституційний Суд від 22 липня 2016 року². Варто представити найважливіші проблеми, пов'язані з функціонування КС. Проблеми стосуються, зокрема, допущення до розгляду справ так званих суддів-дублерів, обраних всупереч нормам Конституції Сеймом VIII каденції та прийняття їхньої присяги

¹ Dz. U. z 20 grudnia 2015 r., poz.1928. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001928/T/D20151928L.pdf>

² Dz. U. z 1 sierpnia 2016 r., poz. 1157. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001157/T/D20161157L.pdf>

Президентом Польщі, відсутності опублікування або опублікування зі значним запізненням рішень КС, «невизнання» деяких рішень КС урядом, призначення на вільні місця у Суді суддів, оминаючи водночас суддів, обраних ще Сеймом VII каденції, призначення на ці ж місця осіб надзвичайно суперечливих, аполітичність яких породжує сумніви та застереження, зокрема таких як Кристина Павлович чи прокурор часів ПРЛ і колишній депутат «Права і Справедливості» Станіслав Пьотрович. Врешті варто наголосити на призначенні теперішньої Голови КС Президентом Польщі з порушенням норм права.

Про зміни в Конституційному Суді висловилася в двох висновках Венеційська Комісія, що є дорадчим органом Ради Європи, яка представила в них надзвичайно критичні зауваження, основні з яких стосувались описаних змін у функціонуванні Суду³. Водночас у Польщі відбулась низка демонстрацій як прихильників змін в КС, так і противників. Ця криза поглиблюється і породжує сумніви щодо справедливості рішень, винесених суддями КС, обраними у спосіб, що суперечить Конституції, водночас послаблюючи позиції Польщі на міжнародній арені. Через відсутність поваги до висновків Венеційської Комісії, критики опозиції, інституцій ЄС, Ради Європи, Уповноваженого з прав людини, значної частини польської академічної та правничої спільноти, неготовності вирішити суперечку правлячою партією, Європейська Комісія звернулась до Ради ЄС про відкриття проти Польщі процедури щодо захисту верховенства права на підставі ст. 7 Договору про ЄС, а в березні 2018 р. Європарламент прийняв резолюцію щодо ситуації в Польщі, в якій підтримав Комісію в цьому питанні.

Як поправки до закону 2015 р., так і новий закон про Конституційний Суд не мають – як хотіли б показати суспільству їхні автори – «відновлювального» характеру, а радше дані зміни ведуть до деградації та паралізують Конституційний Суд як орган, покликаний здійснювати фактичний контроль за відповідністю дій парламенту Конституції. Джерелом цих змін є політичні амбіції, аби з порушення конституційного принципу поділу влади отримати неконтрольований ніким або контрольований *de facto* фасадний орган⁴. Сучасний стан дискусій навколо Конституційного Суду призвів до значного зниження довіри до цього органу, йдеться і про довіру інституційну, і довіру громадян. Як слушно і сумно водночас зазначається в літературі, «Польща є першою державою-членом ЄС, проти якої процедура захисту верховенства права відповідно до ст. 7 Договору про ЄС не лише зайшла так далеко, але взагалі була застосована вперше»⁵.

II. Проблема політизації Національної Ради Судочинства

У випадку Національної Ради Судочинства (КРС), яка є конституційним органом Польщі, що покликаний забезпечувати безсторонність суддів та незалежність судів – головна проблема полягає в тому, що при призначенні на посади в КРС ключову роль відіграє політичний чинник, а вплив суддівського чинника, який має бути найбільш видимим, практично маргіналізований. Це особливо помітно у контексті нових норм закону, що регулює склад і статус КРС⁶, Венеційська комісія видала висновок⁷ про суперечливість змін у нормах, що регулюють статус КРС, який парламентська більшість в Польщі особливо не брала до уваги. На думку Венеційської Комісії, у державі

³ Opinia Komisji Weneckiej z dnia 11 marca 2016 r. W sprawie zmiany ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 22 grudnia 2015 r., Opinion on amendments to the Act of 25 June 2015 on the Constitutional Tribunal of Poland, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (venice, 11-12 March 2016), CDL-Ad (2016) 001-e. oraz Opinia Komisji Weneckiej z dnia 14 października 2016 r. – Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal, adopted by the Venice Commission at its 108th Plenary Session (Venice, 14-15 October), CDL-AD (2016) 026-e. Por. Szmyt A. Destrukcyjność Trybunału Konstytucyjnego w Polsce w świetle opinii Komisji Weneckiej, „Gdańskie Studia Prawnicze”. Tom XL. 2018. s. 649 i n.

⁴ Szmyt A. Destrukcyjność Trybunału Konstytucyjnego w Polsce w świetle opinii Komisji Weneckiej, „Gdańskie Studia Prawnicze”. Tom XL. 2018. s. 660.

⁵ Majkowska-Szulc S. Konsekwencje naruszenia wartości Unii Europejskiej na przykładzie unicestwienia polskiego Trybunału Konstytucyjnego w 20 lat po uchwaleniu Konstytucji RP, „Gdańskie Studia Prawnicze”. Tom XL. 2018. s. 713.

⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 3, Dz.U. z 2019 r. poz. 84 tekst jednolity.

⁷ Opinion on the Draft Act amending the Act on the National Council of the Judiciary; on the Draft Act amending the Act on the Supreme Court, proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017), CDL-AD(2017)031-e/Poland.

верховенства права значна частина членів суддівських рад повинна обиратися суддями, а відповідно до закону Сейм може обирати кандидатів, які мають мінімальну підтримку серед суддів. Проблема поглиблює додатково факт спільної для всіх членів каденції, в той час, коли в Європі поширені несинхронізовані каденції, коли разом працюють члени, обрані парламентами різних скликань. Це підвищує ймовірність, що члени будуть представниками різних політичних поглядів, що своєю чергою підвищує незалежність органу. Натомість спільний вибір всіх членів може призвести до політично одноманітної КРС. На думку Венеційської Комісії (що є слушним), такі норми послаблюють незалежність судової влади. Відповідно до нових положень обрано членів нової КРС, а в розрахунку на 10 тис. польських суддів представлено лише 18 (!) кандидатур до цього органу – головним чином осіб, які тісно співпрацюють з міністром юстиції Збігневом Зьобро або які завдячують йому своїм кар'єрним зростанням. Листи підтримки до КРС зберігаються в таємниці та не розголошуються донині. Звернімо увагу, що 28 червня 2019 р. Вищий Адміністративний Суд зобов'язав опублікувати лист до КРС⁸, аргументуючи, що інформація, яка міститься в додатках і включає списки суддів, які підтримують кандидатури членів до КРС, є публічною інформацією і підлягає оприлюдненню, але це рішення до сьогодні не виконане, що в демократичній державі є неприпустимим. З огляду на активну участь Національної Ради Судочинства у процесі висунення суддів Верховного Суду, справи Ради перейшли у наступну стадію кризи навколо Верховного Суду, яка триває у Польщі від 2017 р. На жаль, доводиться констатувати, що у вересні 2018 року Європейська Мережа Рад Судочинства зупинила членство КРС з огляду на «недотримання умов незалежності від виконавчої влади»⁹.

III. Верховний Суд і проблема інституційної кризи у Польщі

2017-2019 роки принесли багато несприятливих змін у Верховному Суді (ВС) (разом з новим законом про ВС від 2017,¹⁰ ухваленим після численних протестів проти первинного проекту, вето Президента, а потім скерування тим ж Президентом такого ж неконституційного проекту закону про ВС для роботи над ним в парламенті). Найсуперечливіші зміни щодо Верховного Суду з точки зору поваги до принципів верховенства права – це примусове та неконституційне відправлення у відставку суддів ВС (зокрема і І Голови ВС), які досягли 65-річного віку, створення Дисциплінарної Палати Верховного Суду, яка *de facto* не є судом, а також проблема неправомірного призначення нових суддів ВС в ситуації, коли у процедурі бере участь нова КРС, створена з порушенням норм Конституції, окрім того існує проблема провадження відкритих Дисциплінарною Палатою ВС проти суддів, які активно критикують чи ставлять під сумнів напрямок змін польського права у сфері правосуддя.

IV. Так званий «закон намордника» (репресивний) як інструмент тиску на польських суддів

Одним з елементів тиску політиків на польських суддів є ухвалений 20.12.2019 р. Сеймом так званий «закон намордника» (репресивний)¹¹. Проект закону подала вночі з 12 на 13 грудня 2019 р. група депутатів «Права і Справедливості». Після оприлюднення проекту відбулись численні демонстрації в усій Польщі проти положень зазначеного закону.

Закон прийнятий у Сеймі, незважаючи на лист віце-президента Європейської Комісії Віри Журової, адресований Президенту Польщі, Спікеру Сейму і Сенату та Прем'єр-міністру у справі проекту закону, який «викликає занепокоєння Європейської Комісії». В листі вона закликала польську владу проконсультуватися з Венеційською Комісією Ради Європи і призупинити процес

⁸ Wyrok NSA z 28 czerwca 2019 r., sygn., akt. I OSK, 4282/18. URL: <http://n-22-3.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/5bce843dd76db8c939d5323dd3e54ec9/193978e1-5cd4-4cd9-8d01-ae5002551c87.pdf>

⁹ Офіційний веб-сайт електронної газети «Rzeczpospolita». Розділ: Право. URL: <https://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/309179953-KRS-zawieszona-w-Europejskiej-Sieci-Rad-Sadownictwa.html>

¹⁰ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Dz. U. z 2018 r. poz. 5. z późn. zm.

¹¹ Ustawa o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw, uchwalona na pos. nr 2 dnia 20-12-2019. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/\\$file/69_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/$file/69_u.pdf)

розгляду проекту до часу проведення необхідних консультацій¹². Закон було прийнято, незважаючи на застереження Уповноваженого з прав людини, який заявляв у Сеймі, що даний проект порушує Конституцію, принцип верховенства права, нівелює судові процедури, а його прийняття є дорогою до правового «polexitu»¹³. Аналогічно у ЗМІ цей проект прокоментувала професор Ева Летовська, називаючи його «недемократично образливим»¹⁴.

Прийняті поправки, зокрема Закону про судоустрій і Закону про Верховний Суд, а також про адміністративні та військові суди, і прокуратуру, запроваджують дисциплінарну відповідальність суддів за дії або бездіяльність, які можуть перешкоджати функціонуванню судової влади, за дії, що ставлять під сумнів ефективність призначення судді, а також за «публічну діяльність, несумісну з принципами безсторонності суддів та незалежності судів». Крім того, найбільш суперечливими є положення закону, що дисциплінарний уповноважений матиме право відкривати провадження у кожній справі, що стосується судді. Новий закон збільшує повноваження Палати Надзвичайного Контролю і Публічних Справ Верховного Суду про вирішення справ у випадку оскарження процесуального статусу судді або його повноважень здійснювати правосуддя. Вирішення цих справ належатиме виключно до Палати Надзвичайного Контролю. Дисциплінарна Палата Верховного Суду наділена компетенцією розглядати заяви про відхилення суддівського та прокурорського імунітету. Поправки також змінюють процедуру вибору І Голови Верховного Суду. Кандидата на цю посаду може висунути будь-який суддя цього Суду. Нові положення забороняють оскаржувати повноваження судів і трибуналів, конституційних органів держави до Верховного Суду. Забороняється також оцінювати законність призначення суддів на посаду і їх повноважень Верховним Судом чи іншим органом влади¹⁵. На момент написання цієї статті закон скерували до Сенату, в якому «Право і Справедливість» не має більшості після парламентських виборів, що відбулись восени 2019 року. Спікер Томаш Гродзкі оголосив про різносторонні консультації з юристами, експертами, він має намір відвідати віцепрезидента Європейської Комісії у Брюсселі, яка відповідає за питання верховенства права в ЄС, а також звернутися по допомогу до Венеційської Комісії. Вірогідним є сценарій, що Сенат відхилить законопроект повністю, а Сейм його ухвалить знову, а Президент підпише.

V. Європейський Союз і Суд Європейського Союзу у процесі порушення принципів верховенства права у Польщі

Польща з «вершини демократичних змін» стала першою в історії Європейського Союзу державою, щодо якої розпочато процедуру захисту верховенства права, яка регулюється ст. 7 Договору про ЄС, про що з жalem констатуємо.

Натомість, в останній час так званих «реформ» польського судочинства, активним, дієвим та ефективним захисником польської Конституції став (як не парадоксально) Суд Європейського Союзу. Можна з полегшенням стверджувати, що, однак, п'ятнадцять років тому Польщі вдалося вступити в Європейський Союз і, як показує досвід, членство в цій організації є для Польщі своєрідним аварійним, зовнішнім «запобіжником», особливо в ситуації, коли хтось цілеспрямовано та систематично вимикає інші польські запобіжники в системі державних органів, «демонтуючи» по порядку: Конституційний Суд, Верховний Суд, Національну Раду Судочинства чи підриваючи в очах

¹² Офіційний веб-сайт електронної газети «Newsweek Polska». Розділ: Політика. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/komisja-europejska-interweniuje-w-sprawie-sadow-chce-wstrzymania-prac-nad-ustawa/k9fek5g>

¹³ Tezy wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 20.12.2019 r. w Sejmie. URL: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-sejmie-ten-projekt-dewastuje-procedury-sadowe-i-grozi-polexitem>

¹⁴ Офіційний веб-сайт електронної газети «OKO.press». Доповідь Проф. Еви Летовської. URL: https://oko.press/prof-letowska-to-projekt-niekonstytucyjny-niedemokratycznie-obrazliwy-dokonuje-sie-polexit/?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR3vHxWzgzvzMGh3P0VPZL2Vc8dh_DBVqy8oWhu_Y76WqoW4Hkj4Z_bGcEI#Echobox=1576196077

¹⁵ Офіційний веб-сайт електронної газети «Newsweek Polska». Розділ: Політика. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/sejm-uchwalil-ustawe-kagancowa-pis-blyskawicznie-przepycha-nowe-przepisy/x6qf32p>

громадян авторитет Уповноваженого з прав людини та польських суддів, загалом – систему правосуддя *in genere*.

Суд Європейського Союзу (Суд ЄС) підтвердив, що він відноситься до охоронців конституційних цінностей, «спільних» для держав-членів ЄС, видаючи низку рішень, які реально вплинули на відновлення стану відповідно до Конституції Польщі, або також дали зрозуміти (сподіваємось – певною мірою) політичним представниками, які приймають рішення, що в Польщі неможливо проводити «кожну» реформу, яку вони захочуть провести, оскільки «є ще Суд у Люксембурзі». Невиконання договірних зобов'язань та рішень Суду є простим способом спершу до маргіналізації, а потім до виключення з Європейського Союзу. З огляду на статус так званої держави з низьким рівнем верховенства права, існує можливість виключення, хоча установчі документи ЄС *expressis verbis* цього не передбачають¹⁶.

Протягом цих кількох років процесів, пов'язаних з підпорядкуванням польської судової влади виконавчій владі, Суд ЄС видав декілька цікавих рішень щодо ситуації в Польщі.

Варто згадати рішення віцепрезидента Суду ЄС від 19 жовтня 2018 р.¹⁷. Відповідно до цього рішення, Польща зобов'язана негайно призупинити застосування норм національного законодавства щодо зниження пенсійного віку та переходу у стан спочинку (відставку) суддів Верховного Суду. Слушною є думка, що це рішення є «далекосяжним»¹⁸ і містить три рідко використовувані Судом ЄС механізми: застосування тимчасових заходів, використання підстави «терміновості» та вимога щомісячного контролю виконання зазначеного рішення Польщею. Врешті (після декількох безрезультатних дискусій у ЗМІ) прийнято, а потім 17 грудня 2018 р. Президент (даючи абсолютно непотрібні та несумісні зі статусом глави держави коментарі у ЗМІ)¹⁹ підписав Закон про зміну закону про Верховний Суд²⁰, який повинен був задовільнити зміст вимог, які були в рішенні віцепрезидента Суду ЄС від 19 жовтня 2018 року.

Ще одним важливим рішенням для оцінки інституційної кризи у Польщі є рішення Суду ЄС від 19 листопада 2019 р.²¹, в якому – підсумовуючи – було визнано, що «Суд повинен перевірити незалежність нової Дисциплінарної Палати польського Верховного Суду з метою встановлення, чи цей орган може розглядати спори щодо переходу суддів Верховного Суду у стан спочинку, чи такі спори мають розглядатися іншим судом, який відповідає принципам незалежності». Суд вирішив, що неприпустимим є те, що спори щодо застосування законодавства ЄС можуть належати до виключної компетенції суду (органу), який не вважається незалежним і безстороннім, а така ситуація виникає при об'єктивних обставинах, в яких був створений зазначений орган, а також спосіб призначення його членів «може спричинити обґрунтовані сумніви» щодо його незалежності від зовнішніх факторів, зокрема впливу законодавчої та виконавчої влади. Ці елементи «можуть (...) призвести до відсутності в цього органу ознак незалежності та безсторонності, що може підірвати

¹⁶ Barcz J. Podsumowanie i wnioski (w:) Barcz J., Zawidzka-Łojek A. (red.), Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszych orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018. s. 150.

¹⁷ Sprawa C-619/18R Komisja p. Polsce. ECLI:EU:C:2018:910, Tekst postanowienia dostępny jest na stronie. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-10/cp180159pl.pdf> (dostęp:30.12.2018).

¹⁸ Офіційний веб-сайт польського радіо RMF24. URL: <https://www.google.pl/amp/s/www.rmf24.pl/newsamp-mamy-pelna-tresc-postanowienia-tsue,nld,2646857>

¹⁹ Офіційний сайт новин телебачення TVN24.PL. Доповідь Президента Польщі. URL: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/prezydent-o-sedziach-i-reformie-sadownictwa,896188.html>

²⁰ Ustawa z dnia 21 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r., poz. 2507.

²¹ Wyrok TS z 19.11.2019 r. w składzie Wielkiej Izby w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18iC-625/18A.K. / Krajowa Rada Sądownictwa oraz CPiDO / Sąd Najwyższy, W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C 624/18 iC625/18 W przedmiocie pytań w sprawie C 585/18 oraz pytań drugiego i trzeciego w sprawach C624/18 iC625/18, W przedmiocie dopuszczalności pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 iC625/18W przedmiocie merytorycznego rozpoznania pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 iC625/18. URL: <http://n-16-2.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/04584076-bc7e-4058-94fa-2eb6c31b3c70.pdf> Por. także Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 145/19Luksemburg, 19 listopada 2019r. URL: <http://n-5-16.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/ac2d25fd-a754-4f51-8399-b606d3db5c32.pdf>

довіру, яку має викликати судова влада у демократичному суспільстві». Однак чи справді виникла така ситуація у випадку, який стосується преюдиційного запиту до Суду ЄС, має вирішити суд, який цей запит скерував, тобто Верховний Суд. Якщо Верховний Суд визнає, що Дисциплінарна Палата не є незалежною та безсторонньою, може, відповідно до рішення Суду ЄС припинити застосування положень, згідно з якими до компетенції Дисциплінарної Палати належить розгляд спорів щодо переходу у стан спочинку (відставку) суддів Верховного Суду. Політики правлячої партії коментували у ЗМІ зазначене рішення з явною зневагою. Варто додати, що рішення Суду ЄС є обов'язковим для всіх органів влади та судів Польщі. Немає жодної можливості здійснення його перевірки жодною з палат Верховного Суду.

Варто звернути увагу, що на підставі вищезазначеного рішення Суду ЄС, Верховний Суд (який скерував преюдиційний запит до Суду ЄС) має підстави визнати, що Дисциплінарна Палата Верховного Суду «не є судом у розумінні права ЄС, тому не є судом в розумінні національного права», а КРС є «залежною від влади». Рішення було ухвалене у складі трьох суддів Палати Праці та Соціального Страхування²².

Після рішення Суду ЄС і Голова Верховного Суду Малгожата Герсдорф звернулася з проханням до суддів Дисциплінарної Палати, щоб вони утрималися від винесення рішень. Натомість голова цієї Палати відповів, що Палата й надалі буде вчиняти дії, пов'язані з винесенням рішень у справах²³. На жаль, з огляду на ситуацію, що склалася, подальше винесення рішень Дисциплінарною Палатою матиме значні юридичні вади.

Суд ЄС проаналізував також важливі аспекти так званого рішення «португальського»²⁴ (йдеться про призупинення призначення суддів у Португалії) і підкреслив, що безсторонність суддів є однією з конституційних цінностей Європейського Союзу, встановлених у ст. 2 Договору про Європейський Союз²⁵.

Як вірно вказується у літературі, «на особливу увагу заслуговує позиція Суду, що суди мають бути незалежними, оскільки можуть застосовувати та інтерпретувати право ЄС. Суд не виніс рішення, що з перспективи права ЄС суди мають бути незалежними під час застосування та інтерпретації цього права. Іншими словами, порядок забезпечення державами-членами незалежності національних судів оновлюється у випадку встановлення, що національний орган є судом в розумінні права ЄС, а в його компетенції знаходиться тлумачення чи застосування права ЄС. В результаті вже з цього приводу Суд ЄС має компетенцію оцінювати чи норми національного законодавства щодо незалежності судів відповідають праву ЄС чи ні»²⁶. Обґрунтованою є оцінка, що «португальське» рішення є одним з найважливіших та переломних рішень Суду ЄС в історії європейської інтеграції, коли ж дає зелене світло системі права ЄС, щоб доповнити в компетенцію виключно держав-членів ЄС у сфері правосуддя і має важливе значення для спору між Європейською Комісією та Польщею щодо реформи польського судочинства²⁷.

²² Sygnatura akt III PO 7/18, wyrok z 5 grudnia 2019 r. URL: <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/iii%20po%207-18-2.pdf>

²³ Офіційний сайт новин телебачення TVN24.PL. Доповідь щодо діяльності Дисциплінарної палати Верховного Суду. URL: <https://tvn24.pl/prezes-izby-dyscyplinarnej-sn-izba-bedzie-orzekac-reakcja-na-apel-malgorzaty-gersdorf,992209,s.html>

²⁴ Wyrok TS z 27 lutego 2018 r., sprawa C-64/16. Associação Sindical dos Juízes Portugueses p. Tribunal de Contas. ECLI:EU:C:2018:117.

²⁵ Garlicki L. Europejski nakaz aresztowania – dialogu ciąg dalszy (w:) Serowaniec M., Bień A. – Kacała, Kustra-Rogatka A. (red.), *Potentia non est nisi da bonum*. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018. s.255. Por. także Barcik J. Barcik J. Niezawisłość sędziowska jako wartość konstytucyjna UE. Europejski Przegląd Sądowy” nr 5/2018. s. 23 i n.

²⁶ Bogdanowicz P. Jak Trybunał Sprawiedliwości „aktywował” art. 19 ust. 1 TUE w kontekście praworządności: uwagi na tle sprawy C-64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses (w:) Barcik J., Zawidzka-Łojek A. (red.). Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018. s. 69. Por. także cytowana tam literatura.

²⁷ Там само. С. 71.

Згодом важливим вирішенням було рішення від 25 липня 2018 р. у справі LM²⁸, винесене в порядку преюдиційного запиту, скерованого до Суду ЄС ірландським судом – а саме, чи можна в актуальній ситуації польського правосуддя, відповідно до права ЄС, виконати польський Європейський Наказ Арешту. Два зазначені рішення: «португальське» і у справі LM, є дуже цікавими та багатим матеріалом, що може стати відправною точкою для розгляду справи кожної держави з проблемами верховенства права, яка порушує незалежність судів та безсторонність суддів.

Висновки

Як справедливо зазначає колишня прем'єр-міністр Польщі Анна Сухоцька (*notabene* членкиня Венеційської Комісії), на етапі роботи над Конституцією Польщі у дев'яностих роках не передбачалося напруження та суперечностей між судовою владою та виконавчою владою і одночасно вважалося, що класична концепція поділу влади, яка гарантує те, що у цій системі є найважливіше, тобто принцип незалежності та автономії судової влади, і що важливим правилом є те, що ексекутивний тиск на суди – це завжди явище патологічне, осудне і таке, що порушує Конституцію²⁹.

Вчинення дій, які суперечать принципу верховенства права для держави-члена Європейського Союзу, є явищем «самомаргіналізації» і заштовхування себе в так званій «куток». Варто підкреслити, що абсолютно недопустимим є те, щоб представники інших сегментів влади підривали своїми висловлюваннями позиції суддів та довіру громадськості до судів. Дискредитація «третьої влади» в очах громадськості є замахом на незалежність судів та безсторонність суддів, а дії, вчинені задля короткотермінових політичних вигод, вдаряють по демократичній правовій державі, а також, власне, по її громадянах та їх праві на справедливий суд, і у такий спосіб по їхніх громадянських правах і свободах³⁰.

На жаль, можна без оптимізму підтримати думку, висловлену в літературі, що незалежно від того, які ще рішення щодо Польщі прийматиме Суд ЄС, саме Польща стала першою державою-членом ЄС, щодо якої розпочато процедуру захисту верховенства права на підставі ст. 7 Договору про ЄС, а наслідки порушення цінностей ЄС будуть відчутні та серйозні для Польщі, натомість дії польської влади після 2015 року трактуються партнерами в Європейському Союзі як «прояв авторитарних тенденцій», що загрожують європейській інтеграції значно більшою мірою, ніж Brexit³¹.

Переклад з польської мови: Христина Потапенко

²⁸ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 lipca 2018 r. *Minister for Justice and Equality v. LM* (C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586), nazywany też „sprawą Celmera”. Por. L. Garlicki, op.cit., s. 250 i n. Szczegółowo o orzeczeniu tym i jego następstwach piszą również M. Taborowski oraz Frąckowiak-Adamska A. Taborowski M., *Naruszenie elementów zasady państwa prawa (art.2 TUE) jako ograniczenie zasady wzajemnego zaufania w prawie Unii Europejskiej* (w świetle wyroku LM (Celmer) oraz A. Frąckowiak – Adamska, *Następstwa wyroku w sprawie LM (Celmer) i postępowania na podstawie art. 7 TUE dla funkcjonowania sądów polskich w ramach wspólnoty prawnej (w:) J. Barcz, A. Zawidzka-Łojek (red.), Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*. Warszawa 2018. s. 73 i n. oraz s. 89 i n.

²⁹ Suchocka H. *Wokół standardów europejskich dotyczących powoływania sędziów sądów (z doświadczeń Komisji Weneckiej)* (w:) Serowaniec M., Bień – Kacała A., Kustra-Rogatka A. (red.), *Potentia non est nisi da bonum*. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018. s. 750-751.

³⁰ Zawistowski D. *Niezależność sądów i niezawisłość sędziów z perspektywy prawa Unii Europejskiej*. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. z. 2/2016, s.13.

³¹ Majkowska-Szulc S. *Konsekwencje naruszenia wartości Unii Europejskiej na przykładzie unicestwienia polskiego Trybunału Konstytucyjnego w 20 lat po uchwaleniu Konstytucji RP*. „Gdańskie Studia Prawnicze”. t. XL. 2018. s. 712-713.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Barcz J. Podsumowanie i wnioski (w:) Barcz J., Zawadzka-Łojek A. (red.). Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018.
2. Barcik J. Niezawisłość sędziowska jako wartość konstytucyjna UE. Europejski Przegląd Sądowy” nr 5/2018.
3. Bogdanowicz P. Jak Trybunał Sprawiedliwości „aktywował” art. 19 ust. 1 TUE w kontekście praworządności: uwagi na tle sprawy C-64/16 Associação Sindical dos Juizes Portugueses (w:) Barcz J., Zawadzka-Łojek A. (red.). Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018.
4. Garlicki L. Europejski nakaz aresztowania – dialogu ciąg dalszy (w:) M. Serowanec, A. Bień – Kacała, A. Kustra-Rogatka (red.), Potentia non est nisi da bonum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018.
5. Majkowska-Szulc S. Konsekwencje naruszenia wartości Unii Europejskiej na przykładzie unicestwienia polskiego Trybunału Konstytucyjnego w 20 lat po uchwaleniu Konstytucji RP. „Gdańskie Studia Prawnicze”. t. XL. 2018.
6. Suchocka H. Wokół standardów europejskich dotyczących powoływania sędziów sądów (z doświadczeń Komisji Weneckiej) (w:) M. Serowanec, A. Bień – Kacała, A. Kustra-Rogatka (red.), Potentia non est nisi da bonum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018.
7. Szmyt A. Destrukcja Trybunału Konstytucyjnego w Polsce w świetle opinii Komisji Weneckiej. Gdańskie Studia Prawnicze. Tom XL. 2018.
8. Tezy wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 20.12.2019 r. w Sejmie. URL: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-sejmie-ten-projekt-dewastuje-procedury-sadowe-i-grozi-polexitem> (dostęp 2.1.2020).
9. Zawistowski D. Niezależność sądów i niezawisłość sędziów z perspektywy prawa Unii Europejskiej. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”. Z. 2/2016.
10. Oficjalny веб-сайт електронної газети «Rzeczpospolita». Розділ: Право. URL: <https://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/309179953-KRS-zawieszona-w-Europejskiej-Sieci-Rad-Sadownictwa.html>
11. Oficjalny веб-сайт електронної газети «Newsweek Polska». Розділ: Політика. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/komisja-europejska-interweniuje-w-sprawie-sadow-chce-wstrzymanie-prac-nad-ustawa/k9fek5g>
12. Oficjalny веб-сайт електронної газети «Newsweek Polska». Розділ: Політика. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/sejm-uchwalil-ustawe-kagancowa-pis-blyskawicznie-przepycha-nowe-przepisy/x6qf32p>
13. Oficjalny веб-сайт електронної газети «OKO.press». Доповідь Проф. Еви Летовської. URL: https://oko.press/prof-letowska-to-projekt-niekonstytucyjny-niedemokratycznie-obrazliwy-dokonuje-sie-polexit/?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR3vHxWzgzvzMGh3P0VPZL2Vc8dh_DBVqy8oWhu_Y76WqoW4Hkj4Z_bGcEI#Echobox=1576196077
14. Oficjalny веб-сайт польського радіо RMF24. URL: <https://www.google.pl/amp/s/www.rmfm24.pl/newsamp-mamy-pelna-tresc-postanowienia-tsue,nld,2646857>
15. Oficjalny сайт новин телебачення TVN24.PL. Доповідь Президента Польщі. URL: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/prezydent-o-sedziach-i-reformie-sadownictwa,896188.html>
16. Oficjalny сайт новин телебачення TVN24.PL. Доповідь щодо діяльності Дисциплінарної палати Верховного Суду. URL: <https://tvn24.pl/prezes-izby-dyscyplinarnej-sn-izba-bedzie-orzekac-reakcja-na-apel-malgorzaty-gersdorf,992209,s.html>

Перелік юридичних документів:

1. Dz. U. z 20 grudnia 2015 p. poz.1928. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001928/T/D20151928L.pdf>
2. Dz. U. z 1 sierpnia 2016 p. poz. 1157. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001157/T/D20161157L.pdf>
3. Dz.U. z 2018 r. poz. 3, Dz.U. z 2019 r. poz. 84 tekst jednolity.
4. Opinia Komisji Weneckiej z dnia 11 marca 2016 r. W sprawie zmiany ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 22 grudnia 2015 r., Opinion on amendments to the Act of 25 June 2015 on the Constitutional Tribunal of Poland, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016), CDL-Ad (2016) 001-e.
5. Opinia Komisji Weneckiej z dnia 14 października 2016 r. Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal, adopted by the Venice Commission at its 108th Plenary Session (Venice, 14-15 October), CDL-AD (2016) 026-e.
6. Opinion on the Draft Act amending the Act on the National Council of the Judiciary; on the Draft Act amending the Act on the Supreme Court, proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017), CDL-AD(2017)031-e/Poland.
7. Sprawa C-619/18R Komisja p. Polsce. ECLI:EU:C: 2018:910, Tekst postanowienia dostępny jest na stronie. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-10/cp180159pl.pdf>

8. Sygnatura akt III PO 7/18, wyrok z 5 grudnia 2019 r. URL: <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/iii%20po%207-18-2.pdf>
9. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 145/19Luksemburg, 19 listopada 2019r. URL: <http://n-5-16.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/ac2d25fd-a754-4f51-8399-b606d3db5c32.pdf>
10. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r. poz. 5. z późn. zm.
11. Ustawa o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw, uchwalona na pos. nr 2 dnia 20-12-2019. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/\\$file/69_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/$file/69_u.pdf)
12. Ustawa z dnia 21 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r., poz. 2507.
13. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 145/19Luksemburg, 19 listopada 2019r. URL: <http://n-5-16.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/ac2d25fd-a754-4f51-8399-b606d3db5c32.pdf>
14. Wyrok TS z 19.11.2019 r. w składzie Wielkiej Izby w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18iC-625/18A.K. / Krajowa Rada Sądownictwa oraz CPiDO / Sąd Najwyższy, W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C 624/18 iC625/18 W przedmiocie pytań w sprawie C 585/18 oraz pytań drugiego i trzeciego w sprawach C624/18 iC625/18, W przedmiocie dopuszczalności pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 iC625/18W przedmiocie merytorycznego rozpoznania pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 iC625/18. URL: <http://n-16-2.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/04584076-bc7e-4058-94fa-2eb6c31b3c70.pdf>
15. Wyrok NSA z 28 czerwca 2019 r., sygn., akt. I OSK, 4282/18. URL: <http://n-22-3.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/5bce843dd76db8c939d5323dd3e54ec9/193978e1-5cd4-4cd9-8d01-ae5002551c87.pdf> (dostęp: 5.12.2020).
16. Wyrok TS z 27 lutego 2018 r., sprawa C-64/16, Associação Sindical dos Juízes Portugueses p. Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 lipca 2018 r. Minister for Justice and Equality v. LM (C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586)

References

Bibliography:

1. Barcz J. Podsumowanie i wnioski (w:) Barcz J., Zawadzka-Łojek A. (red.). Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018. s. 150.
2. Barcik J. Niezawisłość sędziowska jako wartość konstytucyjna UE. Europejski Przegląd Sądowy” nr 5/2018. s. 23 i n.
3. Bogdanowicz P. Jak Trybunał Sprawiedliwości „aktywował” art. 19 ust. 1 TUE w kontekście praworządności: uwagi na tle sprawy C-64/16 Associação Sindical dos Juízes Portugueses (w:) Barcz J., Zawadzka-Łojek A. (red.). Sądowe mechanizmy ochrony praworządności w Polsce w świetle najnowszego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. Warszawa 2018. s. 69.
4. Garlicki L. Europejski nakaz aresztowania – dialogu ciąg dalszy (w:) M. Serwaniec, A. Bień – Kacała, A. Kustra-Rogatka (red.), Potentia non est nisi da bonum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018. s.255.
5. Majkowska-Szulc S. Konsekwencje naruszenia wartości Unii Europejskiej na przykładzie unicestwienia polskiego Trybunału Konstytucyjnego w 20 lat po uchwaleniu Konstytucji RP. „Gdańskie Studia Prawnicze”. t. XL. 2018. s. 712-713.
6. Ofitsiyni veb-sait elektronnoi hazety «Newsweek Polska». Rozdil: Polityka. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/komisja-europejska-interweniuje-w-sprawie-sadow-chce-wstrzymywania-prac-nad-ustawa/k9fek5g>
7. Ofitsiyni veb-sait elektronnoi hazety «Newsweek Polska». Rozdil: Polityka. URL: <https://www.newsweek.pl/polska/polityka/sejm-uchwalil-ustawe-kagancowa-pis-blyskawicznie-przepycha-nowe-przepisy/x6qf32p>
8. Ofitsiyni veb-sait elektronnoi hazety «OKO.press». Dopovid Prof. Evy Letovskoi. URL: https://oko.press/prof-letowska-to-projekt-niekonstytucyjny-niedemokratycznie-obrazliwy-dokonuje-sie-polexit/?utm_medium=Social&utm_source=Facebook&fbclid=IwAR3vHxWzgzvzMGh3P0VPZL2Vc8dh_DBVqy8oWhu_Y76WqoW4Hk4Z_bGcEI#Echobox=1576196077
9. Ofitsiyni veb-sait polskoho radio RMF24. URL: <https://www.google.pl/amp/s/www.rmf24.pl/newsamp-mamy-pelna-tresc-postanowienia-tsue,nld,2646857>
10. Ofitsiyni sait novyn telebachennia TVN24.PL. Dopovid Prezydenta Polshchi. URL: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/prezydent-o-sedziach-i-reformie-sadownictwa,896188.html>
11. Ofitsiyni veb-sait elektronnoi hazety «Rzeczpospolita». Rozdil: Prawo. URL: <https://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/309179953-KRS-zawieszona-w-Europejskiej-Sieci-Rad-Sadownictwa.html>
12. Ofitsiyni sait novyn telebachennia TVN24.PL. Dopovid shchodo diialnosti Dystsyplinarnoi palaty Verkhovnoho Sudu. URL: <https://tvn24.pl/prezes-izby-dyscyplinarnej-sn-izba-bedzie-orzekac-reakcja-na-apel-malgorzaty-gersdorf,992209,s.html>
13. Suchocka H. Wokół standardów europejskich dotyczących powoływania sędziów sądów (z doświadczeń Komisji Weneckiej) (w:) M. Serwaniec, A. Bień – Kacała, A. Kustra-Rogatka (red.), Potentia non est nisi da bonum. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Witkowskiemu. Toruń 2018. s. 750-751.

14. Szmyt A. Destrukcja Trybunału Konstytucyjnego w Polsce w świetle opinii Komisji Weneckiej. *Gdańskie Studia Prawnicze*. Tom XL. 2018. s. 660.
15. Tezy wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 20.12.2019 r. w Sejmie. URL: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-w-sejmie-ten-projekt-dewastuje-procedury-sadowe-i-grozi-polexitem> (dostęp 2.1.2020).
16. Zawistowski D. Niezależność sądów i niezawisłość sędziów z perspektywy prawa Unii Europejskiej. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. z. 2/2016. s.13.

List of legal documents:

1. Dz. U. z 20 grudnia 2015 p. poz.1928. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001928/T/D20151928L.pdf>
2. Dz. U. z 1 sierpnia 2016 p. poz. 1157. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001157/T/D20161157L.pdf>
3. Dz.U. z 2018 r. poz. 3, Dz.U. z 2019 r. poz. 84 tekst jednolity.
4. Opinia Komisji Weneckiej z dnia 11 marca 2016 r. W sprawie zmiany ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 22 grudnia 2015 r., Opinion on amendments to the Act of 25 June 2015 on the Constitutional Tribunal of Poland, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (venice,11-12 March 2016), CDL-Ad (2016) 001-e.
5. Opinia Komisji Weneckiej z dnia 14 października 2016 r. Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal, adopted by the Venice Commission at its 108th Plenary Session (Venice,14-15 October), CDL-AD (2016) 026-e.
6. Opinion on the Draft Act amending the Act on the National Council of the Judiciary; on the Draft Act amending the Act on the Supreme Court, proposed by the President of Poland, and on the Act on the Organisation of Ordinary Courts, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017), CDL-AD(2017)031-ePoland.
7. Sprawa C-619/18R Komisja p. Polsce. ECLI:EU:C: 2018:910, Tekst postanowienia dostępny jest na stronie. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-10/cp180159pl.pdf>
8. Sygnatura akt III PO 7/18, wyrok z 5 grudnia 2019 r. URL: <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/iii%20po%207-18-2.pdf>
9. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 145/19Luksemburg, 19 listopada 2019r. URL: <http://n-5-16.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/ac2d25fd-a754-4f51-8399-b606d3db5c32.pdf>
10. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r. poz. 5. z późn. zm.
11. Ustawa o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw, uchwalona na pos. nr 2 dnia 20-12-2019. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/\\$file/69_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/69_u/$file/69_u.pdf)
12. Ustawa z dnia 21 listopada 2018 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r., poz. 2507.
13. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej KOMUNIKAT PRASOWY nr 145/19Luksemburg, 19 listopada 2019r. URL: <http://n-5-16.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/ac2d25fd-a754-4f51-8399-b606d3db5c32.pdf>
14. Wyrok TS z 19.11.2019 r. w składzie Wielkiej Izby w sprawach połączonych C-585/18, C-624/18 i C-625/18 A.K. / Krajowa Rada Sądownictwa oraz CPiDO / Sąd Najwyższy, W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C 624/18 i C625/18 W przedmiocie pytań w sprawie C 585/18 oraz pytań drugiego i trzeciego w sprawach C624/18 i C625/18, W przedmiocie dopuszczalności pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 i C625/18 W przedmiocie merytorycznego rozpoznania pytań drugiego i trzeciego w sprawach C 624/18 i C625/18. URL: <http://n-16-2.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/de03beffeed9da5f3639a621bcab5dd4/04584076-bc7e-4058-94fa-2eb6c31b3c70.pdf>
15. Wyrok NSA z 28 czerwca 2019 r., sygn., akt. I OSK, 4282/18. URL: <http://n-22-3.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/5bce843dd76db8c939d5323dd3e54ec9/193978e1-5cd4-4cd9-8d01-ae5002551c87.pdf> (dostęp: 5.12.2020).
16. Wyrok TS z 27 lutego 2018 r., sprawa C-64/16, Associação Sindical dos Juízes Portugueses p. Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.
17. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 lipca 2018 r. Minister for Justice and Equality v. LM (C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586)

УДК 342.925 (477)

doi.org/10.30970/jcl.3.2019.4

Андрій Крусянсуддя П'ятого апеляційного адміністративного суду,
Одеса, Україна
e-mail: 370235@ukr.net

СУДОВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ОСНОВИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ

JUDICIAL ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW OF UKRAINE: BASICS OF THE THEORETICAL CONCEPT OF LAW

Andrii Krusian Judge of the Fifth Administrative Court of Appeal, Odesa, Ukraine
e-mail: 370235@ukr.net

Abstract | The paper provides a theoretical and legal conceptual description of the judicial administrative procedure law as a sub-branch of an administrative procedure law of Ukraine.

It is substantiated that the totality of public relations arising between the administrative court and the public body, individuals or legal entities, for the consideration and resolution of public legal disputes based on the principle of the rule of law constitute the subject of the judicial administrative procedure law.

The system of the judicial administrative procedure law sources is identified, namely: The Constitution of Ukraine, administrative legal proceedings legislation (international treaties, the bindingness of which is approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine, laws of Ukraine), other regulatory-legal (in particular, the subordinate legislation), as well as doctrinal (legal doctrines) and praxeological by nature (judicial precedents, jurisprudence) sources.

It is stated that the principles of the judicial administrative procedure law, which encompass the main ideas, initial principles that characterize the content, main purpose and functioning of the judicial administrative procedure law, have a corresponding formal definition and are stipulated by the Constitution of Ukraine, the administrative legal proceedings legislation and other sources of this sub-branch of law. Depending on the framework sources, these principles are divided into constitutional, i.e. basic (general) principles, which are defined in the Basic Law of Ukraine and special, stipulated by the Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine and other administrative legal proceedings legislation sources. The classification of constitutional principles as organizational and functional ones is substantiated according to their content.

It is summarized that a set of regulation-defined, imperative-dispositive, legal methods and legal means of influencing the procedural legal relations arising during administrative legal proceedings are the methods of the judicial administrative procedure law.

Keywords: judicial administrative procedure law, administrative legal proceedings, subject of the judicial administrative procedure law, sources of the judicial administrative procedure law, principles of the judicial administrative procedure law, methods of the judicial administrative procedure law.

Анотація | У статті надана теоретико-правова концептуальна характеристика судового адміністративного процесуального права як підгалузі адміністративного процесуального права України.

Обґрунтовано, що предметом судового адміністративного процесуального права є сукупність суспільних відносин, що виникають між адміністративним судом та суб'єктом владних повноважень, фізичними чи юридичними особами щодо розгляду і вирішення публічно-правових спорів на основі принципу верховенства права.

Визначена система джерел судового адміністративного процесуального права, до якої входять: Конституція України, законодавство про адміністративне судочинство (міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кодекс адміністративного судочинства України, закони України), інші нормативно-юридичні (зокрема, підзаконні нормативно-правові акти), а також доктринальні (правові доктрини) та праксеологічні за своєю природою (судові прецеденти, судова практика) джерела.

Зазначено, що принципи судового адміністративного процесуального права – це основні ідеї, вихідні начала, що характеризують зміст, головне призначення та функціонування судового адміністративного процесуального права, мають відповідне формальне визначення та містяться в Конституції України, законодавстві про адміністративне судочинство та інших джерелах цієї підгалузі права. В залежності від джерел закріплення ці принципи розподіляються на конституційні, тобто основні (загальні) принципи, що визначені в Основному Законі України, та спеціальні, які містяться в Кодексі адміністративного судочинства України та інших джерелах судового адміністративного процесуального права. Обґрунтовується класифікація конституційних принципів за їх змістом на організаційні та функціональні.

Резюмовано, що методами судового адміністративного процесуального права є сукупність нормативно визначених, імперативно-диспозитивних, юридичних прийомів та засобів правового впливу на процесуальні правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства.

Ключові слова: судове адміністративне процесуальне право, адміністративне судочинство, предмет судового адміністративного процесуального права, джерела судового адміністративного процесуального права, принципи судового адміністративного процесуального права, методи судового адміністративного процесуального права.

Конституція України визначає, що «з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди» (ч. 5 ст. 125). Отже, конституційно виокремлюється та підкреслюється функціональна роль адміністративної юстиції. Значення адміністративного судочинства визначає й Конституційний Суд України, резюмуючи: «Адміністративне судочинство як спеціалізований вид судової діяльності стало тим конституційно і законодавчо закріпленим механізмом, що збільшив можливості людини для здійснення права на судовий захист від протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень»¹. Це є особливо актуальним у сучасних умовах становлення та розвитку українського конституціоналізму, метою якого є забезпечення та захист конституційно-правової свободи людини. Визначені чинники обумовлюють появу інноваційних напрямків наукових досліджень у сфері адміністративно-правової

¹ Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р. у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10>.

науки, зокрема, щодо виокремлення нових підгалузей у доктрині адміністративного процесуального права.

У сучасній юридичній літературі немає уніфікованого підходу щодо визначення адміністративного процесуального права та, зокрема, щодо виокремлення в якості самостійної його підгалузі судового адміністративного процесуального права. Науково-практична дискусія з цієї проблематики відбувається, починаючи з моменту становлення вітчизняної адміністративної юстиції, та продовжується у сучасності, актуалізуючись в умовах судової реформи в Україні. Так, питанням предмета та джерел адміністративного процесуального права присвячені праці таких учених, як: В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, Е.Ф. Демський, І.П. Голосніченко, М.К. Гримич, А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник, Р.В. Миронюк та ін. Проте бракує наукових досліджень щодо виокремлення та визначення основних характеристик судового адміністративного процесуального права як самостійної підгалузі адміністративного процесуального права.

Метою статті є обґрунтування та визначення основ теоретико-правової концепції судового адміністративного процесуального права, що детермінує завдання статті – надання характеристики основним критеріям виокремлення судового адміністративного процесуального права, до яких слід віднести його предмет, систему джерел, принципи та методи.

Формування та розвиток судового адміністративного процесуального права як підгалузі адміністративного процесуального права об'єктивно обумовлено: по-перше, процесами судового реформування, а саме підвищенням ролі та значення адміністративної юстиції у механізмі судового захисту прав людини у взаємовідносинах з органами публічної влади; по-друге, розвитком науково-практичної парадигми сучасного конституціоналізму, у «центрі» якої знаходиться людина, що детермінує тенденцію гуманізації, яка проявляється в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства та держави, а саме – у сприйманні людини як цінності для суспільства, у повазі до честі та гідності особи, в забезпеченні та захисті прав та свобод людини і громадянина від можливого свавілля з боку органів публічної влади.

Крім зазначених політико-правових підстав виокремлення судового адміністративного процесуального права, теоретично необхідним є визначення основних ознак, що характеризують юридичну специфіку цієї підгалузі як регулятивної підсистеми адміністративного процесуального права, а саме наявність: предмета правового регулювання – суспільних відносин конкретного виду, які є складовою частиною предмета адміністративного процесуального права як галузі права; системи джерел та принципів судового адміністративного процесуального права; специфіки його методів правового регулювання.

Що стосується визначення предмета судового адміністративного процесуального права, то слід почати з того, що в адміністративно-правовій науці не існує єдності щодо змісту дефініції «адміністративного процесу». Так, в монографічній праці за редакцією В.Б. Авер'янова виокремлюються чотири основні сфери застосування поняття «адміністративний процес», а саме: порядок розгляду справ в адміністративних судах (тобто адміністративне судочинство); порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади щодо підготовки та прийняття нормативних й індивідуальних адміністративних актів (тобто так званий «позитивний», або «управлінський» адміністративний процес); порядок реалізації повноважень органів виконавчої влади з розгляду скарг приватних осіб (тобто так званий «квазіюрисдикційний» адміністративний процес); порядок застосування заходів адміністративного примусу (тобто юрисдикційний адміністративний процес)². Водночас робиться висновок: «...оскільки названі чотири сфери – цілком неоднорідні за якісними ознаками, то найбільш прийнятним варіантом застосування дефініції «адміністративний процес» було б поширення його виключно на сферу адміністративної юстиції. Принаймні цьому є зрозумілі пояснення з посиланням на вітчизняну історію та, головне, на загальносвітову практику»³.

² Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. С. 41.

³ Там само, с. 41-42.

Це розуміння є основою «вузького» підходу щодо визначення адміністративного процесуального права як системи адміністративно-процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини, які складаються під час здійснення адміністративного судочинства. Після прийняття Кодексу адміністративного судочинства України (далі: КАСУ) від 06 липня 2005 р.⁴ ця концепція отримала «законодавче підґрунтя» для свого розвитку, адже у п. 5 ч. 1 ст. 3 було закріплено, що під «адміністративним процесом» необхідно розуміти правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства. Як слушно визначається в спеціальній літературі, «ця норма стала базовою для «судової» концепції розвитку адміністративного процесу і адміністративного процесуального права, яку активно відстоюють В.М. Бевзенко, А.Т. Комзюк, Р.С. Мельник та ін.»⁵.

Широкого підходу щодо визначення адміністративного процесу та адміністративного процесуального права додержується Е.Ф. Демський, який вважає, що «предмет адміністративного процесуального права становить система суспільних правовідносини, які виникають між органами владних повноважень, їх посадовими особами, судом, з одного боку, та фізичними чи юридичними особами, з іншого, щодо визнання, реалізації і захисту прав та законних інтересів особи і держави у сфері публічних відносин та розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, визначеному адміністративним процесуальним законодавством»⁶. Кореспондує цьому визначенню поняття адміністративного процесу, яке надає С.Г. Стеценко, а саме як «врегульованої нормами адміністративно-процесуального права діяльності органів публічної адміністрації та деяких інших владних суб'єктів, спрямованої на розгляд та вирішення адміністративних справ»⁷. І.П. Голосніченко також не обмежує адміністративний процес лише адміністративним судочинством, включаючи до нього і «провадження у справах про адміністративні правопорушення, провадження щодо надання адміністративних послуг, провадження щодо оскарження рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до інституцій вищих органів»⁸. Р.В. Миронюк вважає, що «найбільш прийнятним для сучасних реалій правотворення та правозастосування є погляд на адміністративний процес саме в широкому розумінні, яким охоплюється весь предмет регулювання адміністративно-процесуальних норм»⁹. При цьому вчений обґрунтовує концепцію виокремлення на основі адміністративного процесуального права «адміністративно-процедурного права, що має регулювати суспільні відносини, які виникають з приводу процесуального забезпечення реалізації прав і свобод громадян засобами їх звернення до суб'єктів владних повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг та виокремлення адміністративного судового процесу як діяльності адміністративних судів з розгляду та вирішення публічно-правових спорів»¹⁰.

Отже, в юридичній літературі можна виокремити щонайменше два основних підходи (розуміння) щодо визначення адміністративного процесуального права – широкий та вузький.

Втім системний аналіз положень КАСУ в різних редакціях надає підстави віддати перевагу концепції широкого розуміння адміністративного процесуального права. Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КАСУ (в редакції від 06 червня 2005 р.) «адміністративний процес – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства». Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 4 КАСУ (в

⁴ Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

⁵ Адміністративне процесуальне право: навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. С. 16.

⁶ Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с. URL: studies.in.ua/ru/demskij-ef-admn-procesualne-pravo-ukrainu.html.

⁷ Стеценко С.Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд. Право України. № 4. 2011. URL: <http://www.informpressa.com/article959.html>.

⁸ Голосніченко І. П. Тлумачення та визначення основного категоріально-понятійного апарату Кодексу адміністративного судочинства. URL: www.vasu.gov.ua/nkg/nauk_pgaci/golosnichenko_1.

⁹ Миронюк Р.В. Сучасні наукові підходи до визначення місця адміністративного процесуального права та процесу в системі адміністративного права. Журнал східноєвропейського права. 2014. № 9. С. 8.

¹⁰ Там само. С. 9.

редакції від 3 жовтня 2017 року)¹¹ «судовий процес – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства».

Таким чином, відбулася заміна терміна «адміністративний процес» на «судовий процес» при залишенні його змістовного наповнення. Звідси можна зробити логічний висновок, що законодавець, впроваджуючи нову вербальну конструкцію «судовий процес», у такий спосіб відмовляється від визначення адміністративного процесу у вузькому сенсі.

Враховуючи, що цей судовий процес має адміністративно-процесуальну природу та, водночас, змістовно конкретизується (обмежується) колом правовідносин, що виникають під час здійснення адміністративного судочинства, представляється обґрунтованим визначити його як судовий адміністративний процес та, відповідно, виокремлювати судові адміністративне процесуальне право.

Звідси випливає, що предметом судового адміністративного процесуального права є сукупність суспільних правовідносин, що виникають між адміністративним судом та суб'єктом владних повноважень, іншими фізичними чи юридичними особами під час здійснення адміністративного судочинства. Це процесуальні правовідносини, які мають такі характеристики: їх функціональне призначення полягає в забезпеченні реалізації прав особи на судовий захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень; за своєю природою вони є «динамічними» (так само, як і інші види процесуальних правовідносин), мають виключно активний характер, оскільки їх матеріальний (фактичний) зміст виявляється в активній поведінці суб'єктів, яка складається із певних дій; відрізняються публічним характером, що виражається у їх суб'єктному складі (оскільки суб'єктами цих відносин, окрім фізичної або юридичної особи, є адміністративний суд та суб'єкти владних повноважень, які є публічними суб'єктами за своєю природою), крім того, ці правовідносини спрямовані на задоволення не тільки інтересів особи, але й – публічних інтересів; їх суб'єктний склад характеризується обов'язковою наявністю публічно-владного суб'єкта. Ці правовідносини можна вербально означити як «судові адміністративно-процесуальні правовідносини».

Отже, судові адміністративно-процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані адміністративно-процесуальними нормами, змістом яких є правовий зв'язок, що виникає між учасниками судового процесу під час здійснення адміністративного судочинства та виражається в наявності у них адміністративних процесуальних прав та обов'язків.

Об'єктом судових адміністративно-процесуальних правовідносин є поведінка, дії учасників судового процесу, їх законні інтереси, а також матеріальні правовідносини, з приводу яких виникають судові адміністративно-процесуальні відносини.

Суб'єктами судових адміністративно-процесуальних правовідносин є: адміністративні суди; учасники справи (див. ст. 42 КАСУ), зокрема адміністративна процесуальна правоздатність визнається за громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, органами державної влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями (юридичними особами) (див. ст. 43 КАСУ); представники (див. ст. ст. 55-60); інші учасники судового процесу (див. ст. 61-71 КАСУ).

Окрім предмета правового регулювання, до особливих характеристик (властивостей) судового адміністративного процесуального права відносяться і його джерела.

Формально-юридичний аналіз положень ст. 3 КАСУ¹² надає підстави зазначити, що порядок здійснення адміністративного судочинства встановлюється законодавством про адміністративне судочинство, до якого входять Конституція України, КАСУ, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України. Отже, відповідно до цієї статті, до законодавства про адміністративне судочинство не включаються підзаконні нормативно-правові

¹¹ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436.

¹² Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

акти. З цим положенням можна погодитись, виходячи з загальнотеоретичних та термінологічно-етимологічних уявлень щодо концепту «законодавство».

Конституція України, враховуючи її основоположне значення щодо всієї національної правової системи, у системі джерел судового адміністративного процесуального права відіграє фундаментальну роль, оскільки, маючи вищу юридичну силу, вона є базою для появи нових джерел. Крім того, Конституція України через її специфічні юридичні, політичні, ідеологічні властивості, в яких розкривається її сутність, посідає особливе місце щодо системи законодавства про адміністративне судочинство. Конституція України є первинним (фундаментальним) джерелом судового адміністративного процесуального права та очолює систему законодавства про адміністративне судочинство, що надає підстави виокремлювати її у системі цього законодавства, застосовуючи вербальну конструкцію «Конституція та законодавство про адміністративне судочинство».

Отже, законодавство про адміністративне судочинство – це система взаємопов'язаних і взаємодіючих окремих джерел судового адміністративного процесуального права, а саме: міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кодексу адміністративного судочинства України, законів України, що містять адміністративно-процесуальні правові норми.

Таким чином, джерелами судового адміністративного процесуального права є Конституція України, законодавство про адміністративне судочинство, підзаконні нормативно-правові акти. Ці джерела за їх природою можна охарактеризувати (класифікувати) як нормативно-юридичні.

Окрім них, до джерел судового адміністративного процесуального права слід віднести рішення Конституційного Суду України, а також постанови вищих судових інстанцій. Ці джерела права, а також правові позиції, викладені у рішеннях Європейського суду з прав людини¹³, за їх природою (судові прецеденти) можна охарактеризувати як праксеологічні. Зокрема, як слушно зазначається в науковій літературі, «на сьогодні судова практика застосування норм адміністративного процесуального права, закріплена у рішеннях і постановах вищих судових інстанцій, цілком може розглядатися як одне з джерел адміністративного процесуального права України...»¹⁴. З цим твердженням слід погодитись. Так, проявом впровадження такого інноваційного джерела судового адміністративного процесуального права, як судовий прецедент, є введення інституту типових, зразкових справ (п. 21, 22 ст. 4, § 3 гл. 11 розділу II КАСУ). Судові рішення у зразкових справах набувають ознаки джерела права. Крім того, КАСУ передбачена можливість залучення до адміністративного процесу такого учасника розгляду справи, як експерт з питань права (ст. 69 КАСУ), що сприяє впровадженню у систему джерел судового адміністративного процесуального права правової доктрини – доктринального за своєю природою джерела права.

Отже, до системи джерел судового адміністративного процесуального права відносяться: Конституція України, законодавство про адміністративне судочинство (міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кодекс адміністративного судочинства України, закони України), інші нормативно-юридичні (зокрема, підзаконні нормативно-правові акти), а також доктринальні (правові доктрини) та праксеологічні за своєю природою (судові прецеденти¹⁵, судова практика) джерела. При цьому слід зазначити, що в сучасних умовах система джерел судового адміністративного процесуального права розвивається у напрямку впровадження інноваційних джерел праксеологічної та доктринальної спрямованості.

¹³ Див., наприклад: Корецький І., Братель С. Місце процесуальної практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 114-119.

¹⁴ Гримич М.К. Щодо системи джерел адміністративного процесуального права України. Форум права. 2016. № 5. С. 33. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_7.pdf.

¹⁵ Див., наприклад: Журавльов А. В. Судові прецеденти в адміністративному судочинстві України. Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 214 с.; Ніколенко Л.М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 27(2). С. 11-15.; Reshota V. Precedent as a source of administrative law in Ukraine. Судовий прецедент як джерело адміністративного права в Україні. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 3 (volume 2). С. 139-141.

Важливою характеристикою судового адміністративного процесуального права є його принципи, що мають ґрунтовне значення та відіграють провідну роль. Адже принципи судового адміністративного процесуального права – це основна, «несуча» конструкція цієї підгалузі права, своєрідна система координат, у рамках якої вона має розвиватися, і одночасно вектор, який визначає напрям цього розвитку. Ці принципи мають забезпечити стійкий і поступальний розвиток адміністративної юстиції, а також є базовими нормативними основами здійснення адміністративного судочинства.

Ґрунтуючись на теорії права та, зокрема, визначенні принципів права, слід резюмувати, що принципи судового адміністративного процесуального права – це основні ідеї, вихідні начала, що характеризують зміст, головне призначення та функціонування судового адміністративного процесуального права, мають відповідне формальне визначення та містяться в Конституції України, законодавстві про адміністративне судочинство та інших джерелах цієї підгалузі права.

В залежності від джерел закріплення принципи судового адміністративного процесуального права можна класифікувати на конституційні, тобто основні (загальні) принципи, що визначені в Основному Законі України, та спеціальні, які містяться в інших джерелах судового адміністративного процесуального права.

Конституційні принципи судового адміністративного процесуального права – це основні ідеї загального характеру, що є концентрованим вираженням найважливіших сутнісних характеристик судового адміністративного процесуального права як специфічного правового регулятора суспільних відносин, виступаючи критерієм цінності адміністративного судочинства для суб'єктів права; це імперативні вимоги, що визначають цілеспрямованість адміністративного судочинства.

Зважаючи на особливу правову природу та юридичні властивості Основного Закону України, принципи, що закріплені в Конституції України, є фундаментальними засадами (принципами) судового адміністративного процесуального права, які можна класифікувати за їх змістом на конституційно-організаційні та конституційно-функціональні.

Конституційно-організаційні принципи судового адміністративного процесуального права – це закріплені у Конституції України основні, вихідні, керівні, нормативні положення загального характеру, що визначають організацію і діяльність органів судової влади у сфері здійснення адміністративного судочинства з виконання поставленої перед ним конституційної мети та виражають демократичну сутність адміністративного судочинства. Такими принципами, закріпленими у тексті Конституції України, є: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність; недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3); утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3); конституційна законність (ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 19); дія принципу верховенства права (ст. 8); державна мова здійснення судочинства (ст. 10); правосуддя в Україні здійснюють виключно суди (ч. 1 ст. 124); делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ч. 2 ст. 124); судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом (ч. 1 ст. 125); суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом (ч. 2 ст. 125); з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди (ч. 5 ст. 125); правосуддя здійснюють судді, статус яких визначається Конституцією та законами України (ст. ст. 126-128); держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів та діяльності суддів (ст. 130).

Конституційно-функціональні принципи судового адміністративного процесуального права закріплені у ст. 129 Конституції України як «основні засади судочинства» та стосуються здійснення правосуддя. Відповідно до змісту цієї статті такими принципами є: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості; підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених

законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; обов'язковість судового рішення; колегіальність та одноособовий розгляд судових справ; відповідальність за неповагу до суду чи судді.

Конституційні принципи знаходять своє відтворення в інших, крім Конституції України, джерелах судового адміністративного процесуального права, що не змінює їх конституційної сутності (природи) та фундаментального значення. Водночас поряд з ними в цих джерелах закріплюються спеціальні принципи, що відображають специфіку та спрямованість судового адміністративного процесу, визначають мету і засади адміністративного судочинства, процесуальну діяльність його суб'єктів. Наприклад, ці принципи закріплені у положеннях КАСУ, зокрема, у ст. 2, яка визначає мету та спрямованість адміністративного судочинства, засади (принципи) адміністративного судочинства та ін. Крім того, спеціальні принципи можуть бути закріплені не тільки у КАСУ, але й в інших джерелах судового адміністративного процесуального права, наприклад, в рішеннях Конституційного Суду України, юридичні позиції якого є судовими прецедентами-тлумаченнями. Таким прикладом є Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р., в якому викладена юридична позиція, що визначає принцип офіційності адміністративного судочинства, а саме: «В адміністративному судочинстві, на відміну від цивільного судочинства, діє принцип офіційності, який полягає в активній позиції суду щодо з'ясування всіх обставин у справі (частини четверта, п'ята статті 11, частина друга статті 69, частина п'ята статті 71 КАС України)»¹⁶.

Отже, спеціальними принципами судового адміністративного процесуального права є: ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень; диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення; офіційність адміністративного судочинства та ін.

Принципи судового адміністративного процесуального права взаємозв'язані й становлять структуровану систему, в якій кожний принцип відіграє самостійну роль, проте між ними існує зв'язок і взаємодія, які визначаються єдністю мети і завдань адміністративного судочинства. При цьому серед усіх принципів судового адміністративного процесуального права принцип верховенства права є стрижневим та змістовно впливовим на всі інші принципи¹⁷.

Визначені принципи, мета та завдання адміністративного судочинства впливають на обрання засобів юридичного впливу на відповідні суспільні відносини – методи судового адміністративного процесуального права. Так, виконання завдання щодо «справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин» (ч. 1 ст. 2 КАСУ) обумовлює необхідність зміщення акцентів у виборі та застосуванні методів правового регулювання (у бік диспозитивності) у сфері «захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» (ч. 1 ст. 2 КАСУ), ґрунтуючись на конституційних засадах, відповідно до яких «ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством», а права і свободи людини визнаються невідчужуваними та непорушними, як і право на «вільний розвиток своєї особистості» (ст. ст. 19, 21, 23 Конституції України). З метою створення реальних можливостей щодо захисту своїх прав особою та забезпечення належної поведінки з боку суб'єктів владних повноважень важливим є застосування не тільки імперативного методу (що притаманний субординаційним та реординаційним відносинам), але й засобів диспозитивного впливу (диспозитивного методу, що ґрунтується на паритетних началах та

¹⁶ У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами»: Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10>.

¹⁷ Щодо характеристики верховенства права як принципу адміністративного судочинства див: Крусян А.В. Верховенство права як принцип адміністративного судочинства. Правове життя сучасної України: у 2-х т.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2019. Т. 2. С. 14-17.

притаманний координаційним відносинам). Зокрема, передбачені в КАСУ принципи «рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом», «змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі» (ч. 2 ст. 2 КАСУ) безпосередньо зумовлюють необхідність застосування в судовому процесі засобів диспозитивного регулювання.

Отже, методами судового адміністративного процесуального права є сукупність нормативно визначених, імперативно-диспозитивних юридичних прийомів та засобів правового впливу на процесуальні правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства, для забезпечення справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Таким чином, ґрунтуючись на концепції широкого розуміння адміністративного процесуального права; зважаючи на конституційно визначену роль адміністративних судів (див.: ч. 5 ст. 125 Конституції України); враховуючи значущість адміністративної юстиції в системі українського конституціоналізму як важливого інструментального засобу забезпечення конституційно-правової свободи людини – мети сучасного конституціоналізму, представляється праксеологічно виправданим та теоретично обґрунтованим виокремлення судового адміністративного процесуального права як самостійної підгалузі адміністративного процесуального права.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Reshota V. Precedent as a source of administrative law in Ukraine. Судовий прецедент як джерело адміністративного права в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 3 (volume 2). P. 139-141.
2. Адміністративне процесуальне право: навч. посібник / кол. авт.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. 320 с.
3. Голосніченко І. П. Тлумачення та визначення основного категоріально-понятійного апарату Кодексу адміністративного судочинства. URL: www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_graci/golosnichenko_1.
4. Гримич М.К. Щодо системи джерел адміністративного процесуального права України. *Форум права*. 2016. № 5. С. 30–34. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_7.pdf.
5. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с. URL: studies.in.ua/ru/demskij-ef-admn-procesualne-pravo-ukrainu.html.
6. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б.Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 435 с.
7. Журавльов А. В. Судові прецеденти в адміністративному судочинстві України. Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 214 с.
8. Корецький І., Братель С. Місце процесуальної практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С.114-119.
9. Крусян А.В. Верховенство права як принцип адміністративного судочинства. *Правове життя сучасної України: у 2-х т.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 14-17.
10. Миронюк Р.В. Сучасні наукові підходи до визначення місця адміністративного процесуального права та процесу в системі адміністративного права. *Журнал східноєвропейського права*. 2014. № 9. С. 4-19.
11. Ніколенко Л.М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 27(2). С. 11-15.
12. Стеценко С.Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд. *Право України*. № 4. 2011. URL: <http://www.info-prensa.com/article959.html>.

Перелік юридичних документів:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
3. У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами»: Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10>.

References

Bibliography:

1. Administratyvne protsesualne pravo: navch. posibnyk / kol. avt.; za zah. red. T.P. Minky. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 2017. 320 s.
2. Holosnichenko I. P. Tlumachennia ta vyznachennia osnovnoho katehorialno-poniatiinoho aparatu Kodeksu administratyvnoho sudochynstva. URL: http://www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_praci/golosnichenko_1.
3. Hrymych M.K. Shchodo systemy dzherel administratyvnoho protsesualnoho prava Ukrainy. Forum prava. 2016. № 5. S. 30–34. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_7.pdf.
4. Demskyi E.F. Administratyvne protsesualne pravo Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 496 s. URL: studies.in.ua/ru/demskij-ef-admn-procesualne-pravo-ukrainu.html.
5. Derzhavne upravlinnia: problemy administratyvno-pravovoi teorii ta praktyky / za zah. red. V. B.Averianova. Kyiv: Fakt, 2003. 435 s.
6. Zhuravlov A. V. Sudovi pretседенты v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy. Dys. ... na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2017. 214 s.
7. Koretskyi I., Bratel S. Mistse protsesualnoi praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administratyvnomu sudochynstvi. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2017. № 4. S.114-119.
8. Krusian A.V. Verkhovenstvo prava yak pryntsyyp administratyvnoho sudochynstva. Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: u 2-kh t.: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. (m. Odesa, 17 travnia 2019 r.) / vidp. red. H.O. Ulianova. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2019. T. 2. S. 14-17.
9. Myroniuk R.V. Suchasni naukovi pidkhody do vyznachennia mistsia administratyvnoho protsesualnoho prava ta protsesu v systemi administratyvnoho prava. Zhurnal skhidnoevropeiskoho prava. 2014. № 9. S. 4-19.
10. Nikolenko L.M. Shchodo vyznachennia sudovoho pretседentu v Ukraini. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo. 2014. Vyp. 27(2). S. 11-15.
11. Reshota V. Precedent as a source of administrative law in Ukraine. Sudovyi pretседent yak dzherelo administratyvnoho prava v Ukraini. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 3 (volume 2). S. 139-141.
12. Stetsenko S.H. Sutnist administratyvnoho protsesu: teoretychnyi pohliad. Pravo Ukrainy. № 4. 2011. URL: <http://www.info-prensa.com/article959.html>.

List of legal documents:

1. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 6 lypnia 2005 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv: Zakon Ukrainy vid 03.10.2017. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2017. № 48. St.436.
3. U spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pidvidomchosti sprav, poviazanykh iz sotsialnymy vyplatamy»: Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 9 veresnia 2010 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10>.

УДК 342.4

doi.org/10.30970/jcl.3.2019.5

Ольга Никорак

Аспірантка кафедри конституційного права
Львівського національного університету ім. І. Франка
Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРЕАМБУЛИ КОНСТИТУЦІЇ ЯК ВИРАЗНИК ДИНАМІКИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ

PECULIARITIES OF WORDING AND AMENDING THE PREAMBLE TO A CONSTITUTION AS AN INDICATOR OF DYNAMICS OF A CONSTITUTIONAL IDENTITY IN POST-SOCIALIST STATES

Olha Nykorak

PhD student of the Department of Constitutional Law at Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract | The article is devoted to the integral part of the constitution, which is the preamble and its axiological function, as well as the reflection of the dynamics of a constitutional identity in it. The main features of the preambles, their stylistic and structural differences from the text of the constitution have been outlined. Several examples of the preambles to the constitutions of the post socialist states have also been researched, including the amendments to them (in particular the changes to the preamble to the Constitution of Ukraine, introduced by the bill amending the Constitution on the strategic course of the state for the acquisition of full membership of Ukraine in the EU and NATO), and the preambles added to the text of the constitution after its adoption. The correlation between the existence and details of the preambles to the constitutions and the level of threats in such states to the values protected by the constitutions has been explored. The key constitutional values mentioned in the preambles as well as reflection of orientations in civilizational development in them have been analyzed. It is stated that since the preamble to the constitution not only captures the historic moment of adoption, but also reflects current constitutional values, the disputes about whether the preamble should remain unchanged or correspond to existing social relations are inevitable. On the examples of the preambles to the constitutions of Ukraine, Germany, Poland, Latvia, Estonia, Montenegro, Hungary and the prerequisites for presenting them in a certain wording, it is possible to follow the peculiarities of the dynamics of constitutional identities after distinguishing abovementioned states from socialist ideology. Based on the analysis, the author describes the interaction between the wording of the preamble to the

constitution and the constitutional identity, and concludes that it is the preamble that contains the most consolidated information about it.

Keywords: preamble to the constitution, adoption of the constitution, identity, constitutional identity, constitutionalism, constitutional order, amendment to the constitution, constitutional values.

Анотація | Стаття присвячена інтегральній частині конституції – преамбулі та її аксіологічній функції, а також відображенні у ній динаміки конституційної ідентичності. Окреслено характерні риси преамбул, їхні стилістичні та структурні відмінності від тексту конституції загалом. Також досліджено ряд прикладів преамбул до конституцій постсоціалістичних держав, зокрема внесення змін до них (зокрема й зміни до преамбули до Конституції України, внесені законопроектом про внесення змін до Конституції щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО), доповнення преамбулами тексту конституції опісля її прийняття. Вивчено кореляцію між наявністю та деталізацією преамбули до конституцій і рівнем загроз у таких державах для захищених конституцією цінностей.

Проаналізовано ключові конституційні цінності, що згадуються у преамбулах, та відображення у них орієнтацій у цивілізаційному розвитку. Встановлено, що оскільки преамбула до конституції фіксує історичний момент прийняття, але й відображає актуальні конституційні цінності, неминучими є дискусії, чи повинна преамбула залишатись незмінною, чи відповідати наявним суспільним відносинам. На прикладі преамбул до конституцій України, Німеччини, Польщі, Латвії, Естонії, Чорногорії, Угорщини та передумов їх викладу у певній редакції, прослідковуються особливості динаміки конституційної ідентичності після відмежування від соціалістичної ідеології. На основі аналізу автор охарактеризовує взаємозв'язок між формулюванням преамбули до конституції та конституційною ідентичністю та робить висновок, що саме преамбула містить найбільш консолідовану інформацію про неї.

Ключові слова: преамбула до конституції, прийняття конституції, ідентичність, конституційна ідентичність, конституціоналізм, конституційний лад, внесення змін до конституції, конституційні цінності.

Актуальність. Роль преамбули до конституції, яка, окрім нормативної, виконує інтеграційну, виховну, аксіологічну функції, важко переоцінити. Особливе пожвавлення наукових досліджень саме преамбули викликало внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО. Преамбула за своїм призначенням насамперед мала б фіксувати історичну мить прийняття конституції, а втім непоодинокі випадки доповнення акту установчої влади народу преамбулою постфактум. Як частина конституції, яка декларує наміри конституцієдавця, преамбула найточніше відображає конституційну ідентичність на момент прийняття. Тож в контексті дослідження цієї категорії конституційного права видається необхідним проаналізувати зумовленість формулювання та внесення змін до преамбул динамічним становленням конституційної ідентичності. Втім, зважаючи на велику кількість матеріалу, вважаємо за необхідне обмежитись дослідженням преамбул до конституцій окремих постсоціалістичних держав, особливо тих, де до преамбул були внесені зміни, чи їхній зміст викликав дискусії у суспільстві, як таких, де конституційна ідентичність або лише формується, або характеризується значною динамікою.

Стан дослідження. Поняття конституційної ідентичності досліджували Гері Джейкобсон, Майкл Розенфельд, П'єтро Фарагуна, Герхард ван дер Шиф, Войцех Садурскі, Джордж Флетчер тощо. Преамбулу до конституції, своєю чергою аналізували українські та зарубіжні вчені, зокрема Є.І. Григоренко, Л.В. Бориславський, С.П. Рабінович, Анна Млинарська-Собачевська, Ліав Орґад, Малґожата Стефанюк тощо.

Постановка завдання. Метою цієї статті є спроба встановлення зв'язку між преамбулою до конституції та динамікою конституційної ідентичності та аналіз з цього погляду преамбул до конституцій України і постсоціалістичних держав.

Основний виклад. Найдавнішою преамбулою до чинної конституції можна вважати преамбулу до Великої хартії вольностей 1215 року (як складової неписаної Конституції

Великобританії), наступною – до Конституції США 1789 року, після них – до Конституції Нової Зеландії 1852 року, Аргентини 1853 року та Канади 1867 року. Тож фактично преамбули з'являються одночасно з конституціями.

В юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемчушенка міститься наступне визначення преамбули — це вступна або передмовна частина законодавчого чи іншого правового акта, декларації, міжнародного договору тощо, в якій викладено принципів положення, обставини, мотиви, аргументи та мету прийняття відповідного акта чи укладення договору. Хоч визначення в енциклопедії є загальним, увесь наступний текст присвячений преамбулам саме до Конституції, адже саме в цих нормативно-правових актах він майже завжди є. Втім, в енциклопедії наведені винятки, де преамбул нема:

- Деякі конституції, прийняті до двадцятого століття або їх нові редакції (Бельгія, Люксембург, Норвегія);
- Новітні конституції Данії та Ісландії, невеликі за обсягом і обмежені за змістом;
- Більшість сучасних октройованих конституцій, що зумовлено їх природою.

Преамбула – інтегральна частина структури конституцій з відповідними правовими наслідками, хоча до них нерідко включаються положення, що є політичними констатаціями, що доводить: сучасні конституції не тільки є актами найвищої юридичної сили, а й найважливішими політичними документами. Преамбула Конституції України вирізняється також урочистим стилем викладу, що є типовим для більшості конституцій. Також в енциклопедії зазначено, що обсяг преамбул різний і часто залежить від обсягу самих конституцій. Іноді замість преамбули тексту конституції передує девіз (Греція). Оскільки у преамбулах зазвичай констатується народний суверенітет і належність установчої влади народу, а також вказується на спосіб прийняття конституції, значними за обсягом є преамбули до конституцій постсоціалістичних держав¹.

Окрім цього: преамбули відрізняються стилістично і містять змістовні елементи, яких немає в інших частинах конституції (наприклад, щодо їх генези); вони не поділені на статті, пункти чи частини. У тих же конституціях, у яких немає преамбули, типові для неї твердження можуть міститись у інших початкових розділах (наприклад, розділ 1 Конституції Хорватії «Історичні передумови»²).

У контексті аналізу преамбули до конституції як виразника конституційної ідентичності, який до того ж фіксує історичний момент прийняття конституції, залишається актуальним питання можливості внесення змін до преамбули, особливо якщо суттєво міняються суспільні відносини, а отже – і конституційна ідентичність.

Конституція України належить до конституцій, у преамбули яких були внесені зміни. Особливе значення законопроект має для цієї статті ще й тому, що закріплює на конституційному рівні як новий «стратегічний курс держави», так і констатацію про належність Українському народу європейської ідентичності, а буквально – про «підтвердження» цієї ідентичності³. В українській доктрині конституційного права, попри незаперечність саме європейських та євроатлантичних орієнтацій України, таке формулювання піддається сумніву: окрім нез'ясованості змістового наповнення поняття «європейська ідентичність», незрозуміле співвідношення його із національною ідентичністю, яка на конституційному рівні не закріплена. Професор О. Батанов знаходить пояснення первинності національної ідентичності в самій преамбулі: Конституцію України було прийнято, насамперед, «спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення», навіть якщо

¹ Шемчушенко О. Преамбула. Юридична енциклопедія. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2003. Т. 5. С. 736.

² The constitution of the republic of Croatia. Constitution Society. URL: <https://www.constitution.org/cons/croatia.htm>

³ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

конструювання європейської ідентичності відбувається паралельно з реконструюванням національної чи локальної ідентичності⁴.

Крапку у дискусії стосовно конституційності такої зміни начебто поставив Конституційний Суд України. Так, орган конституційної юрисдикції 22 листопада 2018 р. надав Висновок у справі за конституційним зверненням ВРУ щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО) (далі – Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції № 3-в/2018 (далі – Висновок)⁵. Законопроект передбачав, зокрема, і зміни до преамбули. До абзацу п'ятого преамбули Конституції були додані слова «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України»⁶.

Однак суддя КСУ Микола Мельник в окремій думці зазначає, що у Висновку було залишено поза увагою правову природу самої Конституції та особливості преамбули, положення якої є ідеологічними і засадничими та прямо кореспондуються з багатьма іншими положеннями Конституції, зокрема закріпленими в розділі I «Загальні засади». Водночас за змістом і значенням преамбула є особливою частиною Конституції — в ній вказується суб'єкт прийняття Конституції, відображаються історичні та суспільно-політичні передумови, мотиви, цілі та завдання прийняття Конституції як акта установчої влади народу, а також найважливіші принципи і цінності, на яких ґрунтується Конституція і для забезпечення реалізації яких вона приймається. В ній, зрештою, зафіксований історичний момент прийняття Конституції, вона комплексно відображає передумови, мотиви та цілі її прийняття на той час, через неї можливо краще зрозуміти оригінальний зміст конституційних норм, який закладався в них на момент прийняття Конституції.

Відтак Микола Мельник робить висновок: хоча з Конституції прямо не випливає формально-юридичних заборон щодо зміни преамбули, проте, внаслідок вищенаведених причин, об'єктивно неможливо змінити існуючі на той момент передумови, мотиви та цілі її прийняття, бо прийняття Конституції було одноразовим актом реалізації ВРУ суверенітету народу, до того ж прийняття Конституції як цілісного документа в контексті реалізації установчої влади Українського народу істотно відрізняється від внесення змін до нього. Отже, ці зміни до преамбули означали, що прийняття Конституції, яке відбулося 28 червня 1996 р., було зумовлене і здійснювалося з метою підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України. Проте це не відповідає дійсності, бо вказані обставини не були зумовлюючим фактором і метою прийняття Конституції, до них призвела Революція Гідності та істотні суспільні та політичні зрушення в напрямі євроінтеграції України. Зрештою, відкопувати історичний момент (передумови, мотиви, цілі) прийняття Конституції неможливо, бо це штучно спотворить фактологічні передумови цього прийняття. Окрім того, внесення змін у Преамбулу є своєрідним «обходом» особливого порядку внесення змін до розділу I «Загальні засади», який, зокрема, передбачає затвердження законопроекту всеукраїнським референдумом⁷.

⁴ Батанов О. Конституційний лад України: протиріччя, конфліктогенний потенціал, виклики сучасності. Судова апеляція. 2019. № 2. С. 41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2019_2_12

⁵ У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Висновок Конституційного суду від 22 листопада 2018 року № 3-в/2018. 2018. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018.pdf

⁶ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2019. № 9. С. 50.

⁷ У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 22 листопада 2018: Окрема думка судді Мельника М.І. стосовно висновку Конституційного суду України. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018_2.pdf

Втім, окрім неоднозначного формулювання та часткового «коригування минулого», постає інше питання: чи зумовлені зміни якісною динамікою конституційної ідентичності? З одного боку, після Революції гідності, як конституційна ідентичність, так і зовнішньополітичні орієнтації одночасно зазнали змін, з іншого, у преамбулі до Конституції України мала б бути відображена історична тяглість, яка зумовила прийняття Конституції, тож внутрішня хронологія не може бути хаотично порушена подіями 2013-2014 років.

З вищенаведеного випливає: преамбула тісно пов'язана з моментом прийняття конституції, окреслює передумови такого прийняття, відображає наміри конституцієдавця і є незамінною політичною складовою конституції. Відтак, як і конституційна ідентичність, преамбула пов'язує суб'єкта прийняття конституції з самою конституцією. Угорська професорка Тімеа Дріночі в цьому контексті зазначає: положення, що виражають «колективну ідентичність конституційного суб'єкта», можуть міститись у багатьох частинах конституційного тексту, починаючи з назви конституції. Науковець підтверджує наші умовиводи: історичні речення преамбули добре корелюють з суб'єктом конституцієтворення. Але фактично в межах ЄС конституції більшості західноєвропейських держав мають лише символічну преамбулу (Франція, Італія, Німеччина), в той час як у інших (в більшості постсоціалістичних, а також Португалії та Іспанії) – багаті і всеохоплюючі преамбули, що визначають власні національні ідентичності перед обличчям минулих утисків. До складових ідентичності конституції авторка власне відносить пов'язані з історією положення (преамбулу), назву держави, її символи, норми про офіційну і державну мову, державність, визначення народу (суб'єкта конституційної влади), унікальні ознаки конституційного ладу, положення про членство в ЄС, «вічні положення», порядок внесення змін до конституції⁸.

Іншою важливою причиною вважати саме преамбулу виразником конституційної ідентичності є те, що зазвичай у преамбулі йдеться про конституційні цінності, ба більше – сама преамбула часто є ціннісним мірилом. Польська дослідниця Анна Млинарська-Собачевська так пояснює зв'язок між конституційною ідентичністю та преамбулою: колективна ідентичність є іманентною ознакою кожної групи, зокрема політичної спільноти, побудованої на основі її унікальності та почутті належності до цієї конкретної групи. Тут доречно згадати висловлювання Брюса Акермана про існування «конституційного моменту», тобто особливого періоду в історії нації, коли почуття ідентичності суверена зафіксоване в американській конституції словами «Ми, Народ». Такі умови «конституційного моменту» з'являються найчастіше в бурхливі часи, після здобуття незалежності або під час революційних змін у політичних та соціальних відносинах. Власне, однією з основних цінностей, на яку посилається конституція, є почуття ідентичності спільноти, якої вона стосується, – можна навіть сказати, що це початкова, первинна концепція, без якої створення конституції було б неможливим, а її дія – піддана постійному оспоруванню. Однак суть у тому, щоб на основі аналізу конституційних текстів вказати, які конституційні цінності законодавець визнав і вважає основними, щоб зробити їх основою легітимності самої конституції та всього політичного порядку. Щоб визначити конституційну ідентичність політичної спільноти, що впливає з преамбули акта установчої влади, важливо прочитати текст описово, а не нормативно, і спробувати інтерпретувати, яка система цінностей повинна бути основою держави та що важливе пов'язує її громадян⁹.

Водночас слід взяти до уваги, що практика внесення змін до конституцій не рідкісна, особливо в державах з соціалістичним минулим. Оскільки тогочасна ідеологія взагалі відкидала ідентичність та принцип національного самовизначення, в постсоціалістичних державах національно-орієнтовані преамбули були предметом гострих дискусій або ж доповнювали конституції постфактум, з наміром власне розмежування з минулим. Розглянемо кілька преамбул, де є пряма чи

⁸ Drinóczy T. The identity of the constitution and constitutional identity: Opening up a discourse between the Global South and Global North. *Iuris Dictio*. 2018. P.8,70-71,74. URL: https://www.usfq.edu.ec/publicaciones/iurisDictio/archivo_de_contenidos/Documents/IurisDictio_21/iu21_05.pdf.

⁹ Młynarska-Sobaczewska A. Normatywizacja pamięci zbiorowej w preambułach do konstytucji państw postkomunistycznych. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*. 2014. P. 236-237. URL: <https://marszalek.com.pl/przegladowakonstytucyjnego/ppk18/14.pdf>

опосередкована вказівка на ціннісно-орієнтаційні зсуви у ідентичності. Хоч і Німеччину не можна назвати повною мірою постсоціалістичною державою, тим паче, Основний Закон був прийнятий власне Федеральною Німецькою Республікою, але наявність НДР сильно вплинула на формулювання преамбули. Як зі змісту і акцентів, так і з подальших змін до Конституції Німеччини можна зробити висновок про питання, які на час прийняття Основного Закону були як основою для німецької ідентичності, так і перешкодою для єдності. Початок «Свідомі своєї відповідальності перед Богом і людиною», як і згадка про «об'єднану Європу» ще в 1949 році визначає, що конституційні цінності походять з ідей гуманізму та іудео-християнської традиції і є основоположними не лише для конституційної ідентичності Німеччини, а й для спільної європейської ідентичності. Важливим є й те, що у редакції 1949 року метою прийняття Основного Закону була не лише «підтримка світового миру», а й «збереження національної і політичної єдності». Перелік німецьких земель у самій преамбулі теж є симптоматичним (тим паче, що він відрізняється у редакції 1949 року та 1990 року), зважаючи на довготривалу роздробленість Німеччини і поділ на час прийняття конституції. Сама назва «Основний Закон», чітко вказана в преамбулі, теж не випадкова: розробники нормативно-правового акта вважали його перехідним документом, який припинить існувати, як тільки буде прийнята єдина конституція. Власне, це теж згадано у преамбулі від 1949 року: «Німецький народ...прийняв цей Основний Закон, щоб надати новий порядок політичному життю на перехідний період. Він діє також від імені тих німців, яким було відмовлено в участі. Увесь німецький народ покликаний шляхом вільного самовизначення завершити єдність і свободу Німеччини»¹⁰. Слід звернути увагу і на чинне формулювання цих же положень: «Німці на землях... досягли єдності і свободи Німеччини у вільному самовизначенні. Цей Основний Закон тому застосовується до всього німецького народу»¹¹.

Отже, автори Основного Закону вважали, що навіть великий обсяг цього акта підкреслює факт, що це лише своєрідна інструкція з подолання перехідного, небажаного режиму та нової геополітичної реальності Німеччини, поділеної холодною війною. Тож і відсутність демократичної легітимізації, і назва лише підсилювали перехідний характер, зазначений саме у преамбулі. Втім, та ж преамбула, як складова Основного Закону, була після досягнення згаданої цілі змінена, як і конституція загалом. Її нормативний характер, а найдужче – три цілі (єдність Німеччини, підтримка світового миру і рівне партнерство у об'єднаній Європі) прямо впливають на тлумачення подальших норм. Тож відкритість Основного Закону щодо євроінтеграції, деталізована у статтях 23 та 24, встановлена вже у Преамбулі¹².

З іншого боку, навіть відсутність преамбули, а також дискусії стосовно доповнення нею конституції є характеристикою як національної, так і конституційної ідентичності. Непоодинокі випадки, коли преамбулу додають до тексту конституції постфактум, тож твердження, що преамбула фіксує історичний момент, є інколи нерелевантними. Якщо у преамбулі Конституції України містяться передумови і наміри суб'єкта прийняття конституції, то до Конституцій Латвії та Естонії преамбули були додані пізніше, і ось з яких причин. Конституція Латвії, до прикладу, була прийнята ще у 1922 році і базувалась ще на Веймарській конституції Німеччини. Найстаріша чинна конституція в Європі – вона не діяла впродовж періоду радянської окупації, але знову набула чинності після того, як Латвія стала незалежною. Натомість преамбула, яка виражає ідентичність держави, була додана лише у 2014 році. Положення її доволі чітко виражають вектор розвитку держави та розірвання зв'язку з радянським минулим, зокрема: «Народ Латвії не визнає окупаційних режимів, опирається їм і відновлює свою свободу, повертаючи національну незалежність 4 травня

¹⁰ Basic Law of the Federal Republic of Germany 1949. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/7fa618bb-604e-4980-b667-76bf0cd0dd9b/publishable_en.pdf.

¹¹ Basic Law for the Federal Republic of Germany, last amended on 28 March 2019. P. 13. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>

¹² Bröhmer J. 60 Years German Basic Law: The German Constitution and its Court. The Malaysian Current Law Journal. Sdn Bhd. 2012. P. 68 URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=cb2827ff-3310-89d2-b72c-f2e39b7022e8&groupId=268877.

1990 року на основі континуїтету держави. Він вшановує своїх борців за свободу, поминає жертв іноземної влади, засуджує комуністичний та нацистський тоталітарні режими і їхні злочини»¹³. Раніше основою конституції була концепція громадянського націоналізму – тобто ідея політичної, а не етнічної нації. «Націоналізація» конституції була спровокована контраверсійним референдумом щодо російської мови як другої державної в Латвії, що відбувся в 2012 році. (Схожі ідеї постійно виникали і в українському суспільстві). Іншими словами, преамбула розглядалась як запобіжний захід, аби уникнути схожих ситуацій у майбутньому. Тож логічним є і формулювання про «гарантії існування і розвитку Латвійської нації, її мови та культури через століття», водночас підкреслено, що Латвійська держава була проголошена ще 18 листопада 1918 року, а народ Латвії виборов свою державу у визвольній війні. Тим самим однозначно стверджується, що радянський період був окупаційним режимом. Водночас цим автори преамбули не обмежились: Латвія була названа теж національною державою (поруч з демократичною і соціально відповідальною), яка поважає етнічні меншини. «З усвідомленням рівного статусу в міжнародній спільноті, Латвія захищає національні інтереси...»

Латвійські науковці зазначають: інституціоналізація історичних наративів державою створила офіційне бачення Батьківщини, повідомлення якого стосуються історичного досвіду держави та відносин з сусідами. Прийняття преамбули було усвідомленим політичним вибором, щоб окреслити націоцентричну ідентичність держави і перемкнутись з цілковито громадянської моделі суспільства до етнічно-спрямованої ієрархії. Буквально тлумачачи текст преамбули, можна дійти висновку, що Конституція була прийнята не від імені латвійської нації, а радше для забезпечення її потреб і захисту. «Протекціонізм» конституції вбачається і у згадках негативного історичного досвіду, і у вищезгаданій вірності Латвії. Генеза ідентичності Латвії чітко прописана в преамбулі: з давніх часів вона сформована латвійською і лівською традиціями, латвійською народною мудрістю, латиською мовою, універсальними людськими та християнськими цінностями. Згодом вкотре підтверджується, що лише латиська є єдиною офіційною мовою. Власне й згадка малої спільноти лівів, що фактично втратила свою мову, але отримала спеціальний статус у преамбулі, теж є символічною, адже Латвія – єдине місце у світі, де лівська культура була збережена. Отже, підкреслена її унікальність як неодмінна складова будь-якої ідентичності.

Саме такий підхід був спричинений міцним зв'язком між «народом Латвії» та «латвійською нацією» як політичним суб'єктом, що сформувала ядро народу, будучи його центральним елементом. Отож, культурна ідентичність за умовчанням – латвійська теж. Тим паче, преамбула підкреслює, що утворення держави відбулось шляхом об'єднання історичних латвійських земель, тож етнічні латвійські землі не простягаються за межі кордонів (за винятком Абрене (Питалово), що в 1944 році було передане Росії). Формулювання, що держава є гарантом «існування і розвитку латвійської нації, мови і культури» є трансфером естонського підходу щодо етно-культурних питань, що свідчить, що в цих балтійських державах мова універсально тлумачиться як «найпотаємніша святиня етнічності»¹⁴.

Розгляньмо також у цьому контексті приклад Естонії. Конституція була прийнята в 1992 році, а преамбула додана лише у 2007 році, хоча текстуально йдеться про фіксацію референдуму 28 червня 1992 року. Ціль доповнення теж видається очевидною: йдеться про «непереборне право народу Естонії на самовизначення», проголошене ще у 1918 році; ціль держави як захист миру та народу від агресії ззовні; гарантії збереження естонського народу, естонської мови та естонської культури через віки¹⁵.

Загалом зміни до преамбул часто свідчать і про ціннісні переорієнтації, а не лише про спроби відмежування від минулого чи окупанта. Новообрана у 2010 році парламентська більшість

¹³ The Constitution of the Republic of Latvia. 2014. URL: <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution/>

¹⁴ Kascian K. Preamble to Latvia's Constitution: How to Evade the Venice Commission? URL: <https://www.icelds.org/2017/12/20/preamble-to-latvias-constitution-how-to-evade-the-venice-commission/>

¹⁵ English translation of the Constitution of Estonia (including the Constitution Amendment Act). Website of the President of the Republic of Estonia. URL: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>

внесла зміни у преамбулу конституції Угорщини, що науковці тлумачать як заяву про конституційну ідентичність з намаганням кодифікувати, що означає бути угорцем. Преамбула суттєво збільшилась у розмірах, змінила стиль викладу на урочистий та втілювала безпрецедентний зсув характеристик угорського конституціоналізму. Свобода, рівність та демократія із конституції 1949 р. були замінені цінностями сім'ї, нації та вірності, з релігійним забарвленням, що ознаменувало кінець світського конституціоналізму в державі¹⁶.

Висновок про те, що частіше розгорнута преамбула міститься в конституціях держав, які тільки-но одержали незалежність, або щодо суверенітету яких все ще існують певні загрози, теж не голосливий. Наприклад, у конституції Чорногорії, держави, яка одна з останніх здобула незалежність, доволі об'ємна преамбула, яка наголошує на кількох стратегічно важливих для конституційної ідентичності чинниках: по-перше, рішенні громадян Чорногорії жити в незалежній та суверенній державі, прийнятому на референдумі 21 травня 2006 року, по-друге, переліку національних меншин, які, втім, самовизначились як вільні і рівні громадяни, по-третє, включенню до переліку ключових цінностей толерантності і мультикультуралізму. Промовистими є також згадка про збалансований розвиток усіх регіонів та співпрацю на рівних умовах з іншими народами і державами, як і євроінтеграція та євроатлантична інтеграція¹⁷.

Дискусії виникали і стосовно преамбули до Конституції Польщі 1997 року. Хоч зміни до цієї преамбули не вносились, але сам факт її наявності був доволі контраверсійним; додано преамбулу було лише в кінцевій редакції. В доктрині польського конституційного права досі є три підходи щодо нормативності преамбули: преамбула має той же нормативний характер, що і решта конституції; преамбула не має не лише нормативного характеру, а й правового; преамбула має обов'язкову дію, але не викликає правових наслідків сама по собі. Власне, таку позицію підтримав і Конституційний Трибунал, адже преамбула визначає мету закону і детермінує його характер, що впливає, зокрема, й на оцінку конституційності¹⁸. І в цьому випадку теж преамбула красномовно стосовно ключових конституційних цінностей, які після періоду ПНР слід було вберегти. Оскільки Польща є державою моноетнічною, жодних згадок про національні меншини чи мультикультуралізм тут нема – лише формулювання «Польський народ – всі громадяни Республіки Польща, як ті, що вірять в Бога, що є джерелом правди, справедливості і блага, так і ті, що не поділяють цієї віри, а вказані універсальні цінності виводять з інших джерел...». Залишивши питання наявності у формулюванні *Invocatio Dei* до наступних наукових пошуків, звертаємо увагу на формулювання, яке навіть в основу рівності ставить право сповідувати чи не сповідувати релігію. Окрім цього, згадується «культура, закорінена в християнській спадщині Народу і загальнолюдські цінності», «найкращі традиції Першої і Другої Речі Посполитої», «тисячолітній доробок і зв'язки спільноти з родичами, розкиданими по світу», «почуття відповідальності перед Богом чи власним сумлінням». Наголос робиться також на потребі співпраці зі всіма державами та пам'яті часів, коли основоположні права і свободи людини порушувались, а ці чинники і формують пріоритетні для конституційної ідентичності цінності¹⁹.

Польські науковці вказують на наступне: звернення в преамбулі до «християнської спадщини Народу» звертає увагу на роль релігійних цінностей в історії Польщі і їх вплив на почуття національної ідентичності та тягlosti, водночас підкреслюючи культурну різноманітність. Водночас дихотомія за ставленням до релігії була своєрідним компромісом Конституційної комісії і об'єктом критики: буцімто частина громадян (віруючих) виводить універсальні цінності від Бога, а інша (невіруючі) – «з інших джерел», тобто невідомо від кого і чого. Отож, джерело конституційних

¹⁶ Dobias K. The role of constitutional identity in the responses to the terror attacks in France and the refugee-management crisis in Hungary. *Annual Review of Constitution-Building Processes*: 2015. 2015. P. 107.

¹⁷ Montenegro's Constitution of 2007. *Constitute*. 2019. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf.

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2007 r, sygn. akt K 2/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070850571/T/D20070571TK.pdf>

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

цінностей є загадковим і відірваним від змісту, а спроби гармонізації християнської візії з світоглядним компромісом видаються примусовими. Інша критика стосувалась надмірної розбудови релігійних елементів, що значно перевищувало нормативи. Ще одна згадка Бога відносно почуття відповідальності теж сумнівна, адже при текстуальному тлумаченні видається, нібито особам віруючим відмовлено у відповідальності перед власним сумлінням або дискриміновано вірян немонотеїстичних релігій (через форму однини у слові «Бог»). І хоч малоймовірно, щоб такими були наміри конституцієдавця, спроби компромісу (часто невдалі) між декларованою світськістю і сильним впливом релігії на ідентичність у Польщі тривають і досі.

Невипадковим є і негативна оцінка комуністичного періоду (цілком зрозуміло, що йдеться про ПНР). Сильне емоційне забарвлення і помітний осуд впливають на оцінку судами подій того часу відповідно до цілей, передбачених преамбулою. Натомість згадка про співпрацю зі всіма державами, навпаки, означає відкритість Польщі до Європи і світу та не суперечить почуттю національної ідентичності. Також автори конституції не піддалися спокусі знівелювати минуле і згадали про культурну тисячолітню ідентичність²⁰.

Польська дослідниця Малгожата Стефанюк зазначає, що такі контраверсії спричинені й природою тлумачення преамбули: може це бути рівень описовий, дослівного аналізу тексту, директивний, коли інтерпретатор намагається реконструювати директиви і «спосіб передумови», у якому первинним є прагнення відтворити погляди і цінності в сучасному для законодавця суспільства. Дослідниця вважає другий спосіб достатньо суперечливим через часто вербальний переконливо-пропагандистський спосіб викладу преамбули, а спроби пошуків прихованого сенсу можуть призводити до розширеного тлумачення. Компромісною є презумпція раціональності законодавця, поєднання з телеологічним тлумаченням: тоді стає можливою еластична інтерпретація в залежності від соціально-економічних умов, без необхідності постійного внесення змін²¹.

Повертаючись до українського досвіду: можна помітити, що для постсоціалістичних держав притаманним є контраверсійність, великий обсяг преамбул до конституцій, внесення змін до них, що не дивно, адже це характерна декларація про суверенне право на установчу владу народу. Конституційна ідентичність проявляється найбільш яскраво саме у преамбулі, проте часто на момент прийняття конституції ця ідентичність ще не сформована, а лише заявлена. Однак, зважаючи на декларативну природу преамбули, це не є вагомою перешкодою. Натомість зміни, згадані вище, часто є вимушеними: преамбула до конституції може суперечити наявним суспільним відносинам, ще при прийнятті було заявлено про тимчасовість і перехідний характер преамбули (як у Конституції ФРН), або ж зміни були вимушеним кроком у протидії від загроз для конституційних цінностей (як-от впровадження другої державної мови, якщо раніше преамбула була доволі етнічно нейтральною). Інколи євроінтеграційний курс, окреслений загальною, закладений ще задовго до вступу до ЄС (як у Конституції Польщі). Однак у випадку внесення змін до преамбули Конституції України зовсім немає певності щодо неминучості вказівки на підтвердження європейської ідентичності власне у преамбулі.

Висновки. З вищевикладеного підсумовуємо: преамбула як політично-юридична інтегральна складова конституції є найчіткішим виразником конституційної ідентичності, втім одночасно фіксує момент прийняття конституції і намір народу втілити його установчу владу через таке прийняття. Саме тому часто преамбула додається в останній момент і викликає багато критики. Також виникає своєрідний конфлікт, коли внаслідок історично зумовлених змін в частину конституції, яка водночас декларує намір про прийняття конституції і описує ключові цінності, актуальні і зараз, вносяться зміни: така ситуація є доволі типовою для постсоціалістичних держав. Такий

²⁰ Banaszak B. Prawne znaczenie Preambuły do Konstytucji RP z 1997 roku. Księga pamiątkowa poświęcona doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi. - 2018. / red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. P. 20, 52-54. URL: http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89822/01_B_Banaszak_Prawne_znaczenie_Preambuły_do_Konstytucji_RP_z_1997.pdf

²¹ Stefaniuk M.E. Preambuła Aktu Normatywnego w Doktrynie Oraz w Procesie Stanowienia i Stosowania Polskiego Prawa w Lat-ach 1989-2007. Lublin: Wydawnictwo UMCS. 2009. Ss. 21, 112-115.

конфлікт є неминучим в силу самої природи преамбули, але, як свідчить практика, бажаним внесення змін до преамбули є лише у випадку настільки значимих метаморфоз, що преамбула до конституції не може залишатись у попередній редакції, не суперечачи при тому наявній суспільній дійсності.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Banaszak B. Prawne znaczenie Preambuly do Konstytucji RP z 1997 roku. Księga pamiątkowa poświęcona doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi. - 2018. / red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. URL: http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89822/01_B_Banaszak_Prawne_znaczenie_Preambuly_do_Konstytucji_RP_z_1997.pdf
2. Bröhmer J. 60 Years German Basic Law: The German Constitution and its Court. The Malaysian Current Law Journal. Sdn Bhd. 2012. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=cb2827ff-3310-89d2-b72c-f2e39b7022e8&groupId=268877.
3. Dobias K. The role of constitutional identity in the responses to the terror attacks in France and the refugee-management crisis in Hungary. Annual Review of Constitution-Building Processes: 2015. 2015. C. 107.
4. Drinóczi T. The identity of the constitution and constitutional identity: Opening up a discourse between the Global South and Global North. Iuris Dictio. 2018. URL: https://www.usfq.edu.ec/publicaciones/iurisDictio/archivo_de_contenidos/Documents/IurisDictio_21/iu21_05.pdf.
5. Młynarska-Sobaczewska A. Normatywizacja pamięci zbiorowej w preambułach do konstytucji państw postkomunistycznych. Przegląd Prawa Konstytucyjnego. 2014. URL: <https://marszalek.com.pl/przegladprawakonstytucyjnego/ppk18/14.pdf>
6. Kascian K. Preamble to Latvia's Constitution: How to Evade the Venice Commission? URL: <https://www.icelds.org/2017/12/20/preamble-to-latvias-constitution-how-to-evade-the-venice-commission/>
7. Stefaniuk M.E. Preambuła Aktu Normatywnego w Doktrynie Oraz w Procesie Stanowienia i Stosowania Polskiego Prawa w Latach 1989-2007. Lublin: Wydawnictwo UMCS. 2009. 626 s.
8. Батанов О. Конституційний лад України: протиріччя, конфліктогенний потенціал, виклики сучасності. Судова апеляція. 2019. № 2. С. 38-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2019_2_12
9. Шемшученко О. Преамбула. Юридична енциклопедія. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2003. Т. 5. 736 с.

Перелік юридичних документів:

1. Basic Law of the Federal Republic of Germany 1949. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/7fa618bb-604e-4980-b667-76bf0cd0dd9b/publishable_en.pdf.
2. Basic Law for the Federal Republic of Germany, last amended on 28 March 2019. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
3. English translation of the Constitution of Estonia (including the Constitution Amendment Act). Website of the President of the Republic of Estonia. URL: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>.
5. Montenegro's Constitution of 2007. Constitute. 2019. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf.
6. The Constitution of the Republic of Latvia. 2014. URL: <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution/>
7. The constitution of the republic of Croatia. Constitution Society. URL: <https://www.constitution.org/cons/croatia.htm>
8. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2007 r, sygn. akt K 2/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070850571/T/D20070571TK.pdf>.
9. У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Висновок Конституційного суду від 22 листопада 2018 року № 3-в/2018. 2018. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018.pdf
10. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2019. №9. С. 50.
11. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
12. У справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) від 22 листопада 2018: Окрема думка судді Мельника М.І. стосовно висновку Конституційного суду України. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018_2.pdf

References

Bibliography:

1. Banaszak B. Prawne znaczenie Preambuly do Konstytucji RP z 1997 roku. Księga pamiątkowa poświęcona doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi. - 2018. / red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. URL: http://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89822/01_B_Banaszak_Prawne_znaczenie_Preambuly_do_Konstytucji_RP_z_1997.pdf
2. Bröhmer J. 60 Years German Basic Law: The German Constitution and its Court. The Malaysian Current Law Journal. Sdn Bhd. 2012. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=cb2827ff-3310-89d2-b72c-f2e39b7022e8&groupId=268877.
3. Dobias K. The role of constitutional identity in the responses to the terror attacks in France and the refugee-management crisis in Hungary. Annual Review of Constitution-Building Processes: 2015. 2015. C. 107.
4. Drinóczi T. The identity of the constitution and constitutional identity: Opening up a discourse between the Global South and Global North. Iuris Dictio. 2018. URL: https://www.usfq.edu.ec/publicaciones/iurisDictio/archivo_de_contenidos/Documentos/IurisDictio_21/iu21_05.pdf.
5. Młynarska-Sobaczewska A. Normatywizacja pamięci zbiorowej w preambułach do konstytucji państw postkomunistycznych. Przegląd Prawa Konstytucyjnego. 2014. URL: <https://marszalek.com.pl/przegladprawakonstytucyjnego/ppk18/14.pdf>
6. Kascian K. Preamble to Latvia's Constitution: How to Evade the Venice Commission? URL: <https://www.icelds.org/2017/12/20/preamble-to-latvias-constitution-how-to-evade-the-venice-commission/>
7. Stefaniuk M.E. Preambuła Aktu Normatywnego w Doktrynie Oraz w Procesie Stanowienia i Stosowania Polskiego Prawa w Latach 1989-2007. Lublin: Wydawnictwo UMCS. 2009. 626 s.
8. Batanov O. Konstitucijnij lad Ukrayini: protirichchya, konfliktogennij potencial, vikliki suchasnosti. Sudova apelyaciya. 2019. № 2. S. 38-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2019_2_12
9. Shemshuchenko O. Preambula. Yuridichna encyklopediya. K.: Ukrayinska encyklopediya im. M. P. Bazhana. 2003. T. 5. 736 s.

List of legal documents:

1. Basic Law of the Federal Republic of Germany 1949. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/7fa618bb-604e-4980-b667-76bf0cd0dd9b/publishable_en.pdf.
2. Basic Law for the Federal Republic of Germany, last amended on 28 March 2019. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
3. English translation of the Constitution of Estonia (including the Constitution Amendment Act). Website of the President of the Republic of Estonia. URL: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>.
5. Montenegro's Constitution of 2007. Constitute. 2019. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007.pdf.
6. The Constitution of the Republic of Latvia. 2014. URL: <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution/>
7. The constitution of the republic of Croatia. Constitution Society. URL: <https://www.constitution.org/cons/croatia.htm>
8. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2007 r, sygn. akt K 2/07. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070850571/T/D20070571TK.pdf>.
9. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
10. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru): Zakon Ukrainy vid 7 liutoho 2019 roku № 2680-VIII / Verkhovna Rada Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2019. №9. S. 50.
11. U spravi za konstytutsiinym zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru): Vysnovok Konstytutsiinoho sudu vid 22 lystopada 2018 roku № 3-v/2018. 2018. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018.pdf
12. U spravi za konstytutsiinym zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru) vid 22 lystopada 2018: Okrema dumka suddi Melnyka M.I. stosovno vysnovku Konstytutsiinoho sudu Ukrainy. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_v_2018_2.pdf

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УРЯДІВ КРАЇН ЄС

ПРЕЗИДЕНТОМ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ ОБРАЛИ ІТАЛІЙЦЯ САССОЛІ

3 липня 2019

Президентом Європейського парламенту на сесії у Страсбурзі обрали італійця Давіда-Марію Сассолі. У другому раунді голосування Сассолі, який представляє групу "Прогресивний альянс соціалістів і демократів", підтримали 345 євродепутатів при мінімально необхідних 334. В першому раунді для перемоги йому не вистачило 7 голосів.

Для обрання кандидату необхідно було набрати 50%+1 голос. Голосування відбувалося бюлетенями за таємною процедурою. Друге місце посів чех Ян Заграділ від фракції "Європейські консерватори і реформісти" – 160 голосів.

Представниця Німеччини Ска Келлер від фракції "Зелені – Європейський вільний альянс" набрала 119 голосів, іспанку Сіру Рего від лівої політичної групи "Європейські об'єднані ліві/Ліво-зелені Півночі" підтримали 43 євродепутати.

63-річний Сассолі тривалий час працював журналістом в Італії, в 2009 р. пішов у політику і був обраний до Європарламенту від Демократичної партії, яка на той час була при владі в країні. В 2014 році він знову став євродепутатом від Демпартії і був обраний на посаду віцепрезидента Європарламенту. Зазначимо, що попереднім президентом Європарламенту також був представник Італії – Антоніо Таяні.

АВСТРІЯ РАТИФІКУВАЛА УГОДУ ПРО КУЛЬТУРНУ СПІВПРАЦЮ З УКРАЇНОЮ

4 липня 2019

Національна рада Австрії ратифікувала угоду між Кабінетом міністрів України та урядом Республіки Австрія про співробітництво у галузях освіти, науки і культури. Відповідне рішення ухвалили одногосно під час

засідання Нижньої палати парламенту у Відні. "Україна є вагомим складовою частиною нашої політики щодо стабільності та добросусідства. Ми опікуємося цим не лише на Західних Балканах, але також в рамках Східного партнерства. І саме тут є дуже важливою співпраця з Україною як найбільшою країною. Водночас вагомим інструментом є не лише економічна співпраця, але також співробітництво у сфері освіти, науки та культури – сферах, де можна застосувати так звану м'яку силу. І запропонована угода вперше визначає правові рамки для цієї співпраці в цих сферах", – заявив перед голосу-

вання у парламенті федеральний міністр з питань Європи, інтеграції та закордонних справ Александер Шалленберг. Посол України в Австрії Олександр Щерба пояснив, що угода надасть можливість значно

інтенсифікувати українсько-австрійську культурну співпрацю, задіяти нові інструменти та можливості. "Ця угода була необхідною для активізації роботи на напрямку, який є принципово важливим для українсько-австрійських відносин, а саме – освіта, наука та культура. І саме ці напрямки останнім часом найбільш активно розвиваються", – сказав Щерба.

За словами посла, в австрійської сторони є інтерес активніше працювати з українськими регіонами, і ця угода надасть їм таку можливість. З іншого боку, документ дозволить українській стороні розширити коло програм, які зараз імплементуються. Верховна Рада України ратифікувала угоду у грудні 2018 року. Вона набуде чинності після того, як австрійська сторона повідомить про завершення усіх юридичних процедур з ратифікації. Як відомо, угоду між Кабінетом міністрів України та урядом Республіки Австрія про співробітництво у галузях освіти, науки і культури було підписано у Києві 14 березня 2018 р. очільниками МЗС – Павлом Клімкіним та Карін Кнайссль в присутності президентів України та Австрії.

Міжурядова угода є рамковою і визначає погоджені сторонами напрямки та форми співробітництва у сферах освіти, науки і культури. Зокрема, йдеться про співробітництво у сферах викладання та досліджень між вищими навчальними закладами та іншими науковими установами, обміни студентами і викладачами.

Документ передбачає підтримку сторонами організації культурних заходів: гастролей, виставок, концертів, фестивалів, театральних вистав та інших мистецьких акцій. Заохочуватимуться і контакти між музейними установами і бібліотеками.

Для реалізації положень угоди передбачено створення змішаної комісії, до складу якої входитимуть представники відповідних органів обох сторін. Засідання комісії мають проводитися, як правило, раз на 4 роки. До компетенції комісії належать оцінка стану реалізації домовленостей та конкретних проєктів, підготовка пропозицій щодо подальшої співпраці, зокрема організаційні та фінансові питання. Також угода містить положення про підтримку діяльності "Українського інституту" в Австрії.

ВИБОРИ В ГРЕЦІЇ ВИГРАЛА ОПОЗИЦІЯ

8 липня 2019

Правоцентристська "Нова демократія" отримала рішучу перемогу на загальних грецьких виборах у неділю, проклавши

дорогу для свого лідера Кіріакоса Міцотакіса до формування уряду з комфортною більшістю. Після підрахунку понад 90% голосів, "Нова демократія" мала 39,8%, порівняно з 31,5% для лівої партії СИРІЗА нинішнього глави уряду Алексіса Ципраса.

Ультраправа партія "Золотий Світанок" не пододала поріг у 3%, необхідний для входження в парламент. Це величезне падіння підтримки партії, яка стала третьою за величиною в грецькому парламенті під час фінансової кризи країни.

Отже, "Нова демократія" може розраховувати на абсолютну більшість в парламенті – 158 з 300 місць з урахуванням 50 додаткових мандатів, які, згідно з грецьким виборчим правом, отримує переможець виборів. Це дозволить партії самостійно сформувати уряд. Ципрас вже подзвонив Міцотакісу і привітав його з перемогою, повідомили в штабі лідируючої партії. Водночас 10 місць в парламенті отримує ультраправа проросійська партія "Грецьке рішення" екс-журналіста Кіріакоса Велопулоса. За неї проголосували 3,71% виборців.

Ще 7,94% підтримали лівоцентристський Рух за зміни KINAL, 5,35% – Комуністичну партію. Міцотакіс в ніч на понеділок, 8 липня, пообіцяв громадянам країни зниження податків, залучення інвестицій і поживлення економіки.

ЄВРОПАРЛАМЕНТ ОБРАВ УРСУЛУ ФОН ДЕР ЛЯЕН ПРЕЗИДЕНТОМ ЄВРОКОМІСІЇ

16 липня 2019

Європейський парламент проголосував за призначення міністра оборони Німеччини Урсули фон дер Ляен на посаду президента Європейської комісії. За призначення фон дер Ляен проголосували 383 євродепутати, при мінімально необхідних 374. Проти – 327, утрималися – 22. Загалом в сесійній залі були присутні 733 євродепутати.

Голосування відбувалося бюлетенями і було таємним, тому достеменно невідомо, хто з депутатів підтримав призначення. Раніше групи "Зелених" і "Лівих" категорично заявляли, що не голосуватимуть за фон дер Ляен. Також проти її призначення виступали німецькі ультраправі.

Фон дер Ляен 1 листопада замінить на посаді чинного президента Єврокомісії Жан-Клод Юнкера. Вона стане першою жінкою на чолі Єврокомісії. До виборів в Європарламент вона не була у списку кандидатів на

посаду, вважалося, що призначать німця Манфреда Вебера. Однак в результаті тривалих переговорів його кандидатура, як і інших топ-кандидатів, відпала. Як наслідок, лідери ЄС на саміті узгодили кандидатуру Фон дер Ляен.

У Німеччині фон дер Ляен в останні роки критикували за незадовільний стан збройних сил, а парламентський комітет веде розслідування щодо залучення консультантів для Міністерства оборони.

ПРЕМ'ЄР КОСОВА ПОДАВ У ВІДСТАВКУ: ЙОГО ВИКЛИКАВ СУД В ГААЗІ

19 липня 2019

Прем'єр-міністр Косова Рамуш Харадінай подав у відставку в п'ятницю. Причиною він назвав виклик до Спеціального трибуналу в Гаазі для дачі свідчень у якості підозрюваного у скоєнні військових злочинів. За його словами, обвинувачення йому наразі не висунули. "Честь прем'єр-міністра і держави повинна бути збережена", – сказав він, оголошуючи про відставку.

Харадінай повідомив, що після його відставки президент Хашим Тачі розпочне консультації з партіями про проведення дострокових виборів. Після цього, за його словами, він поверне мандат народу.

Спеціальний трибунал в Гаазі був сформований для встановлення винних за скоєні під час війни у Косові злочини. Харадінай був прем'єром Косова з 2017 року. Він вже вдруге йде з поста прем'єр-міністра через підозру у скоєнні військових злочинів.

У 2005 році він подав у відставку після того, як Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії (МТКЮ) в Гаазі звинувачував його у злочинах проти людяності і порушенні законів та звичаїв війни, але його виправдали через відсутність переконливих доказів. Харадінай був командувачем Армії визволення Косова – албанського збройного формування, що відстоювало самостійність Косова від Югославії і боролася з сербськими силами у конфлікті 1998-1999 років.

В УРЯДІ ХОРВАТІЇ ВІДБУЛИСЯ НАЙБІЛЬШІ ПЕРЕСТАНОВКИ В ІСТОРІЇ

19 липня 2019

Прем'єр-міністр Хорватії Андрей Пленкович призначив шість нових міністрів, що стало найбільшою урядовою перестановкою в історії країни. Габрієла Жалац (міністр фондів ЄС) пішла у відставку після низки скандалів, її замінить міністр праці та пенсій Марко Павіч, а його портфель візьме 34-річний Йосіп Аладрович.

Наду Мурганіч (міністра соціальної допомоги) замінить Весна Бедеківич. Томіслава Толушича (сільське господарство) замінить його держсекретар Марія Вучкович, а кар'єрний дипломат Горан Грліч Радман буде керувати зовнішньою політикою.

Пленкович вибрав молодих, лояльних і проєвропейських союзників, подаючи сигнал бунтівним силам у партії, йдеться у повідомленні. Єдиним вакантним місцем залишається посада хорватського єврокомісара, стосовно якої прем'єр-міністр наразі не розкриває карти.

НОВИМ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРОМ БРИТАНІЇ ОБРАНИЙ БОРИС ДЖОНСОН

23 липня 2019

Члени Консервативної партії Британії обрали колишнього мера Лондона і ексглаву МЗС Бориса Джонсона лідером своєї політичної сили. За кандидатуру Джонсона проголосували понад 92 тисячі зі 160 тисяч членів Консервативної партії. Голосування, яке тривало протягом місяця, завершилося в понеділок увечері. На посаду глави партії і прем'єра претендував також чинний глава МЗС Джереми Хант.

Переможець офіційно вступить на посаду прем'єр-міністра в середу вдень, замінивши Терезу Мей, яка пішла у відставку

через те, що не змогла змусити парламент ратифікувати угоду щодо Brexit.

Джонсон пішов у відставку з поста міністра закордонних справ рік тому через незгоду зі стратегією Мей щодо Brexit. Він неодноразово обіцяв вивести Британію з ЄС 31 жовтня з угодою або без неї.

БОРИС ДЖОНСОН ОФІЦІЙНО СТАВ НОВИМ ПРЕМ'ЄРОМ БРИТАНІЇ

24 липня 2019

Колишній глава МЗС Британії та новообраний лідер Консервативної партії Борис Джонсон офіційно став новим прем'єр-міністром країни. Борис Джонсон офіційно обійняв посаду глави уряду після того, як на зустрічі в Букінгемському палаці Єлизавета II попросила його сформувати новий склад уряду.

Очікується, що Джонсон збільшить кількість жінок на посадах в своєму уряді та підвищить представництво етнічних меншин. Джонсон прибув на аудієнцію з королевою після того, як його кортеж намагались заблокувати екоактивісти.

У день його вступу на посаду три члени уряду Терези Мей подали у відставку, оскільки вони виступають категорично проти виходу країни з Євросоюзу без угоди з Брюсселем.

Джонсон наполягає, що виведе країну з ЄС до 31 жовтня, навіть якщо парламент не схвалить відповідну угоду і доведеться реалізувати жорсткий сценарій виходу.

ВИЗНАЧЕНО ТРЬОХ КАНДИДАТІВ ДЛЯ ОБРАННЯ СУДДЕЮ ЄСПЛ ВІД УКРАЇНИ

26 липня 2019

Комісія для проведення конкурсу з добору кандидатів для обрання суддею Європейського суду з прав людини від України визначила імена трьох кандидатів. Про це повідомили у пресслужбі глави держави.

Відзначається, що комісія 25-26 липня провела співбесіди з кандидатами, які були допущені до участі у конкурсі та взяли участь у тестуванні щодо визначення рівня володіння офіційними мовами Ради Європи. За підсумками конкурсу комісія ухвалила рішення рекомендувати для обрання суддею Європейського суду з прав людини від України Олену Бойченко, Миколу Гнатовського та Павла Пушкаря.

Список кандидатів надіслано до Міністерства закордонних справ України для подальшого внесення в установленому порядку до Ради Європи.

У пресслужбі президента зазначили, що всі учасники конкурсу продемонстрували "надзвичайно високий рівень

професійної компетентності", тому вибір був "надзвичайно складний".

Слід зазначити, що крайній термін для подання списку кандидатів на посаду судді ЄСПЛ Київ зірвав ще торік. На початку квітня попередній президент Петро Порошенко підписав указ про конкурс із добору кандидатів у судді, який, за словами уповноваженого у справах ЄСПЛ Івана Ліщини, не відповідав нормам Ради Європи.

Президент Володимир Зеленський у червні оголосив новий конкурс на добір кандидатур суддів від України до ЄСПЛ. До складу комісії увійшли 5 експертів-правників.

В ЄСПЛ працюють 47 суддів – по одному від кожного члена Ради Європи. У квітні 2019-го спливає термін повноважень судді від України в Страсбурзі Ганни Юдківської. Її повноваження продовжуються автоматично до обрання наступного судді.

За правилами Ради Європи Україна має подати до Страсбурга три кандидатури, з яких ПАРЄ обирає того, хто стане суддею.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД РУМУНІЇ СКАСУВАВ СКАНДАЛЬНІ ЗМІНИ, ЩО ПОСЛАБЛЮВАЛИ БОРОТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ

29 липня 2019

Конституційний суд Румунії в понеділок відмінив зміни до Кримінального кодексу, внесені правлячими соціал-демократами, які зупинили б багато антикорупційних справ в одній з найбільш корумпованих країн Євросоюзу.

Це вже вдруге Конституційний суд скасував зміни до кримінального кодексу, внесені правлячою коаліцією соціал-демократів та їхнім молодшим партнером, партією ALDE.

Поправки передбачали скорочення терміну позовної давності деяких правопорушень. Такий крок автоматично припинив би ряд справ, зменшив терміни ув'язнення та декриміналізував недбалість на робочому місці.

24 квітня нижня палата парламенту Румунії схвалила зміни до кримінального кодексу.

У Європейській комісії критикували Румунію за відсутність прогресу у проведенні судової реформи, спробах проштовхнути правові зміни, які послаблюють незалежність судової влади, та допомогти політикам, звинуваченим у корупції, зокрема лідеру Соціал-демократичної партії Лівіу Драгні.

КС оприлюднить подробиці рішення пізніше у понеділок. Законопроекти повертаються до парламенту, який повинен змінити їх відповідно до рішення суду.

Венеціанська комісія попередньо рекомендувала повністю скасувати ці два законопроекти.

Нагадаємо, в суботу у Бухаресті відбувся масовий протест проти халатності і некомпетентності поліції.

Протестувальники стверджували, що очевидне недбале поводження з вбивствами показало, що зміни до судового законодавства послабили не лише антикорупційні справи, а й здатність держави боротися з тяжкими злочинами.

БРИТАНІЯ ВВЕДЕ ПРЯМЕ ПРАВЛІННЯ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ В РАЗІ ВИХОДУ З ЄС БЕЗ УГОДИ

29 липня 2019

Уряд Великої Британії планує ввести пряме правління в Північній Ірландії в разі виходу з Євросоюзу без угоди.

"Ми подбаємо про те, щоб все було в порядку, щоб не було вакууму, щоб була ефективна поведінка уряду", – сказав міністр закордонних справ Домінік Рааб. Він додав, що "пріоритет номер один полягає в тому, щоб сторони в Північній Ірландії відродили виконавчу владу і Асамблею, щоб фактично вони могли взяти на себе відповідальність і контроль".

Раніше в британському МЗС неодноразово виключали пряме правління в Північній Ірландії в разі "жорсткого" Brexit 31 жовтня. Його впровадження буде вважатися політично токсичним і фактично призведе до припинення дії Белфастської угоди.

Відповідаючи на питання, чи буде уряд видавати закони про

пряме правління в Північній Ірландії в разі відсутності угоди, Рааб заявив, що законодавство необхідно буде розглянути "в рамках сценарію без угоди". "Ми подбаємо про те, щоб всі домовленості, чи це нормативні, чи адміністративні, були виконані, щоб у нас не було вакууму", – сказав він.

У Північній Ірландії немає уряду з січня 2017 року, що є рекордом в світовій історії. Уряд розпався через провальний екологічний проєкт. Незабаром розкол розширився і на інші культурні і політичні питання, а спроби відновити роботу застопорилися.

Нагадаємо, прем'єр-міністр Британії Борис Джонсон попередив Європейський Союз, що необхідною умовою для ратифікації угоди про Brexit є відмова від запасного механізму щодо Північної Ірландії.

ВІЩЕ-ПРЕМ'ЄР ІТАЛІЇ ВИСУНУВ УЛЬТИМАТУМ ПРО ДОСТРОКОВІ ВИБОРИ

2 серпня 2019

Віцепрем'єр та міністр внутрішніх справ Італії Маттео

Сальвіні заявив, що уряд прем'єра Джузеппе Конте може розвалитися і будуть призначені дострокові вибори, якщо закон про бюджет на 2020 рік не передбачатиме великого зниження податків. "У нас є чітка думка, що цей бюджет важливий, і кожен повинен мати сміливість", – заявив лідер ультра-правої партії "Ліга". "Інакше ми підемо і попросимо мужності у італійського народу", – сказав він.

Сальвіні хоче, щоб уряд запровадив дворівневий єдиний податок на доходи, щоб спричинити "позитивний фіскальний шок" млявій італійській економіці.

Але, як повідомляється, міністр економіки Джованні Тріа скептично налаштований, оскільки він стурбований можливим впливом цього на дефіцит і спричинення напруги з Європейською комісією щодо державних фінансів Італії. У середу статистичне агентство ISTAT повідомило, що ВВП Італії в другому кварталі залишився на тому ж рівні, що й у першому.

ШОТЛАНДІЯ ПРОГОЛОСУВАЛА Б ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ В РАЗІ РЕФЕРЕНДУМУ – ОПИТУВАННЯ

5 серпня 2019

Шотландські виборці проголосували б за незалежність від Сполученого Королівства в разі проведення відповідного референдуму. Про це свідчать результати опитування бізнесмена і політика Майкла Ешкрофта. 46% із 1019 опитаних виборців відповіли, що проголосують за незалежність, а 43% – проти. Якщо не врахувати тих, хто сказав, що не знає, чи буде голосувати, це означає, що 52% виборців виступають за незалежність Шотландії.

"Після візиту прем'єра Бориса Джонсона до Едінбурга минулого тижня я опитував шотландців, щоб оцінити підтримку другого референдуму щодо незалежності та оцінити думку щодо незалежності", – сказав консерватор Ешкрофт, який виступав проти керівництва Джонсона. "Я виявив незначну перевагу на користь нового голосування – за незалежну Шотландію", – сказав він.

На референдумі 2014 року шотландці відхилили незалежність із результатом 45% проти 55%.

На референдумі 2016 року Сполучене Королівство проголосувало за вихід з Євросоюзу, але жителі Шотландії та Північної Ірландії проголосували за те, щоб залишитись, чим зберегли політичну напруженість. Розбіжності навколо Brexit ускладнили відносини з урядом у Лондоні.

Шотландська національна партія (SNP), яка керує урядом в Единбурзі, каже, що другий референдум про незалежність виправданий, оскільки Шотландію зараз виводять з блоку проти її волі.

У травні уряд Шотландії опублікував законодавство про проведення другого референдуму про незалежність до 2021 року. Питання або період референдуму мають бути встановлені окремим законодавством.

ПРЕМ'ЄР ІТАЛІЇ ОГОЛОСИВ ПРО ВІДСТАВКУ

20 серпня 2019

Прем'єр-міністр Італії Джузеппе Конте звинуватив лідера "Ліги" Маттео Сальвіні у вівторок у тому, що він поставив власні особисті та партійні інтереси над інтересами країни, попереджаючи, що його спроба повалення уряду може завдати шкоди економіці.

Звертаючись до парламенту у зв'язку з політичною кризою, розв'язаною Сальвіні, Конте звинуватив керівника ультраправої "Ліги" у прагненні виграти на хвилі зростаючої популярності та спровокувати дострокові вибори, піддаючи небезпеці заплановані реформи.

"Дії уряду закінчуються тут", – заявив Конте, цитує La Repubblica. Голова МВС Сальвіні "показав, що він слідує за

власними інтересами та інтересами своєї партії", – зазначив прем'єр. "Його рішення призведуть до серйозних ризиків для цієї країни", – сказав Конте.

Дебати з приводу політичної кризи триватимуть 3 години і 45 хвилин. Конте заявив, що після дебатів піде до президента Серджо Матарелли, щоб подати у відставку, пише ANSA. Матарелла, за його словами, "керуватиме країною під час делікатного переходу".

УКРАЇНА І ЩЕ 14 КРАЇН ЗРОБИЛИ СПІЛЬНУ ЗАЯВУ ПРО "ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА" АБХАЗІЇ

26 серпня 2019

Болгарія, Чехія, Канада, Естонія, Фінляндія, Ірландія, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Румунія, Швеція, Україна, Британія та США не визнають так званих "президентських виборів" в окупованому грузинському регіоні Абхазія, які відбулися 25 серпня.

"Так само ми не визнаємо легітимності чи результатів так званих "парламентських виборів", що відбулися в регіоні Південна Осетія / Цхінвалі Грузії 9 червня 2019 року", – підкреслили підписанти.

Країни підтвердили "нашу повну підтримку територіальної цілісності та суверенітету

Грузії в межах її міжнародно визнаних кордонів".

"Ми вкотре закликаємо Росію виконати всі свої зобов'язання в рамках Угоди про припинення вогню 2008 року, включаючи виведення своїх сил на доконфліктні позиції та надання вільного доступу для гуманітарної допомоги в ці регіони, а також скасування свого визнання грузинських регіонів Абхазії та Південної Осетії як незалежних держав".

ПРЕЗИДЕНТ КОСОВА ПРИЗНАЧИВ ДОСТРОКОВІ ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ

27 серпня 2019

Президент Косова Хашим Тачі визначив проведення дострокових парламентських виборів на 6 жовтня.

У липні прем'єр Рамуш Харадінай подав у відставку на тлі розслідування щодо скоєння ним військових злочинів. Спеціальний трибунал в Гаазі викликав його для надання свідчень як підозрюваного.

Після цього парламент Косова оголосив про саморозпуск.

Опитування передбачають, що жодна партія не отримає достатньої підтримки для формування уряду самостійно, і очікуються тривалі переговори про коаліцію.

Є сподівання, що новий уряд відновить переговори з Белградом про нормалізацію відносин, що є ключовою

передумовою приєднання Косово та Сербії до Євросоюзу. Переговори провалилися минулого листопада, коли Приштина запровадила 100-відсоткове мито на продукцію, вироблену в Сербії.

ЕЛИЗАВЕТА II СХВАЛИЛА ПРОХАННЯ ДЖОНСОНА ПРИЗУПИНИТИ РОБОТУ ПАРЛАМЕНТУ БРИТАНІЇ

28 серпня 2019

Королева Великої Британії Єлизавета II затвердила запропоноване прем'єр-міністром Борисом Джонсоном призупинення діяльності парламенту з другого тижня вересня до 14 жовтня. У заяві канцелярії королеви йдеться, що перерва в роботі парламенту почнеться не раніше 9 вересня і не пізніше 12 вересня, і триватиме до 14 жовтня.

Королева схвалила прохання уряду про п'ятитижневе припинення діяльності на засіданні Таємної ради в замку Балморал в Шотландії.

Цей крок призведе до того, що парламент втратить кілька засідань до запланованого виходу Британії з ЄС 31 жовтня.

Джонсон запропонував призупинити роботу парламенту, щоб не дати депутатам ухвалити будь-які закони, які могли б перешкодити йому вивести

країну з ЄС без угоди 31 жовтня.

Раніше повідомлялося, що британські опозиційні партії спробують прийняти закон, який змусить прем'єр-міністра Бориса Джонсона домагатися відстрочки виходу Британії з ЄС і допоможе запобігти виходу без угоди в кінці жовтня.

ПАРЛАМЕНТ ЗАБОРОНИВ ДЖОНСОНУ ВИВОДИТИ БРИТАНІЮ З ЄС БЕЗ УГОДИ

5 вересня 2019

Британський парламент в ніч на четвер проголосував за законопроект, який заводить прем'єр-міністру Борису Джонсону вивести країну з Європейського Союзу без угоди 31 жовтня. Палата громад підтримала законопроект, який змусить уряд вимагати тримісячного відтермінування Brexit.

Законопроект передбачає, що прем'єр-міністру доведеться до 19 жовтня або затвердити угоду в парламенті, або отримати від депутатів згоду на вихід без угоди.

Після закінчення цього терміну йому доведеться подати запит на відтермінування виходу Великої Британії до 31 січня 2020 року.

Незвичайно те, що законопроект передбачає формулювання листа, який Джонсон повинен буде написати президенту Європейської ради.

Якщо ЄС відповість, запропонувавши іншу дату, у прем'єр-міністра буде два дні, щоб прийняти цю пропозицію. За цей час депутати – не уряд – матимуть можливість відхилити цю дату.

Законопроект також вимагає від міністрів звітування перед Палатою громад протягом наступних кількох місяців, потенційно надаючи більше можливостей взяти під контроль порядок денний.

Законопроект передали до верхньої палати парламенту, Палати лордів. Якщо члени Верхньої палати до документу внесуть свої поправки, потрібно буде їх схвалення Палатою громад. Документ може стати законом у понеділок.

ЄС НЕ ВИЗНАЄ НЕЗАКОННІ "ВИБОРИ" В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

9 вересня 2019

В Євросоюзі заявили про невизнання місцевих "виборів" в окупованому Криму і заперечили, що не визнаватимуть обраних на цих виборах представників. Про це йдеться у заяві речника ЄС.

В ЄС нагадали про невизнання незаконної анексії Криму і Севастополя Російською Федерацією і подальше засудження цього порушення міжнародного права.

"Тому Європейський Союз не визнає проведення виборів на Кримському півострові. Будь-хто, обраний на Кримському півострові, і такий, що претендує на "представництво" населення Криму і Севастополя, не буде визнаний представником цих територій, які є українськими", – наголосили в ЄС. "Євросоюз залишається непохитним у своїй підтримці територіальної цілісності і суверенітету України", – сказано у заяві. Нагадаємо, 8 вересня в анексованому Криму незаконно провели вибори депутатів до окупаційного "Государственного совета Республики Крым" і "местных советов".

Після так званих виборів прокуратура АР Криму повідомила про підозру голові підконтрольної Кремлю виборчої комісії Михайлу Малишеву і його помічниці українці Айше Гафаровій.

СУД ШОТЛАНДІЇ ВИЗНАВ НЕЗАКОННИМ РІШЕННЯ ДЖОНСОНА ПРИЗУПИНИТИ РОБОТУ ПАРЛАМЕНТУ

11 вересня 2019

Рішення прем'єр-міністра Великої Британії Бориса

Джонсона призупинити роботу парламенту є незаконним. Таке рішення ухвалив Вищий цивільний суд Шотландії. Колегія з трьох суддів у Сесійному суді прийняла рішення на користь міжпартійної групи політиків, які оскаржували ініціативу прем'єра.

Рішення скасовує попередню ухвалу суду від минулого тижня, в якій йшлося, що Джонсон не порушив закон.

Але сьогоднішнє рішення не матиме негайно впливу на призупинення роботи парламенту, яке розпочалося в ніч на 10 вересня. Суд не дав вказівки про скасування призупинення до повного слухання у Верховному суді, яке розпочнеться наступного вівторка.

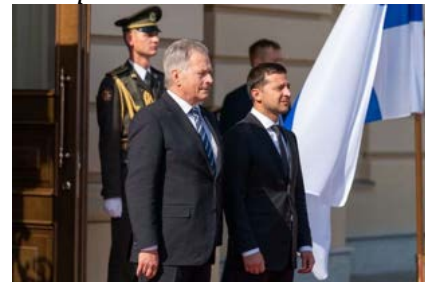
Підсумовуючи свої висновки, судді зазначили, що призупинення парламенту було мотивоване бажанням "стримати парламент". Повне рішення суду буде опубліковано в п'ятницю.

Нагадаємо, 4 вересня парламент Британії прийняв законопроект, який блокує "жорсткий" Brexit. Після цього прем'єр-міністр Борис Джонсон запропонував провести

дострокові вибори, але депутати двічі відхилили цю ініціативу.

УКРАЇНА І ФІНЛЯНДІЯ ПІДПИСАЛИ УГОДУ ПРО ВЗАЄМНУ ОХОРОНУ ЗАКРИТОЇ ІНФОРМАЦІЇ

12 вересня 2019

Україна і Фінляндія підписали угоду про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом. Про це заявив президент України Володимир Зеленський на спільній пресконференції з президентом Фінляндії Саулі Ніїністю у Києві.

"Сьогодні наші сторони підписали важливий документ – угоду про взаємну охорону інформації з обмеженим доступом. Це створює нові можливості для співпраці безпекових органів, зокрема у контексті протидії гібридним загрозам з боку Російської Федерації", – сказав Зеленський.

Він також зазначив, що домовився з лідером Фінляндії про співпрацю між оборонними відомствами держав. "Ми домовилися нарощувати військово-співробітництво з Фінляндією і розвивати діалог між нашими оборонними відомствами", – сказав він.

Крім того, Київ і Гельсінкі підписали угоду про співпрацю між Державною архівною службою України та Національним архівом Фінляндії, повідомили

у пресслужбі Офісу президента України.

Президент Фінляндії запевнив у підтримці України у сфері реформ сектору енергетики, зокрема відновлюваної. "Нам цікава співпраця у сфері відновлюваних джерел енергії, і я думаю, що це буде на благо обох державам. Тому ми готові ділитися нашими знаннями в цій сфері", – сказав він.

У БАРСЕЛОНІ 600 ТИСЯЧ КАТАЛОНЦІВ ВИМАГАЛИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

12 вересня 2019

Близько 600 тисяч демонстра-

нтів вийшли на вулиці Барселони у День Каталонії – це найменша кількість учасників такого мітингу за останні декілька років. Демонстранти зібралися в Барселоні в середу ввечері з нагоди річниці падіння міста в 1714 році під час війни за Іспанську спадщину. Поліція оцінила кількість учасників у близько 600 тисяч – найменше з 2012 року. В останні роки подібні акції збирали понад мільйон учасників.

Люди пройшли ходою під гаслом "Мета: незалежність", через два роки після невдалої спроби відділення, яка закінчилася тимчасовим припиненням регіонального самоврядування.

У той час як тодішній глава уряду Каталонії Карлес Пучдемон втік з Іспанії з кількома помічниками і оселився в Бельгії, інші члени його уряду були заарештовані і з тих пір перебувають у попередньому ув'язненні. Верховний суд, який в лютому почав судити 12 лідерів незаконного сепаратистського руху, як очікується, винесе

рішення в першій половині жовтня.

Провідні учасники маршу виступили з публічними заявами, обіцяючи продовжувати працювати в напрямку незалежності, незважаючи на те, що сепаратистський рух зараз політично розділений порівняно з 2017 роком, роком несанкціонованого референдуму і одностороннього проголошення незалежності.

"Сьогодні ми тисячами маршуємо під дуже простим гаслом: "Мета: незалежність", і це наш виклик", – сказав глава уряду Каталонії Кім Торра наприкінці маршу.

НІМЕЧЧИНА, ФРАНЦІЯ, ІТАЛІЯ І МАЛЬТА ГОТУЮТЬ СПІЛЬНУ МІГРАЦІЙНУ УГОДУ

21 вересня 2019

Німеччина, Франція, Італія і Мальта готують спільну угоду у сфері міграції з новою добровільною схемою переміщення врятованих в Середземному морі мігрантів.

Угода, яка повинна бути укладена на зустрічі міністрів внутрішніх справ чотирьох країн на Мальті в понеділок, є новою спробою вирішити проблему, яка сильно роз'єднує ЄС після міграційної кризи 2015 року. Такі країни, як Італія і Мальта, роками скаржилися на те, що інші члени ЄС відмовилися прийняти справедливу частку мігрантів, які прибувають на південні береги Європи.

Нова схема описується як добровільна і тимчасова, і на даний момент вона буде охоплювати тільки чотири країни – хоча деякі дипломати сподіваються, що вона може послужити моделлю для більш широкої угоди. Очікується, на зустрічі будуть присутні міністр внутрішніх справ головної в

ЄС Фінляндії та представники Європейської комісії.

У проєкті документа викладено "добровільні зобов'язання держав-членів". Мета полягає в тому, щоб "створити більш передбачуваний і ефективний механізм тимчасової солідарності для забезпечення... гідної висадки мігрантів, взятих на борт у відкритому морі".

Але договір може виявитися спірним, оскільки він стосується осіб, які шукають притулку, та мігрантів, а не біженців. Це може відкрити схему для людей, які з меншою ймовірністю отримають міжнародний захист через переслідування або війну.

Іншими словами, за цією схемою Франція і Німеччина можуть приймати людей, які з набагато більшою ймовірністю будуть вважатися економічними мігрантами.

Той факт, що в проєкт не використовується термін "біженець", представляється зміною на користь Італії, яка стверджує, що багато хто з людей, врятованих в Середземному морі, не мають права на цей статус. У той час як інші країни ЄС були готові прийняти біженців, які прибули в іншу країну ЄС, вони були набагато менш зацікавлені в тому, щоб приймати людей, яких вони вважають економічними мігрантами. Однак один дипломат припустив, що ця термінологія буде відкрита для тлумачення і що на практиці "країни, які переміщують тільки біженців, будуть продовжувати переміщати тільки біженців". За словами дипломата, кількість осіб, що шукають притулку, які можуть

бути охоплені цією схемою, буде меншою за 10 000 осіб.

Проєкт від 13 вересня не підписаний, і дипломати попередили, що він все ще знаходиться в стадії розробки. Текст "все ще дуже відкритий, в очікуванні політичних рішень", – сказав один з них. Значні частини тексту відмічені червоним або в дужках, що означає, що вони ще не завершені.

У США ОГОЛОСИЛИ ПОЧАТОК ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ ТРАМПА ЧЕРЕЗ ДЗВІНОК ЗЕЛЕНЬКОМУ

25 вересня 2019

Спікер палати представників США Ненсі Пелосі оголосила, що Палата ініціює офіційне розслідування щодо імпічменту президента Трампа, обвинувачуючи його у зраді присяги президента США. Розслідування, яке демократи ініціюють через телефонну розмову Трампа з президентом України Володимиром Зеленським, повинне встановити, чи є підстави для імпічменту американського президента.

"Дії, які сьогодні здійснює президент, серйозно порушили Конституцію", – звинуватила Пелосі Трампа в короткій промові. Вона додала, що Трамп "повинен бути притягнутий до відповідальності — ніхто не може бути над законом".

Президент Трамп може стати четвертим президентом в історії США, якому загрожує імпічмент. Президенти Ендрю Джонсон і Білл Клінтон були притягнуті до відповідальності, але згодом виправдані Сенатом. Президент Річард Ніксон подав у відставку перед наближенням голосування щодо імпічменту в Палаті представників. Трамп назвав ініціативу імпічменту "полюванням на відьом". Він вважає, що під час спроби переобратись на наступний термін вона піде йому тільки на користь.

Для відсторонення Трампа від посади потрібно, щоб за імпічмент проголосувала половина Палати представників. Потім рішення має підтримати Сенат, у якому більшість належить республіканцям. Це робить можливість імпічменту Трампа маловірогідною.

Минулого тижня пресі стало відомо про розслідування, яке ведеться за скаргою неназваного держслужбовця проти Дональда Трампа: президента підозрюють у просуванні власних політичних інтересів під час телефонної розмови з Володимиром Зеленським.

ЗМІ стверджують, що Трамп нібито вимагав від українського колеги розпочати кримінальне розслідування проти свого головного конкурента на президентських виборах Джо Байдена або ж його сина Хантера. За припущеннями медіа, лідер США також міг шантажувати Зеленського.

БУНДЕСТАГ ПІДТРИМАВ ПОЧАТОК ПЕРЕГОВОРІВ ПРО ВСТУП АЛБАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ МАКЕДОНІЇ ДО ЄС

27 вересня 2019

Німецький Бундестаг у четвер ввечері проголосував за підтримку початку переговорів про вступ до ЄС з Північною Македонією та Албанією. Голосування означає, що уряд Німеччини повинен схвалити дату початку переговорів з двома країнами на засіданні Європейської ради 17-18 жовтня. Значна більшість депутатів, 476, висловились за відкриття переговорів про приєднання з Північною Македонією, тоді як 122 були проти, а 16 утрималися. 395 депутатів підтримали переговори про членство Албанії, 188 були проти, а 16 утрималися.

Депутати не встановили жодних умов для початку переговорів про вступ до ЄС з Північною Македонією. Північну Македонію закликали продовжити курс на реформи, надто у сфері прав людини, верховенства права, боротьби з корупцією і злочинністю.

Щодо Албанії, Бундестаг рекомендував встановити дату початку переговорів, але обумовив їх технічний початок. Албанія спочатку має створити умови для функціонування її Конституційного суду та

реформувати своє виборче законодавство.

Рішення в Берліні посилять надії урядів у Скоп'є та Тирані, які сподівалися отримати дату початку переговорів про членство в ЄС до кінця року. Однак вони все ще мають справу з застереженнями Франції, Нідерландів та деяких інших країн ЄС, які особливо критикували погані результати Албанії у боротьбі з корупцією та торгівлею наркотиками.

Європейська рада мала визначити дату ще в червні, після того, як Європейська комісія в травні рекомендувала ЄС відкрити переговори про членство з обома країнами. Але через скептицизм до розширення та неспроможність німецького Бундестагу у червні ухвалити будь-яке рішення щодо підтримки дати початку, питання перенесли на осінь.

АВСТРІЯ ОБИРАЄ НОВИЙ ПАРЛАМЕНТ ПІСЛЯ ІБІЦА-СКАНДАЛУ

29 вересня 2019

В Австрії у неділю проходять дострокові парламентські вибори після травневого оприлюднення скандальних відеозаписів, які призвели до розвалу уряду Себастьяна Курца в коаліції з ультраправими.

Соціал-демократи, ультраправа Партія свободи, Зелені та ліберали також беруть участь у виборах. Скандал у травні повалив уряд Курца та закінчився відставкою лідера ультраправих Гайнца-Крістіана Штрахе через так звану справу "Ібіци". Оприлюднені відеозаписи демонстрували, як Штрахе домовлявся з нібито племінницею російського олігарха про співпрацю, обіцяючи їй державні контракти в обмін на підтримку партії.

Партія свободи на чолі з новим лідером Норбертом Гофером сподівається на відновлення коаліції з партією Курца. Проте не виключено, що Курц спробує утворити трипартійну коаліцію з Зеленими і лібералами – вперше в історії Австрії.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПИСУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Антоні АБАТ Нінет, Данія

Професор, Університет Копенгагену, Центр порівняльних і Європейських досліджень

Барон Андре АЛЕН, Бельгія

Почесний професор, доктор юридичних наук, суддя Конституційного Суду Бельгії, почесний Президент Конституційного Суду Бельгії, почесний професор конституційного права університеті KU Leuven, почесний секретар Ради Міністрів Бельгії, суддя ад hoc ЄСПЛ

Юрій БАРАБАШ, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, НУ "Харківська юридична академія"

Олена БОРИСЛАВСЬКА, Україна

Доцент, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Любомир БОРИСЛАВСЬКИЙ, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, член Конституційної Комісії

Мілош ВЕК, Австрія

Професор історії європейського та конституційного права у Віденському університеті. Постійний науковий співробітник IWM

Оксана ГРИЩУК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Петер Міхаель ГУБЕР, Німеччина

Професор, доктор юридичних наук, суддя Федерального Конституційного Суду

Павло Гураль, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Мирослав ГРАНАТ, Польща

професор, Університет кардинала Штефана Вишинського, Варшава, суддя Конституційного трибуналу Республіки Польща у відставці

Дейнюс ЖАЛІМАС, Литва

Професор, Інститут міжнародного та європейського права, Вільнюський університет, суддя Конституційного Суду Литви, голова Конституційного Суду Литви

Гілберт Пол КАРРАСКО, США

Професор, Університет Уіллеміт (Орегон)

Микола КОЗЮБРА, Україна

Професор, доктор юридичних наук, НУ "Києво-Могилянська академія", член-кореспондент Національної Академії правових наук України, дійсний член Української Академії політичних наук, суддя Конституційного Суду України у відставці

Віктор КОЛІСНИК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, НУ "Харківська юридична академія", суддя Конституційного Суду України

Анжеліка КРУСЯН, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Національний Університет "Одеська юридична академія"

Кшиштоф ЕКХАРДТ, Польща

Професор, доктор наук, Декан Іногороднього юридичного Факультету і Адміністрації у Жешуві, Вища школа права і адміністрації

Микола МЕЛЬНИК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, суддя Конституційного Суду України

Наталія МІШИНА, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Національний Університет "Одеська юридична академія"

Екхарт ПАХЕ, Німеччина

Професор, Вюрцбурзький університет Юліуса Максиміліана

Райнер АРНОЛЬД, Німеччина

Notaris causa доктор права, професор університету Регенсбургу (Німеччина), постійний член Міжнародної академії порівняльного правознавства, член-кореспондент Болонської академії наук

Сергій РІЗНИК, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Ігор СЛІДЕНКО, Україна

Доктор юридичних наук, доцент, суддя Конституційного Суду України

Ольга СОВГИРЯ, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Київський національний університет імені Т. Шевченка

Петро СТЕЦЮК, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, доктор права, Київський національний університет імені Т. Шевченка

Іван ХАЛЯЖ, Угорщина

Професор, доктор юридичних наук, голова Інституту конституційного права

Станіслав ШЕВЧУК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ ВЧЕНОЮ РАДОЮ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
(протокол № 4 від 22 жовтня 2019 року)

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ 22166-12066Р від 07.06.2016

Часопис включено до переліку наукових фахових видань України

ISSN 2519-2590

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ

Журнал, щоквартальник

Мета журналу — створення платформи для фахового обговорення сучасних проблем конституціоналізму як українськими, так і зарубіжними вченими; обмін досвідом та результатами наукових досліджень між українськими та європейськими конституціоналістами завдяки двомовній політиці журналу

ЗАСНОВНИКИ:

Львівський національний університет
імені Івана Франка
Код ЄДРПОУ 02070987
79000, Україна, м. Львів, вул. Університетська, 1

Громадська організація
«Центр конституційних ініціатив»
Код ЄДРПОУ 38763646

ТОВ «Редакція журналу «Український часопис
конституційного права»
Код ЄДРПОУ 40252310

Журнали українською та англійською мовами
доступні для купівлі і передплати.
Заявки можна оформити на сайті
www.constjournal.com
або за зверненням на такі адреси:
editor@constjournal.com

ВИДАВЕЦЬ:

Редакція журналу «Український часопис
конституційного права»

Головний редактор: Олена Бориславська
Редактор електронної версії журналу: Євген Пілат
Відповідальний секретар: Вікторія Дубас
Випусковий редактор: Христина Слюсарчук
Літературний редактор: Оксана Карнеєнко

Місцезнаходження редакції:
79018, Львівська обл., м. Львів,
вул. Стороженка, буд. 12, кв. 501

e-mail: constjournal@gmail.com
www.constjournal.com

Підписано до друку 03.11.2019 р. Тираж 100 прим.
Друк: ТзОВ «Український часопис конституційного права»
Дизайн: Вікторія Дзиндра
Формат видання: 84×108/16